

**NACIONALISTIČKE VLADE
BOSNE I HERCEGOVINE
PADDY ASHDOWN I PARADOKSI
IZGRADNJE DRŽAVE**

23 juli 2003

SADRŽAJ

IZVRŠNI SAŽETAK I PREPORUKE.....	i
I. UVOD.....	1
II. NOVI KONTEKST IZBORA ODRŽANIH 2002 GODINE	2
A. PROVEDBA USTAVNIH AMANDMANA	3
B. USPON I PAD ALIJANSE ZA PROMJENE	5
III. IZBORNA KAMPANJA.....	7
A. NACIJA I DRŽAVA	7
B. OBEĆANJA, OBEĆANJA.....	8
C. STRANE INTERVENCIJE U KAMPANJU	9
D. KAMPANJA U MEDIJIMA	10
IV. REZULTATI.....	12
V. REAKCIJE.....	15
VI. SEDAM NAJVAŽNIJIH IGRAČA: PROFILI POLITIČKIH PARTIJA	17
A. SDA: MENI SAMO POLA KRIGLE, MOLIM.....	17
B. HDZ: GDJE SU DJELA?.....	20
C. SDS: BOSANSKA VERZIJA BA'ATH PARTIJE?.....	22
D. SBiH I PDP: VLAST JE NAŠ PROGRAM	25
E. SDP I SNSD: OPOZICIJA DO DNA.....	27
VII. PRVA KRV: SUKOBI IZMEĐU NACIONALISTA.....	29
VIII. PADDY UPRAVLJA, JEL' JASNO?	32
A. SMJENA ALIBABIĆA	35
B. PROVOĐENJE REFORMI.....	36
IX. ZAKLJUČAK: PARADOKSI IZGRADNJE DRŽAVE	43
DODACI	
A. MAPA BOSNE I HERCEGOVINE.....	45
B. LISTA SKRAĆENICA	46
C. O MEĐUNARODNOJ KRIZNOJ GRUPI	48
D. ICG IZVJEŠTAJI I BRIFINZI.....	49
E. ČLANOVI ODBORA ICG-A	55

NACIONALISTIČKE VLADE BOSNE I HERCEGOVINE

PADDY ASHDOWN I PARADOKSI IZGRADNJE DRŽAVE

IZVRŠNI SAŽETAK I PREPORUKE

Povratak nacionalnih partija na vlast nakon općih izbora iz oktobra 2002 u Bosni i Hercegovini (BiH) uglavnom je ocjenjen kao velika nesreća. Pojedini promatrači čak su ustvrdili da ishod ovih izbora označava poraz svih napora međunarodne mirovne misije koja je u BiH započela prije sedam godina. Ipak, novi Visoki predstavnik, Paddy Ashdown, nije obeshrabren. Ne samo stoga što je pobjeda nacionalista bila vrlo tijesna, već i zbog uvjerenja da s nacionalistima može raditi ukoliko se oni pokažu odani predizbornim obećanjima o prihvaćanju reformi, što ih je Visoki predstavnik skicirao od svog preuzimanja OHR-a u maju 2002. Reformski plan ima za cilj da nadoknadi izgubljeno vrijeme: provedba ekonomskih, pravnih i reformi vladinih struktura nastoji BiH učiniti prosperitetnom, zakonitom i mirnom državom i postaviti je na put integracija u Europske strukture. Lord Ashdown, dakle, pokušava sebe ostaviti bez posla stavljajući BiH na put ka Europskoj uniji.

Devet mjeseci nakon izbora, odnosno pola godine od uspostave državnih i entitetskih vlada, još uvijek je prerano tvrditi da li će pakt, što Ashdown vjeruje da ga je uspostavio sa nacionalistima, proizvesti rezultate. Sigurno je tek da je to novi pristup. Ashdownov prethodnik, Wolfgang Petritsch, također je nakon izbora u novembru 2000 pokušao nešto novo: "partnerstvo" između međunarodne zajednice i nenacionalističke koalicije - Alijanse za promjene, koje je bilo potpomognuto međunarodnim intervencijama. To je partnerstvo imalo određene rezultate, ali uglavnom skromne i nedostatne, kako za navodne partnere tako i za izborno tijelo.

Ashdown pokušava ostvariti partnerstvo ne toliko sa vladama koliko sa građanima BiH. Tvrdeći, kao svaki dobar zapadni političar, kako ih je uvijek spreman saslušati i kako osjeća želje običnih ljudi, Ashdown insistira da bi i bosanski političari trebali imati takav pristup. On je vješto naveo nacionaliste da potpišu program reformi koje predlažu on i njegove kolege iz međunarodne zajednice. Zahtjevi koje su pred BiH postavili NATO, Europska unija, Vijeće Europe, vlada SAD i drugi međunarodni čimbenici, donijeli su Lordu Ashdownu dodatne ovlasti, po snazi jednake njegovim tzv. Bonnskim ovlaštenjima, koja mu omogućuju da smjenjuje izabrane ili imenovane zvaničnike, nameće zakone i donosi administrativne ukaze. Zbog nezajažljive potrebe za glasovima i vlašću – ili možda čak zbog tog što se s tim slažu – nove vlade su do sada prihvaćale Ashdownove ciljeve.

No, možda postoje čak i prednosti u procesu reformi koje potiče međunarodna zajednica a provode ih vlade kojima dominiraju nacionalne stranke. Izbori su potvrdili da su nacionalne stranke osigurale najveći dio podjeljenog izbornog tijela, unutar kojeg svaki od naroda još uvijek prihvaća tvrdnje da je, ili glavna žrtva rata, ili da je njegov opstanak najugroženiji. Ovo znači da bi nacionalisti mogli biti u najboljoj poziciji da uvjere svoje glasače da reforme neće ugroziti njihove nacionalne interese. Nove vlade, stoga, možda mogu lakše osigurati podršku za reforme nego što je to bila u stanju Alijansa za promjene.

Do sada su nacionalisti ili prihvaćali ili tolerirali reforme na kojima je insistirao Lord Ashdown -

bilo zato što su te reforme nužne za prijem u Euro-Atlanske integracije, čemu deklarativno teže sve partije, bilo zbog odmazdi koje bi u protivnom slijedile. Primoravanje nacionalista, koji su započeli i vodili rat, da preuzmu odgovornost za reforme može, dakle, biti i jedina opcija i najbolja osveta. No, to je strategija koja je visoko rizična. Visoki predstavnik može izdavati naredbe, no on ne može provoditi reforme. Za to je potreban istinski angažman domaćih vlasti.

No, ukoliko se vlade tek razmeću praznim obećanjima u vezi reformi, a brojne administracije ne radi ništa, onda su karte otvorene. Rad Vijeća ministara do sada ne ulijeva previše povjerenja. Ono je usvojilo nekoliko strateških dokumenata, pripremljenih od strane međunarodne zajednice, ali nije uspjelo da te dokumente predstavi kao svoj program rada. Dogodilo se i da dva nova državna ministarstva - sigurnosti i pravde, koja su u početku pozdravljena kao značajni simboli jačanja državnosti BiH, i dalje ostaju prazne institucije, bez osoblja i vlastitog budžeta. U međuvremenu, nacionalni paralelizmi su se počeli ponovno javljati u ostalim ministarstvima, od kojih su neka, također, bez kormila jer nemaju pravilnike o internoj organizaciji, planove rada ili nijedno od toga.

Sada više nerotirajući predsjedatelj Vijeća ministara, Adnan Terzić, kojeg Ashdown preferira oslovljavati premijerom BiH, do sada nije demonstrirao potrebno liderstvo koje bi rezultiralo razbijanjem postojećih blokada i prelaskom s deklarativnog prihvaćanja reformi na njihovu realizaciju. Vijeće ministara uglavnom reagira, umjesto da samo pokreće stvari. Ni entitetske vlade nisu ništa bolje, niti sposobnije. Inicijative, gotovo isključivo, dolaze od Visokog predstavnika i nema naznaka da će se tu bilo šta uskoro promijeniti.

Gotovo osam godina nakon Dayton, stanje u BiH za mnoge je zabrinjavajuće. Ono je svakako zabrinjavajuće za Lorda Ashdowna, koji se nadao da bi mogao biti posljednji Visoki predstavnik. Dilema o tome kada i kako se povući uistinu postoji. Što se duže ljudi i političari u BiH budu oslanjali na strance da u ime njih donose teške odluke i plaćaju njihove račune, to će kasnije opraštanje i razilazak biti teži. Ipak, prerano je kako za očajavanje tako i za bilo kakav osjećaj neo-kolonijalne krivnje. Što se prvog tiče, dosljednost s kojom Ashdown potiče i propovjeda reforme počela je da razbija široko rasprostranjeni

pesimizam makar u BiH, ako ne i u inozemstvu. Kad je o drugom pitanju riječ, umjesto neo-kolonijalnom međunarodna zajednica treba se još neko vrijeme baviti jednom drugom krivnjom: onom za rat koji se nije morao dogoditi, niti je morao trajati tako dugo, za mir koji je otvorio tek puku mogućnost za stvaranje stabilne države, te za nekoliko propuštenih godina u kojima se ta mogućnost nije iskoristila.

Lordu Ashdownu se stoga žuri da postigne ono što je u boljim uslovima moglo biti pokušano na samom početku međunarodnog angažmana: da ustanovi vladavinu zakona; da regenerira neproduktivnu, o pomoći ovisnu, post-socijalističku ekonomiju; da pojednostavi i ojača sposobnost javnih servisa; te da virtualnu državu naslijeđenu iz Dayton opremi svim atributima nužnim za članstvo u Europskoj uniji. On ovo mora postići prije nego međunarodno strpljenje i finansijski izvori presahnu, odnosno do tada dok u ovoj zemlji još uvijek ima onih koji su skloni da se radije nadaju nego da očajavaju.

Finalna faza zakašnjelih međunarodnih napora da se izgradi samoodrživa BiH bit će ispunjena paradoksom. Da bi otišli iz ove zemlje, njeni će inozemni čuvari morati najprije da se u njoj još snažnije angažiraju. Da bi se odrekao korištenja Bonnskih ovlasti, Ashdown ih u kratkom roku treba koristiti još intenzivnije. Da bi realizirao obećanja iz Dayton, Visoki će predstavnik morati da prekorači granice onog šta se smatralo dopuštenim Daytonskim ustavom. On sve ovo već radi, prije svega kroz specijalne komisije kojima predsjedavaju stranci, a koje nastoje da pronađu ustavna opravdanja i postignu politički konsensus neophodan kako bi se popravio balans ovlaštenja između države i entiteta u oblasti odbrane, obavještajnih poslova i indirektnog oporezivanja.

Ukoliko ove komisije iskoriste svoj potencijal da ponište neke od najtežih efekata Daytonске podjele BiH, Visoki predstavnik bi mogao pribjeći još nekim, sličnim i specifično orijentiranim tijelima. Tada bi postojala nada da bi ukupni efekat ovakvih *ad hoc* procjena o tome šta Ustav dopušta mogao proizvesti konsensus potreban za punu reviziju ustavne konstitucije koju bi napravile domaće snage unutar BiH. No, ukoliko ove komisije ne uspiju da usvoje radikalne mjere koje će bitno ojačati kompetencije države BiH, onda za međunarodnu zajednicu nema druge opcije osim da direktno ukloni prepreke koje predstavljaju ustavni

aranžmani. Činjenica da ona to već radi, promovirajući amandmane koji bi dopustili da Ustavni sud preuzme nadležnosti Doma za ljudska prava, mogla bi uspostaviti važan i snažan presedan u tom smislu.

PREPORUKE:

Međunarodnoj zajednici:

1. Nastavite da ključne reforme u BiH podupirete pozivanjem na zahtjeve procesa Stabilizacije i pridruživanja Europskoj uniji, članstvu u Partnerstvu za mir i post-prijemnim uvjetovanjima Vijeća Europe.
2. Razmotrite još jednom potrebe stvaranja novih institucija ili tijela, ukoliko ih BiH sama ne može financirati, a strani ih donatori više ne žele plaćati.
3. Prihvatite da su nacionalne stranke prirodan i legitiman fenomen u BiH, ali da ne treba oklijevati da se na njih izvrši pritisak do krajnjih granica, osobito napadom na ilegalne tokove njihovog financiranja koji im osiguravaju moć i superiorno vladanje.
4. Podržite Visokog predstavnika u naporima da osigura što širu podršku reformama u BiH.

Vijeću za implementaciju mira i Visokom predstavniku

5. Nastojte da osigurate da specijalne komisije koje rade na reformi vojske, obavještajnih agencija i indirektnog oporezivanja ne pristanu na dogovor koji bi bio rezultat primjene pristupa traženja najmanjeg zajedničkog sadržioaca. One

moraju dovesti do rješenja koja bitno jačaju državu BiH. Treba biti jasno da ukoliko se ograničenja Dayton ne mogu ukloniti unutar BiH, kroz ovakve *ad hoc* komisije i administrativne promjene, onda će biti nemoguće da se izbjegne njihovo uklanjanje intervencijama izvana.

6. Pojasnite i objavite kriterije za buduće korištenje Bonnskih ovlaštenja, koji će ili limitirati njihovu upotrebu samo na suštinske sfere u organiziranom vremenskom periodu ili zahtjevati odobrenje Predsjedništva ili Vijeća ministara prije njihovog aktiviranja.
7. Ostvarite pritisak na entitetske i kantonalne vlade kako bi se provele odredbe Ustavnih amandmana iz 2002 koje se odnose na proporcionalnu zastupljenost konstitutivnih naroda u svim javnim institucijama.

Vlastima u BiH:

8. Otvorite raspravu o amandmanima na Izborni zakon kojima bi se zahtjevala primjena izbornog praga od tri posto za dobivanje kompenzacijskih mandata, čime bi se smanjila fragmentiranost zakonodavnih tijela u BiH.
9. Nastojte da unaprijedite rad ureda za političko planiranje unutar Vijeća ministara i entitetskih vlada, dok su na raspolaganju financijska sredstva predviđena procesom Stabilizacije i pridruživanja, odnosno dok još postoje bilateralni donatori voljni da u tom pomognu.

Sarajevo/Brussels, 22 Juli 2003

NACIONALISTIČKE VLADE BOSNE I HERCEGOVINE: PADDY ASHDOWN I PARADOKSI IZGRADNJE DRŽAVE

I. UVOD

Rezultati nakon rata prvih lokalno-organiziranih izbora u Bosni i Hercegovini (BiH) izazvali su ponešto iznenađenja i podosta zaprepaštenja, kako među domaćim tako i među inozemnim promatračima. Ne samo da su na izborima, u oktobru 2002, tri velike nacionalne stranke ponovno osvojile ili zadržale kontrolu nad državnim i entitetskim parlamentima i glavnim polugama izvršne vlasti; one su, uz to, prihvaćene od novog Visokog predstavnika, Paddyja Ashdowna, kao stranke s kojima se može raditi.

Budući da su bili glavni uzročnici ili protagonisti rata od 1992 - 1995, te da su nakon toga bili uglavnom neprijateljski nastrojani spram pomirenja, reformi i izgradnje države, svečane izjave (bošnjačke) Stranke demokratske akcije (SDA), Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) i Srpske demokratske stranke (SDS) o tome kako su izrasle u pragmatične modernizatore koji su u stanju da ostave po strani antagonizme iz prošlosti, a da istovremeno nastave braniti svaka svoje nacionalne interese, nisu ulivale previše povjerenja. Činilo se malo vjerovatnim da će ove stranke biti u stanju da naprave progres i izvedu BiH na put normalnosti i Europskih integracija. Ipak, Lord Ashdown je obznanio kako vjeruje da će plan reformi, što ga je skicirao nakon preuzimanja OHR-a u maju 2002, biti siguran i u njihovim rukama.

Svi koji su se izrugivali ovakvom pristupu i davali oduška očajanju zbog poraza nenacionalističke Alijanse za promjene nisu, međutim, zapazali da je sama BiH 2002. izgledala bitno drugačije od onog što je bila 1992. ili 1998, kada su nacionalisti zadnji put odnijeli pobjedu na izborima. Zahvaljujući povećanim aktivnostima međunarodnih protektora u

BiH, institucionalno, zakonsko i političko ozračje se bitno izmijenilo u posljednjih nekoliko godina. Tempo je dodatno ubrzan postavljanjem Ashdowna na čelo međunarodne zajednice u BiH. Ne krijući, od samog početka, svoju namjeru da koristi ovlasti i nameće zakone, izriče administrativne odluke i smjenjuje neposlušne ili korumpirane zvaničnike, kad god lokalne institucije ne budu spremne da same provode reforme, Lord Ashdown je nacionalistima jasno stavio do znanja da je prostor za njihov manevar - a pogotovu za zloupotrebu vlasti - bitno ograničen.

Ovaj je pristup u raskoraku s ranije prizivanim "partnerstvom" međunarodne zajednice sa strankama Alijanse, te sa planovima da se "vlasništvo" nad institucijama i političkim procesom prenese na lokalne snage. U praksi su ove ideje omogućile razjedinjenoj i na-kompromise-nespremnoj Alijansi da, tokom svog dvogodišnjeg mandata, povremeno blokira međunarodne inicijative, a bivši Visoki predstavnik, Wolfgang Petritsch, svakako je morao nametnuti svoj dio odluka. Mada Lord Ashdown više ne mora glorificirati ove politički korektne ideje, niti s nacionalistima mora raditi u rukavicama, činjenica da jedino on pokreće reforme pokazuje do kog nivoa progres u BiH i danas, sedam godina nakon Daytonu, ovisi o stranim čuvarima ove zemlje. No, barem su pravila ponašanja sada jasna.

Manje je, međutim, jasno kako i kada započeti međunarodno povlačenje. Odnedavno agresivni pristup izgradnje države mogao bi proizvesti rezultate u smislu institucija i zakonitosti, ali u isto vrijeme bez garantiranja transfera stvarne vlasti na lokalna politička vodstva, koja su izgubila i vjerodostojnost i naviku da preuzimaju odgovornost za sudbinu svoje zemlje. Drugim riječima, neke stvari se ovakvim pristupom možda mogu dovesti u red, ali bi političari

mogli ostati i dalje nesposobni za preuzimanje upravljanja državom.

Frustracije izazvane preuzimanjem inicijative od strane Visokog predstavnika te, posebno, ljutnje zbog njegovih zabrana imenovanja partijskih poslušnika na ključne pozicije, izazvale su gundanje novopostavljenih zvaničnika pa i jednu prijetnju povlačenjem iz političkog procesa, ali ipak nisu dovele do većih pobuna ili ostavki. Prigovori lokalnih snaga pokazuju, međutim, izrazitu želju domaćih političara da vlast vrate u svoje ruke i da je prakticiraju na način na koji su navikli.

Ovaj procvat kolonijalne nezahvalnosti dodatno će otežati procjene o tome kada će postojati prihvatljivi, suštinski minimum mjera i institucija nužnih kako bi BiH funkcionirala kao samoodrživa i na zakonu zasnovana država, koje bi onda dopuštale postepeno povlačenje međunarodne zajednice. U prvo vrijeme, dok se njegov ured bude smanjivao a ovlasti slabile, ulogu Visokog predstavnika trebat će postepeno transformirati iz sadašnje pozicije arbitra u funkciju posrednika između lokalnih političkih faktora. U međuvremenu će se vladine strukture u BiH morati uvezati u procese Europskih integracija i ojačati sposobnosti državnih organa, kako bi se smanjio rizik od povratka natrag. Ovo ostaje teško dostižan cilj.

Ovaj izvještaj ocjenjuje implikacije povratka nacionalista na vlast i evidentne namjere međunarodne zajednice da, makar u kratkom roku, zauzme agresivno nametljivi pristup izgradnje države. Izvještaj, osim toga, istražuje pozadinu i kontekst izbora iz oktobra 2002, razmatra glavna pitanja izborne kampanje, ocjenjuje rezultate i propituje dugi proces izgradnje koalicija, koji je uslijedio nakon izbora. Uz to, ovaj rad analizira i nivo stvarnih promjena u ključnim političkim partijama, ocjenjuje razvoj reformskih planova međunarodne zajednice i procjenjuje uticaj što ga je na BiH u prvoj godini svog mandata imao novi Visoki predstavnik.

II. NOVI KONTEKST IZBORA ODRŽANIH 2002 GODINE

Izbori su postali rutina u poslijeratnoj Bosni i Hercegovini. Opći izbori održavani su svake druge, a općinski u većini ostalih godina. Izborna tijela ih zbog toga sve više izbjegava. Ipak, četvrti opći izbori, održani 5. oktobra 2002, bili su drugačiji. To su bili prvi izbori koje su organizirale i njima upravljale lokalne vlasti, a ne Organizacija za europsku sigurnost i saradnju (OSCE). Izbori su prošli bez većih trzavica. Promatračka misija OSCE-a zaključila je da nije bilo bitnih proceduralnih propusta i da su izbori, generalno, provedeni u skladu s međunarodnim standardima.¹ S druge strane, budući da domaće vlasti nisu doznačile odgovarajuća finansijska sredstva, međunarodna zajednica je na kraju, ipak, snosila 70 posto troškova izbora. Osim toga, međunarodna zajednica nastavlja da subvencionira državnu Izbornu komisiju, osiguravajući logističku podršku kao i plaće za 21 člana komisije.²

Oktobarski izbori bili su, također, prvi izbori na kojima su državni, entitetski, kantonalni i zvaničnici jedne općine bili birani na period od četiri godine. Nakon godina rada po OSCE-ovim privremenim pravilima i propisima, u augustu 2001. konačno je usvojen Stalni izborni zakon koji je omogućio izbore za četverogodišnje mandate. Zakon je, također, zamjenio OSCE-ovu Privremenu izbornu komisiju stalnom BiH institucijom. Iako ovo mogu biti formalni indikatori da se BiH postepeno opskrbljuje institucijama normalne države, činjenica ostaje da su izbori 2002. održani u ozračju u kojem međunarodna zajednica nastavlja da ima konačnu riječ u većini aspekata političkog života, uključujući i izborni proces. Visoki predstavnik nametnuo je značajne promjene na različitim nivoima izvršne vlasti kako prije, tako i poslije izbora.³ Lokalni političari, zbog toga, strane

¹ Vidjeti OSCE, Ured za demokratske institucije i ljudska prava, "Bosnia and Herzegovina – General Elections", 9. januar 2003. Izvještaj je dostupan na:

www.osce.org/odihr/documents/reports/election_reports/ba/ba_5oct2002_fr.php3

² Ibid.

³ Na primjer, samo dva dana nakon izbora, Lord Ashdown dopunio je Ustav Federacije, ukinuvši funkciju guvernera u svim kantonima, kao i institut "specijalnog režima" koji

institucije još uvijek smatraju glavnim mjestom odlučivanja. Tako je većina kritika, žalbi i zahtjeva za intervenciju, koji su se pojavili nakon izbora, bila usmjerena na OHR umjesto na Državnu izbornu komisiju.

A. PROVEDBA USTAVNIH AMANDMANA

Ono što je najvažnije razlikovalo Oktobarske od svih prethodnih izbora jest činjenica da su oni dali izborni smisao i svrhu amandmanima na entitetske ustave, koji su zahtjevani odlukama Ustavnog suda o "konstitutivnim narodima" iz jula i augusta 2002, a konačno nametnuti od Wolfganga Petritscha 19 aprila 2002. Ove izmjene predstavljaju prvu značajniju promjenu državnih ovlaštenja u BiH nakon Daytonu.⁴

Iako je Ustav BiH (sadržan u Aneksu 4 Daytonskog mirovnog ugovora) odredio da se sve odredbe dva entitetska ustava koje nisu u saglasju s njim moraju ispraviti u roku od tri mjeseca od stupanja na snagu državnog Ustava (odnosno do 14 marta 1996), ovo nije čak ni djelomično ostvareno do aprila 2002. Da se to konačno dogodilo rezultat je tužbe, koju ju je pred Ustavnim sudom u februaru 1998. pokrenuo tadašnji bošnjački član Predsjedništva BiH - Alija Izetbegović. Izetbegović se žalio da neki aspekti entitetskih ustava narušavaju državni Ustav. On je posebno ukazao na dijelove ustava koji specificiraju konstitutivne narode i službene jezike u svakom od entiteta, kao i na retoričko zazivanje suvereniteta i samoodređenja u entitetskim ustavima. Na primjer, preambula Ustava Republike Srpske (RS) pozivala je, praktično, na ujedinjenje ovog entiteta sa Srbijom.⁵

je postojao u dva kantona. On je 3.decembra 2002. godine nametnuo Zakon o Vijeću ministara kojim je uvećan broj ministarstava na državnom nivou. Sve ove odluke dostupne su na web siteu OHR-a: www.ohr.int

⁴ Za više detalja pogledati Izvještaj ICG-a br. 128, *Provedba jednakopravnosti: Odluka o konstitutivnosti naroda u Bosni i Hercegovini*, 16.april 2002.

⁵ Preambula je započinjala ovako: "Uzimajući u obzir prirodno i demokratsko pravo, volju i odlučnost srpskog naroda iz Republike Srpske da svoju državu potpuno i čvrsto poveže sa drugim državama srpskog naroda..." Parcijalna odluka Ustavnog suda, 1. juli 2002. Odluka se može pogledati na: www.ccbh.ba/en/decisions.

Ustavni sud je utvrdio da je postojala jasna namjera vodstva RS da se otcijepi od BH i pridruži Srbiji. Sud je, također, odredio da postojanje entiteta ne daje za pravo vlastima u njima da održavaju efekte "etničkog čišćenja".⁶ Odluka je podvukla značaj ponovnog uspostavljanja multietničkog društva i, po prvi put u jednom zvaničnom dokumentu, donijela procjene o razmjerama i posljedicama etničkog čišćenja. Sud je procjenio da je udio nersrpskog stanovništva na prostoru BiH koji se danas zove Republikom Srpskom sa 46 posto, koliko je iznosio 1991, opao na svega 3 procenta u 1997. U isto vrijeme u Federaciji BiH je udio Srba smanjen sa više od 17 posto, na manje od 3 procenta. Ove su brojke u potpunom skladu sa ciljevima što ih je tokom rata navodno postavio Radovan Karadžić.

Odluka Suda predstavljala je osnovu za pregovore između osam najvećih političkih partija u BiH, koji su započeti pred kraj 2001, a vođeni pod pokroviteljstvom i uz pritisak OHR-a.⁷ Šest partija je potpisalo tzv. Sarajevski sporazum i on je, uz dosta pompe, obznanjen 27 marta 2002. Iako su tri stranke iz RS izrazile rezerve prema nekoliko elemenata sporazuma, on je ipak postavio principe koji su se kroz amandmane trebali ugraditi u entitetske ustave.⁸

Kad je riječ o uticaju na izbore, ovaj je sporazum odredio da RS treba direktno izabrati dva potpredsjednika (po jednog iz redova bošnjačkog i hrvatskog naroda), dok u Federaciji još jedan potpredsjednik (Srbin) treba biti izabran, kao i njegove kolege, glasanjem u parlamentu. Svakom

⁶ Paragraf 61 kaže da "uprkos teritorijalnom razgraničenju BiH, postignutom uspostavom dva entiteta, ovakvo teritorijalno razgraničenje ne može služiti kao ustavno legitimiranje etničke dominacije, nacionalne homogenizacije ili prava da se zadrže efekti etničkog čišćenja." Paragraf 73 kaže da je "globalni cilj Daytonskog mirovnog ugovora da osigura povratak izbjeglica i raseljenih osoba i tako ponovo uspostavi multietničko društvo koje je postojalo prije rata, bez ikakvih teritorijalnih podjela koje bi imale etničke tendencije." Parcijalna odluka, 1.juli 2000.

⁷ Visoki predstavnik je ustanovio i zadužio komisije u entitetskim parlamentima da pripreme amandmane, no one ili nisu uspjele da postignu dogovor (u RS) ili ih je vlada potisnula u stranu (u Federaciji).

⁸ Tekst Sarajevskog sporazuma dostupan je na web stranici www.ohr.int. Za detaljnu analizu pregovora i sporazuma, pogledati Izvještaj ICG-a br. 128, *Provedba jednakopravnosti*, op. cit.

“konstitutivnom narodu” sporazumom su garantirana najmanje četiri mjesta u entitetskim parlamentima. Povrh toga, četvrtim poglavljem ugovora određuje se da će svaki od konstitutivnih naroda u “javnim institucijama” biti zastupljen u skladu s omjerom stanovništva prema posljednjem jugoslavenskom popisu iz 1991.⁹ Iako nijedna stranka nije izrazila rezerve u vezi sa četvrtim poglavljem sporazuma, činjenica da ga se od potpisivanja ugovora potpuno ignorira sugerira da političke partije nikad nisu ni namjeravale da provedu ove odredbe, koje bi bitno limitirale njihove ovlasti imenovanja zvaničnika na raznim nivoima. U transparentnom pokušaju da se izigra čak i pretvaranje da postoji dobra volja, lideri RS su pripremili i Narodnoj skupštini RS na ratifikaciju dostavili prilično izmjenjenu varijantu teksta ovog poglavlja. Novom verzijom ovog poglavlja pokušalo se ograničiti potrebnu proporciju ne-Srba, koji će biti uposleni u javnim institucijama, samo na “izborne funkcionere.”¹⁰

Petritsch je morao intervenirati i nametnuti kako originalni smisao četvrtog poglavlja, tako i neke druge elemente Sarajevskog sporazuma, koje je RS pokušala izigrati. U Federaciji je Visoki predstavnik morao nametnuti cijeli set amandmana, budući da su bošnjačke i hrvatske nacionalne stranke odbile da podrže amandmane koji su bili daleko darežljiviji prema Srbima u Federaciji, nego su amandmani u RS bili prema njihovoj sabraći u tom entitetu. Do današnjeg dana, međutim, nijedan od entitetskih parlamenata nije usvojio cijeli paket amandmana.¹¹ Usvojeni su dijelovi amandmana, ali su uglavnom ignorirane

⁹ Četvrto poglavlje određuje da će “konstitutivni narodi i pripadnici grupe ostalih biti proporcionalno zastupljeni u javnim institucijama Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Kao ustavni princip, takva proporcionalna zastupljenost odražavat će popis stanovništva iz 1991. sve dok Aneks Sedam ne bude potpuno proveden, u skladu sa Zakonom o državnoj službi Bosne i Hercegovine.” U poglavlju je definirano da “javne institucije” obuhvaćaju entitetska i kantonalna ministarstva, općinske vlade, kantonalne sudove u Federaciji i okružne sudove u RS, te općinske sudove u oba entiteta. Sarajevski sporazum, 27. mart 2002.

¹⁰ Tekst amandmana koje je ratificirala Narodna Skupština RS 18. aprila 2002 dostupan je na www.vladars.net.

¹¹ Zadnji put su federalni zastupnici odbili da prihvate amandmane 25. marta 2003. SDA je insistirala da se ta tačka skine sa dnevnog reda parlamentarnog zasjedanja. Ova stranka nastavlja da zahtijeva punu simetriju u rješenjima za dva entiteta.

odredbe koje propisuju proporcionalnu zastupljenost u javnim institucijama.

Na zvaničnim web site-ovima entitetskih vlada i parlamenata nemoguće je pronaći kompletan, novi tekst ustava bilo kojeg od entiteta, koji uključuje amandmane iz 2002. Najviše dokle se otišlo jeste da je uz tekstove starih ustava, postavljen link na kojem se može pročitati odluka Visokog predstavnika od 19 aprila 2002, kojom su nametnuti amandmani. Web site Vlade RS još uvijek pod linkom Ustav RS prikazuje staru verziju Ustava, koja RS definira kao “državu” srpskog naroda, u kojoj je jedini službeni jezik srpski, a pismo ćirilica. U tom tekstu nema ni riječi o proporcionalnoj zastupljenosti u javnim institucijama. S druge strane, nove vlasti u Federaciji su se postarale da imenuju poslušne Srbe na za njih rezervirana mjesta u vladi, te tako osiguraju da se ništa bitno ne promjeni u ponovno uspostavljenoj praksi podjele vlasti između Bošnjaka i Hrvata.¹²

Sve se ovo moglo predvidjeti - i jeste - u vrijeme Sarajevskog sporazuma. Ipak, tri članice vladajuće Alijanse za promjene odlučile su da ga potpišu. Njihovi prvaci su kasnije izjavljivali da su bili itekako svjesni manjkavosti sporazuma, ali da su ga smatrali dobrim početkom: on je trebao kreirati forum koji bi u kasnijoj fazi mogao polučiti neka bolja rješenja. Ma koliko ovo bilo dalekovidno, identifikacija s amandmanima kojima je malo ko bio zadovoljan, bila je za Alijansu pogrešna računica u mjesecima neposredno pred izbore.

Stranke koje su odbacile sporazum, uz podršku medija, optužile su Alijasnu da se jeftino prodala RS-u, da je izdala interese države BiH, te čak da je u dosluhu s Petritschem dala legitimitet Karadžićevoj genocidnoj tvorevini. SDA je bila osobito uspješna u demonstriranju svih manjkavosti sporazuma i u optuživanju Alijanse da

¹² Nesposobnost HDZ-a i SDA da se dogovore ko će imenovati kandidata za mjesto srpskog ministra u vladi Hercegovačko-Neretvanskog kantona bila je glavni razlog zbog kojeg vlada nije mogla biti formirana sve do juna 2003, kada je Visoki predstavnik intervenirao, novčano kaznio političke stranke i skesao buduća primanja ministara koji su tako dugo bili vršioci dužnosti. Budući da su se SDA i HDZ ranije dogovorili da će svaka stranka imati po četiri ministarstva, od ključne je važnosti postalo pitanje čiju će stranu držati srpski ministar, odnosno ko će ga odabrati.

se zadovoljila napola završenim poslom u domenu ustavnih reformi, iako je imala priliku da to pitanje riješi u potpunosti. Ma koliko dubiozna ovakva izjava mogla biti, činjenica da su stranke iz RS izrazile zadovoljstvo što su odoljele ovoj oluji i proglasile da ovo smatraju posljednjim ustavnim promjenama u kojima su spremne učestvovati nije Alijansi donijela ništa dobrog. Budući da su SDP i njen lider Zlatko Lagumdžija bili najbliže povezani s ovim navodnim trijumfom, koji se mnogima doimao korakom unazad, oni su zbog njega i pretrpjeli najveće štete. No, ovo nije bila jedina predizborna greška SDP-om predvođene koalicije.

B. USPON I PAD ALIJANSE ZA PROMJENE

Oktobarski izbori dali su priliku biračima da ocjene djelovanje labavo strukturirane i, navodno, nenacionalističke Alijanse za promjene u proteklih 18 mjeseci. Stvorena nakon izbora u novembru 2000, zahvaljujući međunarodnoj intervenciji, prije svega onoj od strane bivših ambasadora SAD i Velike Britanije, Toma Millera i Grahama Handa, koalicija deset stranaka pozdravljena je, kako od stranaca tako i od lokalnih snaga, kao potencijalno odlučan raskid sa sterilnim, nacionalističkim obstrukcionizmom koji je sve od Daytona prevladavao u BiH. Neki su čak željeli da vjeruju da bi vladavina Alijanse mogla nadomjestiti i ratna stradanja. Tako velika očekivanja bila su problem sam po sebi. Slaba i neobična grupacija stranaka različite snage, nacionalne strukture i ideološke posebnosti, Alijansa bi teško uspjela da postigne značajnije promjene čak u idealnim uslovima i neograničenom vremenu. No, ona naravno nije imala ništa od toga.¹³

Dvije su stranke, SDP i SBiH, dominirale Alijansom. Osam (odnosno, kasnije, devet) ostalih, od kojih je svaka imala tek po jednog ili dva zastupnika, bile su, ipak, nužne kako bi se održavala veoma tanka većina u parlamentu Federacije.¹⁴ Na državnom nivou, Alijansa je imala

svega 17 (od ukupno 42) zastupnika u Predstavničkom domu. Stoga je, kako bi upravljala državnim institucijama i imenovala svoje ljude na pozicije u Vijeću ministara, Alijansa sklopila aranžman o saradnji i međusobnoj podršci sa četiri stranke iz RS.¹⁵ No, tri od te četiri stranke bile su također u vladi RS-a, gdje su vlast dijelile sa zakletim neprijateljem svojih saveznika sa državnog nivoa - sa SDS-om. Ova čudna kombinacija nespojivih elemenata teško je mogla funkcionirati kao skladna, reformski orijentirana koalicija.¹⁶

Nedugo nakon formiranja Alijanse postalo je očigledno da dvije velike stranke ne mare previše za svoje partnere, te da su njihovi dominantni lideri neskloni među-stranačkim raspravama, demokratskom donošenju odluka i savjesnom pridržavanju partijskih programa. Zbog toga se činilo da stranke unutar Alijanse vezuje jedino glad za vlašću, a nikako ne neka zajednička posvećenost reformama. Manje su stranke počele da optužuju SDP i SBiH da ih koriste tek kao glasačku podršku i ukras njihovog multietničkog imidža, te da im ne dopuštaju nikakvu značajniju ulogu u kreiranju politike Alijanse. Već u proljeće 2002. bilo je jasno da Alijansa neće zajednički nastupiti na jesenjskim izborima. Velike stranke su željele samostalni nastup. Raspad koji se dogodio prije početka kampanje samo je učvrstio rasprostranjeno uvjerenje o bezočnosti Alijanse, negirao tvrdnje da je ona nova i konstruktivna snaga u BiH politici, pokrenuo intenzivan proces svađa u vezi s pojedinim ministarstvima, i, na kraju, doveo do međusobnog optuživanja o gotovo svemu ostalom.

Međutim, i događaji u prvim mjesecima 2002. kao da su se bili urotili protiv Alijanse. Oni su zasigurno ugrozili poziciju SDP-a kod presudnog segmenta izbornog tijela: kod onih Bošnjaka koji su prebjegli od SDA na izborima 2000. i tako Alijasnu učinili uopće mogućom.

¹³ Za analizu djelovanja Alijanse, pogledati Izvještaj ICG-a br. 132, *BiH Alijansa za (omanje) promjene*, 2 August 2002.

¹⁴ Prvotnih 10 stranaka imalo je kontrolu nad 69 od 140 poslanika. SDP je imao 37 zastupnika, a SBiH 21. Ostalih osam stranaka imale su ukupno 11 zastupnika.

¹⁵ Bile su to Partija demokratskog progresa (PDP), Stranka nezavisnih socijaldemokrata (SNSD), Socijalistička partija RS (SPRS) i Srpski narodni savez (SNS).

¹⁶ Vodeći zvaničnik Alijanse kazao je ICG-u da su mu se obični ljudi često žalili na situacije u nivoima vlasti koje Alijansa uopće nije kontrolirala. Dosta je ljudi bilo zbijeno u vezi s tim gdje tačno Alijansa jeste na vlasti i nešto može promijeniti, a gdje nije i ne može ništa učiniti. ICG interview sa liderom Alijanse, 7. mart 2003.

Najprije je došao slučaj tzv. Alžirske grupe. Sredinom januara, vlada je pristala na američke zahtjeve da isporuči šest naturaliziranih državljana BiH, alžirskog porijekla, koji su bili osumnjičeni za pripremanje napada na američku ambasadu u Sarajevu. Šestorka je hitro prebačena na Guantanamo Bay. Iako su Alžirci u zatvoru od oktobra 2001, Amerikanci nikada nisu pristali da pokažu dokaze koji bi mogli opravdati njihovo krivično gonjenje. Kada po bosanskim zakonima više nisu mogli biti zadržani u pritvoru - a uprkos odluci Doma za ljudska prava koja je to zabranjivala - oni su predati američkim snagama.¹⁷ I islamski simpatizeri i aktivisti u borbi za zaštitu ljudskih prava bili su ozlojeđeni ovim postupkom.

Drugi je udarac Alijansa zadala sama sebi. Lider SDP-a i, u to vrijeme, predsjedavajući Vijeća ministara, Zlatko Lagumdžija, obratio se 1. marta 2002. ljutitijom gomili bošnjačkih ratnih veterana koji su protestirali protiv vladinih prijedloga reformi sistema boračkih beneficija. Kada su demonstranti postali neugodni, Lagumdžija je uzvratio uspoređujući ih sa srpskim huliganima koji su ga napali u Banjoj Luci u maju 2001. i koji su spriječili prvo postavljanje kamena temeljca za rekonstrukciju najstarije gradske džamije. Lagumdžijine neodmjerene primjedbe bile su pravi dar za SDA, koja je od tada Lagumdžiju počela predstavljati kao izdajnika bošnjačkih interesa.

Treći događaj koji je naškodio reputaciji Alijanse među Bošnjacima bilo je pritvaranje (u aprilu 2002..) pet zvaničnika SDA, koji su uz to i bivši pripadnici obavještajne službe, zbog sumnje da su s instruktorima iz Irana tokom ljeta 1995. organizirali kamp za obuku "terorista" na planini Pogorelica. Pet osumnjičenih je zadržano u pritvoru tokom nekoliko mjeseci istrage, ali su pušteni na odbranu sa slobode upravo pred izbore. SDA je agitirala u ime svojih "anti-terorističkih" heroja i napadala Alijansu zbog njihovog progona. Njihovo puštanje na slobodu, ova je stranka

proslavila kao veliku pobjedu. Ipak, slučaj Pogorelica je još uvijek pred Vrhovnim sudom Federacije BiH.¹⁸

Ove i slične afere pomogle su SDA da kreira utisak da Alijansi generalno, a SDP-u osobito, manjka bošnjačkog patriotizma, te da je ova partija nesavjesna u odbrani bošnjačkih interesa. Ovo je bilo još pogubnije zbog činjenice da su stranke Alijanse imale vrlo malo podrške u područjima kojima nisu upravljali Bošnjaci. Iako je HDZ, kao i obično, osvojio većinu hrvatskih glasova na izborima 2000, ta je stranka isključena iz državne i entitetskih vlada. No, ona je zadržala kontrolu nad četiri kantona u kojima su Hrvati činili većinu, a dijelila je vlast sa SDA u dva kantona s "posebnim režimom." Tako je HDZ uživao dvostruku prednost: mogao je žestoko napadati Alijansu na vlasti, dok je istovremeno sam vladao tamo gdje je bilo najvažnije.

Alijansina zajednička vlast na državnom nivou s istim strankama koje su na nivou RS bile u koaliciji sa SDS-om dodatno je zbunjivala glasače. Uprkos naporima lidera Partije demokratskog progresa (PDP) i premijera RS Mladena Ivanića da zataška ovaj problem, svi su bili ubjeđeni da je njegova vlada navodnih ekperata, u suštini bila pod kontrolom SDS-a.¹⁹ Alijansa je bila uprljana ovakvim asocijacijama.

U svojim odnosima s međunarodnom zajednicom, lideri Alijanse su nastojali da se predstave kao jednaki partneri, koji su uživali podršku stranaca, ali su u isto vrijeme bili u stanju da kažu "ne", kada bi interesi BiH bili dovedeni u pitanje. Povremeni ugrizi ruke koja ih je začela (ako ne i hranila) bili su dobro prihvaćani od javnosti koja se doimala umornom od lokalnih lidera koji stalno

¹⁷ Zanimljivo je da posljednji godišni izvještaj State Departmenta o ljudskim pravima u BiH implicitno podržava kasnije odluke Doma za ljudska prava protiv vlasti BiH zbog tretmana i predaje ovih ljudi insituciji, koju izvještaj State Departmenta tobože nevino naziva "stranom vladom", koja još uvijek primjenjuje smrtnu kaznu. US Department of State, Bosnia and Herzegovina: Country Report on Human Rights Practices 2002, 31. mart 2003, st. 6-7. Izvještaj je dostupan na: www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2002/1835pr.htm.

¹⁸ Jedan od bivših potpredsjednika SDP-a, kao dodatni promašaj, naveo je u krivo vrijeme obavljenu posjetu Zlatka Lagumdžije Washingtonu, krajem jula 2002, u vrijeme kada se činilo da je predsjednik Geogre W. Bush upravo objavio "križarski rat" protiv islamskog terorizma. Lagumdžija je potom nastojao da iznenadnu mogućnost fotografiranja s Predsjednikom predstavi kao američku podršku SDP-u. ICG interview sa bivšim potpredsjednikom SDP-a, 18. februar 2003.

¹⁹ Jedan viši međunarodni zvaničnik opisao je Ivanićev politički karakter kao "blagi SDS". ICG interview sa zapadnim zvaničnikom, 7. februar 2003.

potvrđuju (iako ne rade) ono što im stranci kažu.²⁰ Iza kulisa je, međutim, bilo daleko manje “partnerstva” i “vlasništva” na koje su se Petritsch i Lagumdžija redovito pozivali. Alijansa se jako puno oslanjala na OHR i očekivala da međunarodna zajednica napravi sve ono što ona sama nije mogla ili se nije ni usuđivala pokušavati. Dvije velike stranke Alijanse zasigurno su očekivale od OHR da im pomogne da ponovo osvoje izbore.

Uprkos svim manjkavostima, Alijansa je postigla neke značajne uspjehe. Ostvarila je napredak u ukidanju paralelnih struktura vlasti koje su obilježile vrijeme u kojem su nacionalisti bili na vlasti; učvrstila je fiskalnu disciplinu u vladi; započela je vojne reforme i smanjila broj aktivnog oficirskog kadra; normalizirala je odnose sa Srbijom i Crnom Gorom; na kraju, za njenog mandata, BiH je primljena u Vijeće Europe (u aprilu 2002.). Problem je, međutim, bio u tome što glavne partije Alijanse nisu znale da iskoriste i promoviraju ova dostignuća tokom izborne kampanje. Umjesto toga, one su se jednako žestoko svađale i između sebe, i sa svojim političkim protivnicima.²¹ Kada su SDP i SBiH odlučile da samostalno izađu na izbore, ostale stranke su izgubile interes i /ili sposobnost da same formiraju krnju koaliciju.

²⁰ Ranije pomenuti, bivši potpredsjednik SDP-a kazao je ICG-u kako je jednom prisustvovao neprijatnoj svađi u Petritschevom uredu kada je, tokom posebno napetog susreta, Lagumdžija odjednom ustao sa svojim fasciklama i onda ih tresnuo o stol ispred zabezekenutog Petritscha. ICG interview sa bivšim potpredsjednikom SDP-a, 18. februar 2003.

²¹ Osnivač SBiH i njen lider u sjeni, Haris Silajdžić, kazao je ICG-u da mu je bilo potpuno jasno da bi zajednička kampanja osnažila Alijansu i učinila je atraktivnijom, ali da je to bilo nemoguće: “Puno prije nego je kampanja i počela, sve se pretvorilo u sujetu i probleme ličnosti. Zajednički nastup SBiH i SDP-a nije bio moguć.” ICG interview sa Harisom Silajdžićem, 11. mart 2003.

III. IZBORNA KAMPANJA

A. NACIJA I DRŽAVA

Na izbore u oktobru 2002. izašlo je više partija nego ikada prije.²² Bilo je 57 stranaka, devet koalicija i tri neovisna kandidata - a ukupno se za pozicije u četiri različita nivoa vlasti nadmetalo čak 7.537 kandidata. No, odziv birača, svega 55.5 posto, bio je najmanji do tada.²³

Ustavne promjene dovele su do značajnog uvećanja preko-entitetske kampanje, sa 27 stranaka iz Federacije koje su nastupile u RS, te 12 partija iz RS koje su se natjecale u utrkama u Federaciji.²⁴ HDZ je napravio svoj prvi pohod u RS, premda tek pokusno i neuspješno. Viši zvaničnici SDS-a potvrdili su ICG-u da su i oni ozbiljno razmatrali nastup u Federaciji, ali samo u slučaju formiranja zajedničkog sve-srpskog bloka stranaka iz RS. (Ovo je bila taktika koju je primjenila SDA u RS na izborima 1998, kada je predvodila tzv. Koaliciju

²² Na prve poslijeratne izbore 1996 izašlo je 47 partija. Za detalje o ranijim izborima pogledati web site OSCE-a: www.oscebih.org.

²³ Mali odziv birača (57.4 posto u Federaciji, te 52.9 procenata u RS) pripisuje se uticaju različitih faktora. Birači su, van sumnje, bili umorni od prečestih izbora koji ne doprinose poboljšanju njihovog životnog standarda. Trend opadanja zainteresiranosti za izbore zabilježen je i u mnogim drugim post-komunističkim državama, koje su u istom intervalu imale manje izbora nego BiH. S druge strane, građani su bili svjesni važnosti ovih izbora, budući da su oni pobjednicima donosili četverogodišnje mandate. Mali odziv birača zasigurno je uzrokovan i slabim kvalitetom izborne kampanje, koja je bila puna isprazne retorike, najprljavijih uvreda i nevjerovatnih obećanja. Potencijalni Alijansini glasači možda su bili osobito skloni gubitku iluzija i, stoga, apstinenciji od glasanja. Mali odziv birača možda je bio i rezultat široko rasprostranjenog uvjerenja da će, bez obzira ko pobijedi na izborima, međunarodna zajednica ionako voditi glavnu riječ.

²⁴ No, kako je to primjetila Promatračka misija OSCE-a u svom izvještaju, supra-entitetska nije bila i supra-nacionalna kampanja. Većina stranaka je fokusirala pažnju na “svoje” povratnike. Tako su, na primjer, SNSD i PDP održavali mitinge u Federaciju uglavnom u regiji Drvara, gdje Srbi opet čine većinu. Na sličan način, SBiH, SDP i SDA su vodili kampanju uglavnom u onim oblastima RS-a gdje je zabilježen značajan povratak Bošnjaka, kao npr. u Prijedoru, Doboju i Banja Luci. Povrh svega, veliki broj takvih skupova ostajao je slabo posjećen. Vidjeti, Ured za demokratske institucije i ljudska prava, “Bosnia and Herzegovina – General Elections, op. cit., st. 10.

za jedinstvenu BiH). Ostale srpske stranke su, međutim, odbacile ovaj prijedlog SDS-a. Lideri SDS-a kazali su ICG-u da će na sljedećim izborima vjerovatno imati kandidate za organe vlasti u Federaciji BiH.²⁵

Većina promatrača se slaže da su nacionalna pitanja bila više prešutne nego otvorene teme tokom kampanje 2002. Istraživanja javnog mnijenja prije izbora, kao i procjene političara koje su slijedile nakon takvih istraživanja, govorili su da glasače više interesiraju ekonomska i socijalna pitanja - otvaranje novih radnih mjesta, unaprijeđenje zdravstvenog osiguranja, povećanje isplata za mirovine i sl. - nego klasična nacionalna pitanja. Većina učesnika u anketama tražila je od političkih partija da ponude rješenja i praktične ideje za sve teže ekonomske problema i sve lošiji kvalitet življenja. No, rezultati su, na kraju, pokazali da birači još uvijek glasaju u korist stranaka koje poistovjećuju sa svojom nacijom ili entitetom.²⁶ Ovo nije nužno bio glas za nacionalizam, iako u BiH uslovima opstaju snažne tendencije izjednačavanja materijalnih i nacionalnih interesa.

Nacionalističke partije svojim su kampanjama nastojale da dodatno osnaže ovakve, već utvrđene obrasce ponašanja birača. Džambo plakati SDS-a pozivali su, tako, prolaznike da "glasaju srpski". HDZ je sebe predstavljao kao glavnog čuvara hrvatske baštine, vjere i nacionalnih interesa. A, kako je već rečeno, SDA je nastojala zadobiti glasove Bošnjaka, napadajući stranke Alijanse za navodno zanemarivanje bošnjačkih interesa i kriminaliziranje bošnjačkih ratnih heroja. Manje su stranke išle čak i dalje. Tako je, na primjer, Hrvatski pravaški blok pokrenuo kampanju postera sa fašističkim ustaškim pozdravom iz Drugog svjetskog rata: "Za dom spremni!"²⁷ Kada je

jugoslavenski predsjednik, Vojislav Koštunica, tokom svoje izborne kampanje, iskoristio skup u pograničnom mjestu Mali Zvornik da rijeku Drinu opiše kao granicu koja samo privremeno razdvaja Srbe, izazvao je napade i patriotsko ogorčenje među bošnjačkim političarima, ali, sasvim sigurno, i ponešto veselja u RS.

Umjerenije stranke nastojale su imati i jedno i drugo. One su se pokušavale dopasti sebi sličnima koji su bili siti nacionalističke demagogije, ali su rijetko propuštali priliku da naglase svoju vlastitu posvećenost istinskim i boljim nacionalnim vrijednostima. Ovo je dobro funkcioniralo u slučaju SBiH, ali je bilo naročito uspješno kod Saveza nezavisnih socijal-demokrata Milorada Dodika. PDP, sasvim u skladu s etiketom "blagog SDS-a", pokušao je naročito upadljivo - ali ipak bezuspješno - zadobiti povjerenje svih Srba svojim neizbježnim sloganom "da postane evropska, a ostane srpska."

Optužbe za nacionalnu izdaju, totalitarističke tendencije, drsku prepotentnost i narcisoidnost, zloupotrebu vlasti i ostale sveprožimajuće prljavštine ispunjavale su sadržaj verbalnih okršaja tokom izrazito negativne kampanje. Spremnost, odnosno preciznije - žudnja, stranaka bivše Alijanse da prihvate ovakav nivo polemika predstavljala je još jedno odricanje od njihove navodne plemenitosti. Pristajući na niske standarde, lideri Alijanse su osnažili široko rasprostranjene predodžbe o političarima kao sujetnim, nesposobnim, korumpiranim i nedostojnim bićima. Takvi nisu vrijedni izlaska na izbore.

B. OBEĆANJA, OBEĆANJA

S druge strane, pokazalo se da su osobne karakteristike stranačkih lidera, za birače koji su odlučili glasati, mnogo važnije od partijskih programa. Činilo se da je većini birača potpuno nepoznat program partije koju su preferirali. No, to je bilo razumljivo imajući u vidu način na koji su stranke prezentirale svoje programe. Velike partije su sačinile prilično sveobuhvatne političke platforme. Stranke Alijanse su čak imale program za njih napisan - u OHR-u. No, niko nije uspio da svoje poglede prikaže na inovativan i domišljat način. Umjesto toga, stranke su ponudile dosadne, neorganizirane i ponekad bezvrijedne liste želja, ili setove obećanja čije se ispunjenje nije moglo

²⁵ ICG interview sa liderima SDS-a, 20. februar 2003.

²⁶ Jedna od karakteristika ovih izbora, koju posebno vole naglašavati političari iz RS, bila je tendencija birača da glasaju unutar entitetskog političko-ideološkog spektra. Tako su se birači iz RS, koji nisu željeli glasati za nacionaliste, odlučili za nenacionalne partije sa centralom unutar tog entiteta. Oni nisu glasali za stranke sa sjedištem u Federaciji. Ni građani Federacije, npr. socijal-demokratskog ubjeđenja, nisu razmatrali SNSD kao ozbiljnu alternativu SDP-u.

²⁷ Stranku je Izborna komisija kaznila novčano (Pravaški blok je morao platiti 5.000 KM, odnosno 2.500 Eura), te je uz to primorala da ukloni uvredljive plakate.

pratiti i provjeravati. Glasачi koji su tražili prosvjećenje u nekom od partijskih programa za borbu protiv korupcije, otvaranje novih radnih mjesta ili zaustavljanje odliva mladih kadrova iz BiH, teško da su mogli pronaći išta više osim općih mjesta i partijske propagande. Glasачi su se, čini se, više oslanjali na svoje procjene pojedinaca i njihovog ponašanja tokom kampanje. Tako se dogodilo da su predstavnici partija, koje se npr. uopće nisu posvetile pravljenju bilo kakvog razumnog programa, imali iste šanse za izbor kao i oni koji su u svoje programe uložili puno truda.

No, ukoliko partijski programi predstavljaju iole pouzdane indikatore o namjerama pojedinih stranaka, onda u BiH ima nade za promjene na bolje. Kao što je to ukazalo istraživanje Razvojnog programa UN-a (UNDP) u okviru Sistema ranog upozoravanja, gotovo sve stranke u državi, bez obzira na ideološku orijentaciju ili geopolitičko središte, napravile su programe ističući tri identična načela. Svi prihvaćaju BiH kao zajedničku državu i jedini subjekt međunarodnog prava. Svi, također, podržavaju "reforme", ma šta ko pod njima podrazumijevao. Najzad, i najvažnije, svi su proglasili svojim glavnim političkim ciljem članstvo BiH u Europskoj uniji.²⁸ Ovi elementi retoričkog konsensusa otvaraju određenog prostora za međunarodnu akciju.

C. STRANE INTERVENCIJE U KAMPANJU

Tokom izborne kampanje 2002. obavljeno je više ispitivanja javnog mnijenja nego ikada to tada. Nacionalni demokratski institut (NDI) iz SAD sponzorirao je najveći broj ovih anketa i producirao najautoritativnija istraživanja. No, bez obzira na profesionalizam agencija koje su ih provodile, predstavljanje i tumačenje ovih anketa imali su, čini se, za cilj veličanje stranaka Alijanse za promjene. Ankete su stoga bile varljive kao pregledi stanja i nepouzdana kao prognoze o glasačkom raspoloženju. Na primjer, istraživanja NDI ukazivala su na to da će odaziv birača biti mali, ali su njihove najgore prognoze govorile o mogućnosti da se jedna trećina birača uzdrži od glasanja. U stvarnosti se čak 44.5 posto

registriranih birača odlučilo na apstinenciju od izbornog procesa. Osim toga, NDI je nastavio da predstavlja SDP kao pojedinačno najsnažniju stranku. U stvarnosti je broj glasova za SDP pao za 50 procenata, što je ovu partiju učinilo najvećim gubitnikom ovih izbora. Prema jednom inozemnom političkom konsultantu, glavni problem istraživanja NDI bila je njihova prezentacija skupnih podataka iz svih dijelova zemlje. Tačnija slika o raspoloženju izbornog tijela bila bi formirana da su se istraživanja fokusirala na podgrupe vjerovatnih birača i na tako dobivene podatke.²⁹

Vjerovatno najveće iznenađenje - i svakako najupadljiviji promašaj većine anketa - odnosili su se na utrku za bošnjačkog člana Predsjedništva BiH. Istraživanja su pokazivala uvjerljivu prednost Harisa Silajdžića tokom cijele kampanje. Većina anketa je drugo mjesto dodjeljivala kandidatu SDP-a Aliji Behmenu. No, tijesnom većinom, Silajdžić je pobedio kandidat SDA, Sulejman Tihić, ostavljajući Behmena na žalosnom trećem mjestu.³⁰ Tihić je vodio energičnu i agresivnu kampanju, nastojeći da posjeti čak i najmanje gradove i sela, te da se učini dostupnim običnim ljudima širom BiH i da odgovori na njihova pitanja. Silajdžić je, s druge strane, bio udaljen od običnog svijeta i fokusiran na obrazovanu i urbanu populaciju kojoj je upućivao visoko-intelektualizirane poruke o strukturnim reformama koje je nužno provesti u BiH. Izbor između karizmatičnog, ali sve povučenijeg Silajdžića, i nefotogeničnog, ali prodornog Tihića nije bio jednostavan. Čak je i osnivaču SDA, Aliji Izetbegoviću, trebalo dosta vremena da se odluči za svog nasljednika u stranci radije nego za svog nekadašnjeg štitenika.³¹ Izetbegovićeva podrška

²⁹ ICG interview s inozemnim konsultantom jedne političke partije, 13. maj 2003.

³⁰ Na kraju se pokazalo da utrka i nije bila tako neizvjesna kako se to činilo u vrijeme saopćavanja prvih, preliminarnih rezultata. Tihić je pobedio Silajdžića za oko 15.000 glasova, što je prednost od oko 2.5 procenata. Za detalje, pogledati www.izbori.ba.

³¹ Bolešljivi Izetbegović u nekoliko je javnih nastupa dao naslutiti kako smatra da bi Silajdžić bio najbolji izbor za bošnjačko mjesto u Predsjedništvu. Međutim, u interviewu u julu 2002, on je objavio da je vrijeme karizmatičnih lidera prošlo, te da BiH treba marljive političare, poput Tihića, koji će revnosno pratiti dnevno-političke događaje. Pogledati "Silajdžić ima harizmu vođe, ali je vrijeme vođa u Bosni prošlo", *Oslobođenje*, 2. juli 2003.

²⁸ UNDP, Sistem ranog upozoravanja, Bosna i Hercegovina, Izbori 2002, Posebno izdanje, Decembar 2002.

vjerovatno je bila presudni uteg na vagi u korist Tihića.

Niti drame, niti pogrešnih izbornih istraživanja nije bilo u izborima za srpskog i hrvatskog člana Predsjedništva. SDS-ov predsjednik RS-a, Mirko Šarović, i mostarski businessman, Dragan Čović, iz HDZ-a, osvojili su ova mjesta bez većih problema.³²

Suprotno očekivanjima stanaka Alijanse i njihovih simpatizera - a, čini se, ne bez određenog propitivanja vlastite savjesti - međunarodna zajednica je odlučila da se suzdrži od otvorene pristrasnosti prema svojim izbornim favoritima. Umjesto toga, OHR je vladu Alijanse nastojao pokazati vrijednom izborne podrške, u prvom redu opskrbljujući je programom ekonomskih reformi za prezentaciju tokom sastanka Upravnog odbora Vijeća za implementaciju mira (PIC) 30. jula 2002.³³ Pojavljujući se sa Lagumdžijom na zajedničkoj press konferenciji sljedećeg dana, Lord Ashdown je pozvao birače da glasaju za "one koji predlažu i insistiraju na reformama", uz sve to negirajući da on podržava bilo koju individualnu političku partiju. PIC-ovo prihvatanje Alijansinog plana reformi predstavljalo je, prema Ashdownovom pojašnjenju, "jednu vrstu ugovora između BiH i međunarodne zajednice".³⁴ Isti je obrazac ponovljen u septembru, kada se raspravljalo o planovima reformi u oblasti vladavine zakona. Ovo je bio početak programa "Posao i Pravda", za kojeg će kasnije OHR zatražiti podršku svih političkih partija i pozvati javnost da ga podrži.

Strahujući, međutim, da će slab odziv birača osigurati pobjedu nacionalistima, OHR je pokrenuo značajnu kampanju pozivanja na izbore. Ona je kulminirala svega nekoliko dana pred

izbore, odašiljanjem Ashdownovih "osobnih" pisama na adrese 1.3 miliona domaćinstava širom BiH, u kojima se poziva ne samo na izlazak na izbore, već i na glasanje "za reforme". Strani državnici prenosili su slične poruke. Javier Solana je posjetio Sarajevo kako bi to uradio, dok je Colin Powell ponudio televizijsko obraćanje i podšku iz Washingtona. Chris Patten je, sa svoje strane, nekoliko sedmica ranije obznanio da je BiH "uglavnom ispunila" zahtjeve iz Mape puta, čime je otvoren prostor da Europska komisija otpočne Studiju izvodivosti kojom se procjenjuje da li BiH može potpisati Ugovor o stabilizaciji i pridruživanju.

Iako bitno suptilnija u formi intervencije, međunarodna zajednica je ovim zajedničkim naporima na mobiliziranju birača za reforme jasno stavila do znanja da preferira nenacionalističke stranke. No, čak je i uvjerljivi Ashdown mogao malo učiniti kako bi pomogao onima koji su odlučili da sami sebi ne pomognu. Lagumdžijina uočljiva arogantnost i Silajdžićeva očigledna tromost kreirali su utisak da su oni sigurni u svoju pobjedu, i da samo za to iščekuju formalnu potvrdu zahvalne nacije - ili, ako to izostane - onda spas od jednako zahvalne i daleko moćnije međunarodne zajednice. Ivanićev PDP i nova hrvatska stranka Ekonomski blok - Radom za boljitak, također su se, kako se čini, previše oslanjali na pretpostavku da će ih međunarodna zajednica podržati. Krajem ljeta su, međutim, - uprkos NDI istraživanjima i uvjeravanjima - u OHR postojale relevantne prognoze ishoda glasanja. Ured se morao početi pripremati za povratak nacionalista na vlast. Nacionalisti su, sa svoje strane, bili uistinu zahvalni da međunarodna zajednica ponovo prihvaća razgovore s njima.

D. KAMPANJA U MEDIJIMA

Organizacije koje su pratile način na koji su mediji pokrivali izbornu kampanju zaključile su, uzevši sve u obzir, da su elektronski mediji i novine poštovali pravila, te da nisu ugrozili integritet izbornog procesa. Prvi dio ocjene važi prije svega za elektronske medije, dok se drugi dio odnosi primarno na printana glasila. Elektronski mediji su se morali pridržavati strogih uputa Regulatorne

³² Čović je osvojio 62 posto glasova. Njegov najbliži konkurent, Mladen Ivanković Lijanović, osvojio je tek 17 procenata. Šarović je pobjedio uz prednost od 20 procenata u odnosu na svog najbližeg rivala, Nebojšu Radmanovića iz SNSD-a, ali je ostvario svega 35.5 posto glasova među velikim brojem kandidata koji su se nadmetali za ovu poziciju.

³³ Pogledati OHR, Communique by the PIC Steering Board, 31 Juli 2002; OHR, "Our Reform Agenda: An Agenda for Reform Agreed between the Government of Bosnia & Hercegovina and the International Community", 31 juli 2002.

³⁴ OHR Pregled pisanja štampe, 1. august 2002.

agencije za komunikacije (CRA),³⁵ koja je ovlaštena da novčano kazni svaku radio ili TV stanicu koja se odvaži na povredu ovih propisa.

Strah od finansijskih sankcija je, van svake sumnje, pomogao elektronskim medijima da uvažavaju i ne povrijede zadate standarde. No, pretjerani oprez i suzdržanost često su rezultirali nepodnošljivo dosadnim programom.³⁶ Većina TV programa, u vezi s izbornom kampanjom, pravljena je u formi panel diskusija između pravog mnoštva stranačkih predstavnika. Oni su, u pravilu, trebali raspravljati o odabranoj temi, no njihove su se debate često pretvarale u retoričke izlete u sve društvene sfere i govorile više o svemu drugom nego o dogovorenoj temi. Odsustvo žestokog novinarstva i inteligentnih TV debata između političara vjerovatno su doprinijeli pomanjkanju interesa za ovakve programe. Takvi programi zasigurno nisu budili interes za politički proces.³⁷ Promatrači OSCE-a primjetili su, također, da je većina političkog izvještavanja na televizijama bila teritorijalno i ideološki omeđena.³⁸

Printani su mediji nadoknadili bljutavost i slatkorječivost izborne kampanje praćene elektronskim medijima. Njihovo je izvještavanje bilo živo i obimno, ali izrazito negativno, personalizirano i pristrano. Budući da se printani mediji u BiH samo-reguliraju, novine i magazini su

bili u prilici da se prepuste strastima svojih vlasnika ili glavnih urednika. Rezultat toga bila je žestoka borba između stranaka, njihovih prvaka, i njihovih klevetnika u medijima. Nekoliko komentatora je ocjenilo da je ovo do sada bila najprljavija kampanja u poslijeratnoj BiH.³⁹

Koordinacija novinarskih udruženja u BiH pratila je način na koji su printani mediji pokrivali izbornu kampanju. Njihovo istraživanje otkrilo je da su mediji rijetko pokrivali programe stranaka, smatrajući ih zbirkom praznih obećanja koja ne zaslužuje ozbiljniju analizu. Novine su se, umjesto toga, fokusirale na ličnosti, unutar-partijske odnose, nagađanja o mogućim koalicijama, te na mehanizam izbornog procesa. Bilo je vrlo malo članaka o ekonomskim temama, a korupcija i kriminal spominjani su gotovo isključivo u razmjeni optužbi između pojedinih stranaka, u vrijeme kada je jedan skandal smjenjivao drugi.⁴⁰

Najvažnije otkriće ove studije jeste da je više od 80 procenata svih analiziranih članaka imalo samo jednog ili nijednog citiranog izvora informacija (u pravilu su ti izvori bili stranke o kojima se pisalo). SDP je bila stranka o kojoj se najviše pisalo tokom kampanje. Ova je stranka bila izborni favorit *Oslobođenja*, koje nije tajilo ni svoju nenaklonost spram HDZ-a. Najtiražniji dnevnik, *Dnevni Avaz*, pokrenuo je krvnu osvetu protiv SDP-a, dok je u isto vrijeme podržavao partnera te stranke u Alijansi za promjene - SBiH. U Mostaru bazirani i samosvjesno hrvatski *Dnevni list* bio je, uprkos tome, vrlo kritičan prema HDZ-u. Banjalučke *Nezavisne Novine* podržavale su Dodikov SNSD, dok su istovremeno imali negativan stav prema SDS-u i PDP-u. *Glas srpski* je zadržao naklonost spram SDS-a, ali nije imao posebno neprijateljski pristup niti prema PDP-u, niti prema SNSD-u.⁴¹

Drugo istraživanje bavilo se pritiskom što su ga prema medijima tokom izborne kampanje ostvarile

³⁵ Formirana u martu 2001. kao sljednik Neovisne komisije za medije, CRA je neovisna državna agencija sastavljena od domaćih i međunarodnih eksperata.

³⁶ Novi, državni Javni televizijski servis (PBS) samo je upotpunio dosadu. On je pokrenuo program ranih večernjih vijesti koji je startao 7. maja 2002. Obje entitetske TV mreže prenose ovaj 20-minutni program vijesti neposredno pred svoje centralne informativne emisije. Ova dupla doza vijesti - u kombinaciji s neprirodnom izbalansiranošću proizvoda PBS-a - nije proizvela željeni učinak. Prema nedavnom istraživanju, manje od pet posto stanovništva smatra Dnevnik PBS-a primarnim izvorom informacija. Vidjeti "Gledanost Dnevnika BHTV1 manja od pet posto", *Večernji list*, 19. mart 2003.

³⁷ Izvještaj misije OSCE-a čak je preporučio da CRA razmotri blaže propise koji bi možda mogli ohrabriti TV stanice na kreativnije pokrivanje izborne kampanje. OSCE, Ured za demokratske institucije i ljudska pava, "Bosnia and Hercegovina – General Elections", op. cit.

³⁸ Tako je HTV Mostar posvetila najviše pažnje hrvatskim strankama, dok je RTRS prednost dala srpskim partijama. Federalna TV je pokušala da pokriva sve političke partije. Ibid.

³⁹ Promatračka misija OSCE-a uočila je trajne napade najtiražnijeg dnevnika u BiH, *Dnevnog Avaza*, na SDP, Lagumdžiju i njegovu porodicu. Ibid.

⁴⁰ Za detalje pogledati, Koordinacija novinarskih udruženja u Bosni i Hercegovini: "Finalni izvještaj o monitoringu pokrivanja izbora u printanim medijima", 9. decembar 2002. Prema ovoj studiji, na ekonomiju se odnosilo samo 3.4 posto članaka objavljenih tokom izborne kampanje. Kriminal i korupcija, kao primarne teme, pojavile su se u svega 1.9 posto članaka.

⁴¹ Ibid.

pojedine političke partije. Ono je pokazalo da su pobjedničke stranke najčešće posezale za različitim formama pritiska na medije.⁴² Studija je pokazala da je, generalno i neiznenađujuće, najjačim partijama bilo najviše stalo do načina na koji su predstavljeni u medijima.

IV. REZULTATI

Odlukom izbornog tijela, kao i primjenom odredbi Izbornog zakona o dodjeli kompenzacijskih mandata, BiH i njeni entiteti dobili su izrazito fragmentirana zakonodavna tijela.⁴³ Ukupno je 14 stranaka osvojilo ili dobilo mjesta u Predstavničkom domu BiH koji broji 42 zastupnika. Sedam partija imalo je po samo jednog zastupnika. Ostalih sedam bili su, međutim, politički faktori koji su ostvarili značajnu zastupljenost i u ostalim nivoima vlasti.⁴⁴

Tek 13. januara 2003. formirano je i potvrđeno prošireno Vijeće ministara BiH. Neovisno o prepirkama kojoj će stranci pripasti koje ministarstvo ili funkcija u parlamentarnim strukturama, od samog početka nije bilo previše dvojbe o tome da će SDA, HDZ, SDS i PDP formirati koaliciju. Neizvjesno je bilo hoće li im se pridružiti SBiH, te tako još jednom potvrditi svoju ulogu suštinske stranke za formiranje vlada u bilo kojoj kombinaciji političkih partija, i osigurati nacionalistima sigurnu većinu. Silajdžićeva konačna odluka da odbije ponuđenu poziciju predsjedatelja Vijeća ministara – kombinirana s odlučnošću njegovih stranačkih kolega da se ne odvaže na boravak u opoziciji – zahtijevala je ponovne pregovore o podjeli izbornog plijena na

⁴² Predstavnici SDS-a, PDP-a, SDA i SDP-a bili su glavni krivci kada je riječ o telefonskim prijetnjama novinarima, pokretanju iznenadnih finansijskih istraga ili sudskih postupaka protiv novinara ili medija, te u slučajevima fizičkih napada na novinare. Internews BiH i Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, "Istraživanje o pritiscima na printane i elektronske medije", decembar 2002.

⁴³ Sedam od 28 mandata iz Federacije, te pet od 14 mjesta iz RS u Predstavničkom domu Parlamenta BiH, dodjeljuju se kao kompenzacija strankama koje nisu uspjele da osvoje mandate u pojedinačnim izbornim jedinicama jer nisu prešle izborni prag podrške od tri posto, koji je uspostavljen zakonom. Ipak, izborni prag se ne primjenjuje prilikom dodjele kompenzacijskih mandata. Budući da gotovo niko nije razumio relevantne dijelove Izbornog zakona (članke 9.6 i 9.7) bilo je podosta post-izborne gorčine i brojnih tvrdnji o prevarama. Efekat zakona je, međutim, jednostavan: on omogućuje partijama s malim brojem glasova da se ušunaju u parlament i promoviraju fragmentiranost. Za komentar pogledati interview sa zagrebačkim politologom Mirjanom Kasapović, "Protektorat je logičniji", Dani, 25. oktobar 2003.

⁴⁴ Tri nacionalne stranke osvojile su 20 od ukupno 42 mandata: SDA 10; HDZ 5; i SDS 5. Za-koaliciju-spremlne SBiH i PDP osvojile su šest, odnosno dva mandata i na taj način osigurale sigurnu većinu od 28 zastupnika za vladajuću grupaciju. Jezgro opozicije čine SDP (4) i SNSD (3). Po jedno mjesto u parlamentu osvojile su NHI, BOSS, DNZ, Radom za boljitak - Ekonomski blok, SP/U (iz Federacije), te SPRS i SRS (iz RS). Za detalje pogledati web site Izborne komisije: www.izbori.ba.

državnom i federalnom nivou između SDA i HDZ. Rezultat je bila prilično asimetrična raspodjela državnih ministarstava, koja je predstavljala kompenzaciju koju je SDA morala platiti HDZ-u zbog neispunjenja Tihićevog obećanja da mjesto predsjedatelja Vijeća ministara, ukoliko ga odbije Silajdžić, pripadne HDZ-u.⁴⁵

Kao i nakon izbora iz 2000, bilo je aritmetički moguće konstruirati višestranačku koaliciju koja bi isključila nacionaliste iz vlasti na državnom nivou. Zvaničnici SAD željeli su da se takvo što pokuša. No, veliki broj malih, heterogenih i ljubomornih stranaka koje bi morale biti članice takve koalicije bio je značajan odvrćajući faktor: u odnosu na takvu koaliciju čak bi i Alijansa za promjene izgledala fantastično kompaktna politička grupacija. U odsustvu stvarnog interesa ili suglasja stranaka koje bi bile nužne za takav poduhvat, Visoki predstavnik, međutim, nije prema ovoj ideji pokazivao posebnu naklonost. On je preferirao opciju saradnje sa snažnom vladom, radije nego sigurnu ulogu dadilje koju bi, u opciji artificijelne koalicije “umjerenjaka”, morao igrati s nepouzdanom kombinacijom egotista.⁴⁶

⁴⁵ Da je Silajdžić postao premijer to bi, kako se vjerovalo, nove vlasti učinilo vjerovatnijim reformatorima. Kada je Silajdžić odbio ponudu, SDA baroni su odbili Tihićevu odstupnicu u vidu ponude mjesta predsjedatelja HDZ-u. SDA je, tako, funkciju prvog čovjeka Vijeća ministara zadržala za svog čovjeka, Adnana Terzića, a uz to je dobila i ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice. HDZ je dobio tri važna ministarstva: vanjske trgovine i ekonomskih odnosa, financija i trezora, te novo državno ministarstvo sigurnosti. PDP je dobio vanjske poslove, a SBiH ministarstvo za civilne poslove. Novo ministarstvo pravde bilo je rezervirano za SDS, ali nije popunjeno u vrijeme kada je Parlament potvrdio Vijeće ministara, jer je OHR odbio prvog SDS-ovog kandidata. Parlament je potvrdio Vijeće ministara sa 24 glasa za, devet protiv i sedam uzdržanih.

⁴⁶ Uoči izbora, ambasador SAD Clifford Bond kazao je novinarima: “Nacionalisti u ovdašnjim vladama ne bi bili smatrani legitimnim od strane Evropskih i drugih partnera u međunarodnoj zajednici. Jednostavno, ne bi bilo povjerenja u poslove sa takvim partnerima. Mi nismo sigurni da bi oni ispunili svoja obećanja o približavanju BiH Europi.” Vidjeti, “Nacionaliste u vladama ne bi smatrali legitimnim”, *Dnevni Avaz*, 3. oktobar 2002. Nakon izbora, Bond je održao nekoliko susreta s liderima nenacionalnih partija tokom kojih je pozivao na sklapanje koalicije na državnom i nivou RS. Ashdown, međutim, nije bio oduševljen. On je smatrao da njegov plan reformi zahtjeva podršku vlada sa snažnom većinom u parlamentima, te da ne bi bio uspješan sa tanušnom

U svakom slučaju, SDP i SNSD su nakon izbora ostali u opoziciji. Za kratko vrijeme nakon toga, ove su dvije stranke, zajedno sa Novom hrvatskom inicijativom (NHI) nastojale formirati ozbiljan opozicioni blok okupljen oko zahtjeva za prijevremenim izborima. Prema njihovim procjenama, nacionalisti su već pokazali da su nesposobni da upravljaju ovom zemljom.⁴⁷

U Predstavničkom domu Parlamenta Federacije BiH, koji broji 98 mjesta, učešće je osiguralo 18 stranaka, od kojih čak 14 sa svega tri ili manje zastupnika. SDA (sa 32 mjesta) i HDZ (16) bili su jako blizu ekskluzivnoj većini u Parlamentu. U kombinaciji sa SBiH (koja je osvojila 15 mjesta) imali su snažnu većinu od 63 zastupnika.⁴⁸ Iako je i ovdje teoretski bilo moguće sklepati koaliciju koja bi iz vlasti isključila SDA i HDZ, takva je alijansa morala uključivati sve ostale političke partije. I tada bi, međutim, imala većinu od samo dva glasa. Niko ozbiljnije nije razmatrao ovu opciju.

Iako je vladajuća koalicija imala snažnu većinu, za formiranje Federalne vlade trebalo joj je čak više vremena nego je potrošeno do uspostave Vijeća ministara. Parlament je novu SDS-HDZ-SBiH

koalicijom koja bi bila slabija čak i od Alijanse za promjene. ICG interview sa zapadnim diplomatom, 24. mart 2003. Lideri stranaka koje su trebale biti u sastavu te koalicije bili su jednako skeptični. Bilo bi previše primadona među liderima, previše stranaka i premalo birača koji ih podržavaju. ICG interviewi sa liderima stranaka, 7. i 11. marta 2003. Ashdown je preferirao široku koaliciju koja bi obuhvaćala i nacionaliste i nenacionaliste, i koja bi bila u stanju da podrži reformske mjere koje bi OHR dogovorio s liderima stranaka. No, i SDP i SNSD su odbacili ideje o takvim, sve-uključujućim koalicijama. Vidjeti, “Silajdžić neće u koaliciju sa SDS-om, Dodik i Ivanić ne žele sa Silajdžićem”, *Slobodna Bosna*, 24. oktobar 2002, te “Ashdown predložio Lagumdžiji da se skloni iz BiH dok on ne završi posao”, *Slobodna Bosna*, 14 novembar 2002.

⁴⁷ Vidjeti “Prijevremeni izbori za izlazak BiH iz krize”, *Oslobođenje*, 16. maj 2003, i “Ujedinjena opozicija traži vanredne izbore”, *Slobodna Bosna*, 27. mart 2003.

⁴⁸ Donji dom Parlamenta Federacije je, odlukom o Ustavnim amandmanima iz 2002, smanjio broj zastupnika sa 140 na 98. SDP je bila jedina preostala partija sa značajnijim brojem osvojenih mjesta – 15. BOSS je osvojio tri. NHI, SP/U, DNZ, i Radom za boljitak – Ekonomski blok osvojili su po dva mandata. Po jedno mjesto osvojili su HSS, HKDU, GDS, ProENS, HSP, HPB, BPS, LDS i SNSD. Tako je jedina partija iz RS, koja je osvojila mjesto u Federalnom parlamentu, bila Dodikov SNSD.

vladu, pod predsjedanjem premijera iz SDA, potvrdio 14 februara 2003.⁴⁹ Ogdode su bile rezultat ili teškoća u ispunjenju zahtjeva Ustavnih amandmana (bilo je premalo Srba u Domu naroda i previše Bošnjaka na šest ključnih pozicija na kojima je trebalo primjeniti nacionalni paritet), ili problema u dobivanju saglasnosti OHR-a za ministarske kandidate HDZ-a.

Potpuno iznenađujuće, ali u RS su zapravo postojale najbolje šanse za formiranje održive koalicije relativno umjerenih stranaka. Ovo je bilo moguće prije svega zbog izuzetnog uspjeha SNSD-a, kao i zbog solidnih rezultata koje su postigle ne-nacionalne stranke iz Federacije. SDA i SDS su zajedno osvojile svega 32 od 83 mjesta u Skupštini RS.⁵⁰ No, koalicija umjerenih snaga u RS zahtijevala je saradnju Ivanića i Dodika. Kako se pokazalo, ovo je bilo nemoguće postići, pa je PDP-u ostavljena mogućnost da sklopi – i profitira od takvog aranžmana – neobičan brak iz interesa između SDS-a i SDA.⁵¹ Tako nastala koaliciona

vlada, predvođena Draganom Mikerevićem iz PDP-a, dobila je podršku Skupštine RS 17 januara 2003.⁵² Uprkos skromnom broju zastupnika, PDP-ova posrednička uloga nagrađena je, u odnosu na njenu realnu snagu, prekomjernim brojem ministarstava. Sličnu političku majstoriju PDP je pokazala i nakon izbora 2000, ali je tada imala daleko bolje izborne rezultate.⁵³ Budući da je spojila nespojivo, te da je od početka blokirana konfliktima između SDS-a i PDP-a, sadašnja vlada RS-a, prema procjenama opozicionih partija, neće dočekati kraj svog četverogodišnjeg mandata.⁵⁴

⁴⁹ Vlada Ahmeta Hadžipašića dobila je podršku 60 poslanika, devet je bilo protiv, a sedam uzdržano. SDA i HDZ dobili su po pet ministara, dok je SBiH svoje ljude postavila na čelo četiri ministarstva. U skladu s Ustavnim promjenama, tri ministarske pozicije pripale su Srbima. Dvije od njih bile su nestranačke osobe, dok je treća – jedan od vodećih članova SBiH.

⁵⁰ U Parlament RS je ušlo 15 stranaka, od kojih je njih 11 osvojilo četiri ili manje mjesta. Raspored je izgledao ovako: SDS, 26; SNSD, 19; PDP, 9; SDA, 6; SBiH, 4; SRS, 4; SDP, 3; SPRS, 3; i DNS, 3. Po jedan mandat osvojili su DPS, NHI, SNP, DS, SNS i Stranka penzionera. Stranke iz Federacije osvojile su 14 mandata (ili oko 17 posto od ukupnog broja mjesta u Skupštini RS).

⁵¹ Zapadni zvaničnik koji nadgleda razvoj prilika u RS kazao je ICG-u da je izvor većine političkih okršaja u RS nesmiljeno neprijateljstvo koje postoji između predsjednika Skupštine RS i prvog čovjeka SDS-a, Dragana Kalinića, i lidera SNSD-a, Milorada Dodika. ICG interview sa zapadnim zvaničnikom, 7. februar 2003. Ipak, u post-izbornom periodu glavnu osovinu mržnje, izgleda, treba tražiti unutar relacija između Dodika i Ivanića. Oni su nekada bili bliski prijatelji i politički saveznici. U jednom trenutku Dodik je Ivaniću čak nudio poziciju lidera SNSD-a. No, Ivanić je formirao vlastitu stranku, prevazišao Dodika u osvajanju naklonosti međunarodne zajednice, i nudeći SDS-u povratak u politički život, došao na vlast nakon izbora 2000. Ivanićev nasljednik na mjestu premijera RS-a, Dragan Mikerević, kazao je u TV interviewu u januaru 2003, da je međunarodna zajednica vršila pritisak kako bi se formirala vlada bez nacionalista, ali da PDP nije mogao postići dogovor s umjerenim snagama, jer one nisu htjele međusobno saradivati. Za PDP, prema tome, nije bilo alternative i tako se odlučila da posluži kao veza između SDS-a i SDA u formiranju vlada. "Telering",

Televizija OBN, 23. januar 2003. S druge strane, zvaničnik SNSD-a Krstan Simić tvrdi da je Ivanić odustao od koalicije s umjerenim strankama jer je znao da će njegova partija daleko bolje proći u dosluhu s nacionalistima. ICG interview sa Krstanom Simićem, 7. februar 2003.

⁵² Za vladu je glasalo 48, dok je protiv bilo 33 zastupnika. Čelnici vlade likovali su zbog ovakvog ishoda glasanja, budući da uspjeli pronaći tzv. "srpsko rješenje", odnosno osvariti podršku vladi koja nije bila ovisna o glasanju ne-Srba.

⁵³ Osim premijerske funkcije, PDP je dobio još pet od ukupno 16 ministarstava: financija; unutrašnjih poslova; zdravlja i socijalne zaštite (PDP je ovdje imenovao ministra iz hrvatskog naroda); poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede; te saobraćaja i veza. SDS je dobio kontrolu nad četiri ministarstva: privrede, energetike i razvoja; prosvjete i kulture; odbrane; te rada i boračko-invalidske zaštite. SDA je dobila tri ministarstva: pravde; prostornog uređenja, građevinarstva i ekologije; i ekonomskih odnosa i koordinacije. Nestranački opredjeljenim Hrvatima pripala su čelna mjesta u dva ministarstva: uprave i lokalne samouprave, i trgovine i turizma. Nestranački opredjeljenim Bošnjacima pripala su, također, dva ministarstva: izbjeglica i raseljenih lica, te nauke i tehnologije. Nacionalna proporcija 8:5:3 koju su nalagali Ustavni amandmani, tako je, makar formalno, bila zadovoljena. Za analizu koalicije, nastale nakon izbora 2000, između PDP-a i SDS-a pogledati Izvještaj ICG-a br. 118, *Nadnica za grijeh: Sučeljenje s Republikom Srpskom*, 8. oktobar 2001.

⁵⁴ Uslove za proglašenje vanrednih izbora definira član 14 Izbornog zakona. Njih je u entitetima moguće proglasiti ukoliko predsjednici raspuste parlamente iz razloga predviđenih ustavom. Uprkos ukorijenjenom uvjerenju da Visoki predstavnik u BiH može raditi šta god hoće, on ne može raspisati nove izbore, ali može, ukoliko to smatra potrebnim, pozvati predsjednike entiteta ili Predsjedništvo BiH da razmotre takve mjere.

V. REAKCIJE

Potištenost, osude i srdita žurba da se pronađu oni koji bi trebali ispaštati grijeh, preovladavali su nakon izbora, ne samo kod stranaka-gubitnika, već i kod većine liberalnih bosanskih i inozemnih medija. Ovisno od toga da li je komentator sjedio u Sarajevu ili Parizu, rezultati izbora su ili izazivali slutnje o strašnoj katastrofi sličnoj onoj kakva se dogodila početkom 90-tih, ili su bili osnova komentarima o konačnoj propasti post-Daytonskog međunarodnog eksperimenta u BiH. Komentator William Pfaff je u *International Herald Tribune*-u objavio da je došlo vrijeme da se odustane od napora da se BiH očuva cjelovitom.⁵⁵ Domaći kolumnisti posebno su, naglašavajući njihovu tamnu prošlost, negirali spremnost na promjene nacionalnih partija koje bi značile odricanje od svega za šta su se u prošlosti zalagale i borile, i šta su na kraju ostvarile.⁵⁶ Većina analitičara je, u očaju zbog onog što je tumačila povratkom na vrijeme 1991-92, naprosto negirala da su se nacionalne stranke iole promjenile, i tražila je nekoga koga bi mogla okriviti zbog takvog izbornog rezultata. Takvu su osobu pronašli u liku Paddy Ashdowna. U sedmicama nakon izbora pojavili su se brojni članci u kojima je Visoki predstavnik optuživan da je ili promovirao nacionaliste, ili dozvolio da ga oni prevare. Šta god bio slučaj, on je bio odgovoran za njihovu pobjedu i stoga bi, kako se implicite poručivalo takvim tekstovima, grijeh trebao oprati proglašavanjem izbora nevažecima.⁵⁷

Iako možda upadljive ilustracije svjetonazora uspješno koloniziranih, ovakvi komentari su preuveličavali opasnost. Oni nisu željeli da

primjete da su izbori prošli bez ozbiljnog incidenta. Oni su odbijali da priznaju da su glasači – izlaskom ili neizlaskom na izbore – sami odabrali rezultat. Na kraju, oni nisu naglasili da za sliku o pogubeljnem povratku u rane 90-e nedostaju neki elementi. Naime, iako lokalni nacionalisti možda nose teret tog vremena, regionalno okruženje je ičišćeno od grabežljivaca. Franjo Tuđman se susreo sa svojim stvoriteljem, a Slobodan Milošević je na sudu zbog svojih zločina. Hrvatska i Srbija su danas druge zemlje. Nema više Jugoslavenske narodne armije. Nestali su, također, kontrolirani mediji i njihova propaganda, kao i sveopća histerija koju su proizvodili po nalogu svojih gospodara.

Nizak nivo odziva birača – 10 procenata manje nego 2000. – zapravo je pokazatelj određene bezbrižnosti i otrežnjenja u vezi s političkim procesom. To sigurno jeste bilo glasanje (ili neglasanje) protiv Alijanse za promjene i njene vodeće partije SDP-a. Najveći gubitnik na ovim izborima – SDP – izgubio je, u odnosu na izbore 2000, polovinu svojih birača. S druge strane, podrška za SBiH pala je za oko 14 procenata. Jedino je SDA uknjižila povećanje podrške, ali samo za 0.9 posto, budući da su Bošnjaci odlazeći od SDP-a, svratili i do SBiH, vratili se ponovo u SDA, ili se vratili svojoj kući i tamo ostali za vrijeme glasanja. I SDS i HDZ su doživjeli pad popularnosti od oko 30 posto među svojim biračima. Najveći pobjednik izbora je, zapravo, Dodikov SNSD – stranka koja se smatra ne-nacionalističkom partijom iz RS. U utrkama u RS ona je zabilježila porast broja glasova od 36 posto, dok je u utrci za državni Parlament njena podrška uvećana za čak 72 procenta. Sam Dodik osvojio je više glasova od bilo kojeg drugog pojedinačnog kandidata u RS.⁵⁸

Ma koliko bili obeshrabrujući, izborni rezultati ne omogućuju nacionalnim partijama da tokom ovog mandata same upravljaju zemljom. One su morale formirati koalicije s umjerenijim partijama i na državnom i na entitetskim nivoima. Te stranke,

⁵⁵ William Pfaff, "Time to Concede Defeat in Bosnia-Herzegovina", *International Herald Tribune*, 10. oktobar 2002. Lord Ashdown je ubrzo odgovorio na ovaj komentar. Vidjeti "Peacemaking in Bosnia", *International Herald Tribune*, 16. oktobar 2002.

⁵⁶ Dobar primjer ovakve linije argumentacije može se pronaći u članku Ivana Lovrenovića "Kameleonstvo i promjene", *Dani*, 13. decembar 2002.

⁵⁷ Vidjeti, na primjer, sljedeće komentare u *Oslobođenju*: "Čas istine i suočenja", (12. oktobar 2002.); "Ešdaun iznad izbora", (22. oktobar 2002.); "Pokorni reformatori", (7. novembar 2002.); "Bond protiv 007", (12. novembar 2002.); "Dotakni me nježno", (28. novembar 2002.). Također, "Kako će nas IDIOT reformski uništiti", *Slobodna Bosna*, 24. oktobar 2002.

⁵⁸ Dodik je svoje mjesto u Skupštini RS osvojio uz podršku 23.000 glasova. Radi usporedbe, Dragan Kalinić je osvojio 10.000, a Mladen Ivanić 6.000 glasova. Kompletni rezultati izbora dostupni su na: www.izbori.ba. Dobra analiza može se pronaći i u: UNDP Sistem Ranog Upozoravanja, *Bosna i Hercegovina, Izbori 2002, Specijalno izdanje*, op. cit.

također, ne mogu ignorirati ni strane protektore ove države. OHR-ovo agresivno posezanje za (samoproglašenim) pravom provjere kandidata za određena ministarska imenovanja poslužilo je da se nacionaliste podsjeti da njihova vlast ima granicu. Nakon što su potpisali program reformi, oni se ne mogu sada naprosto vratiti svojim starim, lošim običajima. Drage volje ili bez nje, oni moraju barem pristati na napad Visokog predstavnika na imenovanja poslušnika, korupciju, nedisciplinu i neodgovornost, što je, sve zajedno, postala duboko-ukorijenjena praksa u post-komunističkom i post-ratnom političkom djelovanju u ovoj zemlji. Osim toga, podjela vlasti među konstitutivnim narodima, kakva se zahtjeva Ustavnim amandmanima iz 2002, vjerovatno će, kako vrijeme bude prolazilo, zadobiti svoj stvarni sadržaj. Iako Ustavni amandmani sada predstavljaju tek dekorativne oni bi mogli proizvesti suštinske promjene koje će nalagati drugačije političko promišljanje i djelovanje svih, pa i nacionalističkih, stranaka.

Lokalni mediji su, međutim, s pravom izražavali skepticizam u pogledu reformskih pretenzija nacionalnih stranaka. Više od šest mjeseci nakon formiranja državnih i entitetskih administracija, inicijativa je gotovo u potpunosti kod Visokog predstavnika. Čini se da se tu ništa bitnije ne mijenja. Vlade tek reaguju, umjesto da same pokreću stvari. One ispunjavaju (ili ne ispunjavaju) zahtjeve koje pred njih postavljaju Visoki predstavnici, te, sve više, i EU i NATO. Ovo je nivo "partnerstva" koji se u BiH može očekivati u postojećim okolnostima.

Postoji, međutim, jedna moguća prednost u procesu reformi što ga potiče međunarodna zajednica a provode vlade kojima dominiraju nacionalisti. Ovi su izbori učinili kristalno jasnim da, skoro osam godina nakon rata, nacionalističke i nacionalne stranke nastavljaju da uživaju povjerenje najvećeg dijela svog prestašenog, ranjivog i odijeljenog izbornog tijela, unutar kojeg svaki od naroda još uvijek prihvaća tvrdnje da je ili glavna žrtva rata, ili je njegov opstanak najugroženiji. Nacionalne stranke jedva da zaslužuju ovo povjerenje, ali one su vjerovatno najbolje pozicionirane da uvjere svoje sljedbenike da reforme koje su u toku neće ugroziti njihove nacionalne interese. Drugim riječima, nacionalisti – upravo zato što su nacionalisti, možda mogu lakše osigurati podršku za reforme nego što je to bila u stanju Alijansa za promjene.

Čak i bez rata, bilo bi prirodno za multinacionalnu državu da ima jake nacionalne stranke. Razumljivo je da oni koji su se borili za *bratstvo i jedinstvo* žale zbog ove činjenice. Manje je razumljivo, međutim, da su mnogi u međunarodnoj zajednici pojam nacionalnog prihvatili kao sinonim za fašizam u BiH. To je posebno žalosno u zemlji gdje je nešto blisko *stvarnom zlu* postojalo i nastavlja da traje. Ukoliko se sadašnja grupa nacionalista pokaže voljom da provodi reforme koje su potrebne kako bi BiH postala normalna i prosperitetna europska država, onda će oni dokazati da nisu *četnici, ustaše ili mudžahedini*. Nivo njihove posvećenosti reformama pokazat će, također, da li obični Bošnjaci, Hrvati i Srbi (u čije ime oni tvrde da govore i čiju podršku još uvijek uživaju) uistinu žele normalnost i europsku budućnost BiH. Ukoliko Bosanci svih nacionalnih uvjerenja zapravo ne žele ove stvari – odnosno ukoliko ih žele, a njihove stranke ih ne donose – onda će nacionalisti na nekim novim izborima, prije ili kasnije, za to morati platiti cijenu.

VI. SEDAM NAJVAŽNIJIH IGRAČA: PROFILI POLITIČKIH PARTIJA

Oktobarski izbori potvrdili su da na BiH političkoj sceni dominira sedam političkih partija. Ostatak je u utrci i nakon nje prilično, i takoreći - doslovno, zaostao. Četiri partije (SDP, HDZ, SDA i SDS) postoje od prije rata, dok su tri nastale nakon sukoba (SBiH, SNSD i PDP). SDP je izgubio vlast i dio članstva se od njega otcijepio, no ta partija ostaje važan politički faktor. HDZ i SDA su se ponovo vratile na vlast. SDS je formalizirao svoju vlast u RS i vratio se u vladu na državnom nivou. SBiH i PDP su učvrstile svoje pozicije stranaka na vlasti. Na kraju, SNSD je postala još žešća opziciona stranka.

A. SDA: MENI SAMO POLA KRIGLE, MOLIM

Kada je Sulejman Tihić izabran za predsjednika SDA, on je jednom novinaru kazao kako je ta patrija sada "otvorena i za one koji piju pivo".⁵⁹ Ovo je ostala Tihićeva najznamenitija stranačka izjava do današnjeg dana. On je, nesumnjivo, želio nagovjestiti da odlaskom oporog Alije Izetbegovića, ova stranka napušta ne samo rigidne stavove u vezi konzumiranja alkohola, već i implicitnu identifikaciju Islama i bošnjačkog nacionalnog identiteta. Liberalni odnos u vezi konzumiranja alkohola tako je postao mjera demokratizacije i nove otvorenosti SDA. Iako je novo vođstvo unijelo neke značajne promjene, čini se da ono još uvijek nailazi na teškoće u primjeni ovog "pivskog" standarda. Osim toga, SDA je još uvijek opterećena bremenom religioznosti i prešutnog klerikalizma svojih lidera iz prošlosti, njihovim ratnim zagrljajem s raznim strujama iz šireg islamskog svijeta, te njihovim neobuzdanim nastojanjima za ličnim bogaćenjem, kako tokom tako i nakon rata.

Stranka je uoči Božića 2002. suočena s tragičnim događajem koji je ukazao na još prisutno naslijeđe koketiranja s radikalnim Islamom, što su ga prakticirali pojedini bivši lideri SDA. Mladi

islamist je upao u kuću povratnika Hrvata, u blizini Konjica, i ubio troje ljudi. Ubojica, koji je ubrzo uhapšen, priznao je da je zločin izvršio iz religiozne i nacionalne mržnje.⁶⁰ Anti-nacionalistički mediji i pojedine nevladine organizacije hitro su, gotovo u isto vrijeme, zaključili kako je pobjeda nacionalnih stranaka na Oktobarskim izborima ohrabrila ubojicu na njegov čin, odnosno kako je nakon izbora kreirana atmosfera koja je doprinijela ovoj tragediji. (U isto vrijeme su se užurbano pokušavali pronaći dokazi o povećanju broja napada na izbjeglice i njihove bogomolje u RS). SDA, Islamska zajednica u BiH, i praktički sve političke snage u zemlji su osudile božićna ubojstva. No, ova je stranka otišla i korak dalje, priznajući prisustvo ekstremizma unutar bošnjačkih redova i obećavajući otvaranje unutarpartijske rasprave o opasnostima radikalnih formi Islama, koje u BiH propagiraju inozemni vjerski fanatici.⁶¹

S druge strane, SDA smatra da je SDP-om predvođena Alijansa za promjene Bošnjacima i BiH nanijela velike štete pristajući na stajalište da je ova zemlja povezana ili naklonjena islamskom terorizmu. Ova stranka, također, nastavlja da tvrdi da pet članova SDA, protiv kojih se vodi sudska istraga u slučaju Pogorelica, nisu bili uključeni u pripremu terorističkih dijela, već su ratni heroji koji su se borili za slobodu. Lideri SDA drže da su bivša vlast i smijenjeni direktor Federalne obavještajno-sigurnosne službe smislili ovu i slične afere kako bi se dodvorili Amerikancima nakon 11. septembra. Oni se glasno protive ovoj navodnoj "kriminalizaciji" bošnjačke borbe za slobodu i opstanak.

Iako zvaničnici SDA tvrde da su pokrenuli beskompromisnu ofanzivu protiv korupcije unutar svojih redova, nastavljaju se otkrivati nove afere i skandali u koje su umješani viši članovi ove partije.⁶² Ovoj je stranci, dakle, još uvijek preteško

⁵⁹ "U SDA se sada može i sa pivom", *Magazin Express*, 18. oktobar 2001.

⁶⁰ Muamer Topalović, koji je priznao krivicu, osuđen je na 35 godina zatvora, što je najstrožija kazna ikad izrečena u BiH.

⁶¹ Vjeruje se da je Topalović pohadao kurseve takvih vjerskih emisara, a tvrdilo se i da je bio član jedne od organizacija koja propovjeda radikalne forme islama – Aktivne islamske omladine (AIO). AIO je, međutim, negirala da je Topalović ikada bio njen član.

⁶² Dva najznačajnija lidera stare SDA koji su postali žrtvama novih ili obnovljenih optužbi o pronevjeri javnih fondova su bivši ambasador u UN-u Muhamed Sacirbey i bivši premijer Federacije i direktor Elektroprivrede BiH

da se odrekne svojih varalica i prihvati one koje vole "potegnuti" malo više piva.

Postoje i druge nedosljednosti između, s jedne strane, onoga što ova stranka zagovara i, s druge, onog što ona radi. SDA sebe predstavlja kao zaštitnika države BiH. Ona poziva na saradnju s međunarodnom zajednicom i na usvajanje, od strane vlada i parlamenata, svih odluka i nametnutih rješenja koje je donio Visoki predstavnik. Izborni program SDA navodi da će, bez obzira na nezadovoljstvo asimetričnim rješenjima u Ustavnim amandmanima 2002. godine, ova partija, ipak, tražiti njihovu punu provedbu. Međutim, SDA je u martu 2003. insistirala da se sa dnevnog reda Federalnog parlamenta povuče prijedlog za raspravu o usvajanju Ustavnih amandmana. Zvaničnici SDA kazali su medijima da oni neće nikada dopustiti usvajanje amandmana jer, u sadašnjem tekstu, oni primjenjuju više standarde u Federaciji nego u RS.

Što se tiče razvoja odnosa s međunarodnom zajednicom, oni su započeli dosta dobro kada je Lord Ashdown poslije izbora odlučio da SDA naziva "nacionalnom", prije negoli nacionalističkom partijom, no kasnije su postali zategnuti. Ključna primjedba SDA odnosi se na ono što ona smatra nedosljednošću i netransparentnošću OHR-a u procesu provjera kandidata za ministarska i druga značajna imenovanja. SDA smatra da su joj uskraćeni plodovi izborne pobjede, a Tihić je čak zaprijetio i povlačenjem iz vlasti. Ova je stranka bila posebno ozlojeđena insistiranjem OHR-a da pozicija direktora FOSS-a pripadne nekompromitiranom profesionalcu a ne partijskom poslušniku. S obzirom na previše vremena koje je potrošeno u formiranju nove državne i federalne vlade, SDA je, također, smatrala da sve one osobe koje je, u međuvremenu, imenovala tehnička vlada trebaju napustiti pozicije. Ova se stranka, zapravo, pozvala na pravo da imenuje svoje ljude na oko 2000 pozicija u vladinim službama i javnim poduzećima.⁶³ Većina tih imenovanja je, u

Edhem Bičakčić. Drugi nekadašnji lideri SDA, uključujući Hasana Čengića, našli su se na listi 150 nepoželjnih osoba sa Balkana, koju je objavio američki predsjednik Bush, 29. maja 2003.

⁶³ Povrijeđen činjenicom da je OHR dostavio medijima pismo, što mu ga je u vezi s ovim uputio Ashdown, Tihić je kazao kako će njegova stranka insistirati na zamjeni svih 2000 službenika koje je imenovala Alijansa. Ukoliko se

međuvremenu, zaustavljena zbog potrebe da se primjene novi zakoni o državnoj službi i da nove agencije počnu sa radom.

Ponovno uspostavljeno partnerstvo SDA i HDZ-a je, također, dobro započelo. Dvije su stranke potpisale formalni sporazum o saradnji u vladama 21. novembra 2002. i dogovorile zajedničke ciljeve koje će za mandata nastojati ostvariti.⁶⁴ Čelnici SDA kažu da vjeruju da je uistinu rođen novi HDZ: da je njegovo sadašnje rukovodstvo napustilo sve ideje o stvaranju trećeg (hrvatskog) entiteta, te da sada iskreno podržava izgradnju i učvršćivanje državnih institucija. Raspodjela ključnih pozicija u Federalnoj vladi i Vijeću ministara prošla je bez većih trzavica, a HDZ je čak odustao od nekih pozicija kada se pokazalo da Tihić ima problema da, za prijedlog da te pozicije pripadnu HDZ-u, dobije podršku u svojoj stranci. No, nakon što su uspostavljene nove vlade, počeli su izbijati prvi sukobi.⁶⁵

SDA je, međutim, imala više problema u podjeli vlasti sa strankom koja bi trebala biti njen prirodni saveznik – SBiH. Ovdje su odnosi zategnuti još od proglašenja izbornih rezultata. Kao što je već navedeno, Silajdžićeva dugotrajna neodlučnost o tome da li da prihvati ponudenu poziciju predsjedatelja Vijeća ministara, te njegovo konačno odbijanje te ponude, nalagali su i nove pregovora SDA sa HDZ-om o podjeli izbornog plijena, i pronalaženje druge pozicije za nekog manje važnog lučonošu iz SBiH. Ta je partija na kraju dobila redizajnirano mjesto ministra za

Visoki predstavnik odluči na intervenciju, onda će on morati snositi odgovornost za posljedice. Vidjeti "OHR je za administraciju Alijanse koja je izgubila na izborima", *Dnevni Avaz*, 27. april 2003.

⁶⁴ Stranke su se dogovorile da podrže jačanje državnih institucija, što će uključivati konkretne napore na uspostavljanju državnog ministarstva odbrane i unutrašnjih poslova, poreza na dodanu vrijednost na državnom nivou, ujedinjenje carinskih službi, te ukidanje diskriminatorskih odredbi iz ustava i zakona. Vidjeti "Osnove parlamentarne većine za demokratske reforme u BiH", 21. novembar 2002.

⁶⁵ Osim dugotrajne drame s formiranjem kantonalne vlade u Mostaru i nesporazuma kako i da li uopće ujedinjavati sami grad, druge razmirice su uključivale HDZ-ovo protivljenje odredbama Zakona o državnoj službi i Okvirnog zakona o obrazovanju koje su bile prihvatljive za SDA. Dvije stranke ne mogu postići dogovor ni o tome koja (hrvatska) firma treba dobiti treću licencu za GSM mrežu u BiH.

civilne poslove,⁶⁶ no SDA i SBiH su i nakon toga nastavile da jedna drugoj spočitavaju manjak sposobnosti i posvećenosti zajedničkim ciljevima.

Iako zvaničnici SDA tvrde da nisu u formalnoj koaliciji sa SDS-om u RS, već da sa svojim nekadašnjim zakletim neprijateljem saraduju preko PDP-a, - a SDS uzvraća kompliment sličnim opisima svojih odnosa sa SDA – čelnici vodeće bošnjačke partije ističu da su otvoreni za svaku saradnju sa SDS-om i drugim partijama sa sjedištem u RS. Što se njih tiče, kada je riječ o ostrašćenom srpskom nacionalizmu, nema previše razlike između SDS-a, PDP-a ili SNSD-a. Zapravo, predstavnici tzv. umjerenih stranaka iz RS ponekad su veći nacionalisti od članova SDS-a.⁶⁷ U svakom slučaju, lideri SDA su priznali da oni moraju zajednički djelovati sa političkim partijama koje uživaju podršku srpskog stanovništva, te da oni vjeruju da je sadašnji SDS spreman na građenje kompromisa.⁶⁸

Ovo, međutim, neće ići lako. Srpske partije priljepile su se za Dayton kao izvor opstanka njihovog entiteta (odnosno željene države). SDA se, s druge strane, zalaže za usvajanje novog državnog Ustava kojim će se ukinuti entiteti i kantoni, i uspostaviti javna uprava kroz dva osnovna nivoa: jake centralne vlade na vrhu i decentraliziranih općina na dnu.⁶⁹ Ne samo da bi centralna vlada trebala imati sva potrebna ovlaštenja, uključujući i ona u oblasti odbrane i

unutrašnjih poslova, već bi država trebala ponovo uživati u imenu "Republika Bosna i Hercegovina". SDA, također, insistira na dovršetku sudskog procesa kojim se od bivše Jugoslavije traži naknada štete, a koji se vodi pred Međunarodnim sudom pravde – što je još jedno vrlo osjetljivo pitanje u BiH. Na kraju, SDA tvrdi da želi pridobiti i ne-Bošnjake unutar svojih redova i tako postati primarno bosanska a ne bošnjačka partija. No, do sada je na tom polju napredak više nego oskudan.⁷⁰

SDA nije monolit, a Tihić zasigurno nije Izetbegović. Osim što mora pomiriti različite ideološke struje i odbraniti svoju prošlost, ova stranka mora pokazati da je u stanju kontrolirati ponekad odveć autonomne strukture partijske vlasti u kantonima. Iako u početku odbačen od predsjedništva stranke kao Izetbegovićev štitenik, Tihić je izrastao u neospornog lidera i najpopularniju stranačku ličnost. Ipak, on još uvijek mora graditi kompromise i ne može računati na neupitan autoritet kojeg je uživao njegov prethodnik.⁷¹ Tihić je taj koji i u svojoj partijskoj i državnoj funkciji najagresivnije artikulira bošnjačke i interese BiH, i koji se konfrontira

⁶⁶ Izbor je pao na sadašnjeg predsjednika SBiH (i bivšeg predsjednika Federacije) Safeta Halilovića.

⁶⁷ Viši zvaničnik SDA kazao je ICG-u da Dodik svoje opoziciono djelovanje zasniva na ultranacionalizmu, dok Ivanić koristi svoju inteligenciju, političke vještine i šarm kako bi sačuvao ono što je Radovan Karadžić stvorio kroz krvoproliće i ratne zločine. ICG interview s višim zvaničnikom SDA, 28. januar 2003.

⁶⁸ Potpredsjednica SDA Seada Palavrić kazala je da SDA smatra SDS partijom koja više od SNSD-a podržava reforme u BiH. Vidjeti "SDS veći reformisti od SNSD-a", *Nezavisne Novine*, 10. februar 2003.

⁶⁹ Tihić je pokrenuo kampanju kako bi ubijedio domaće i inozemne subjekte da BiH ne može ući u EU ili NATO sa Daytonskim Ustavom na snazi. Budući da postojeći Ustav mogućnost lokalno usvojenih amandmana gotovo isključuje (za nju je, u nekim slučajevima, potrebna podrška od sedam osmina poslanika u Parlamentu), Tihić smatra da bi najbolje rješenje bilo sazivanje nove međunarodne konferencije na kojoj bi se raspravljalo o promjenama Ustava. Vidjeti "S ovakvim Ustavom ne možemo u Evropu", *Dnevni Avaz*, 28. maj 2003.

⁷⁰ Upadljivi izuzetak predstavlja bivši predsjednik općinskog vijeća u Srebrenici, Desnica Radivojević. On je, u ime SDA, nastupio u utrci za mjesto srpskog člana Predsjedništva BiH. Nakon izbora, imenovan je na mjesto srpskog potpredsjednika Federacije BiH.

⁷¹ Nekoliko zvaničnika SDA uvjeralo je ICG da je Tihić stvarni lider stranke i da niti treba niti često obavlja konsultacije sa počasnim predsjednikom stranke. Tihić uživa veliki ugled unutar partijskog članstva zbog svog teškog ratnog iskustva, kao i zbog neumornog poslijeratnog rada za interese stranke, prevashodno u RS. Tihić je jedini viši zvaničnik SDA koji je iskusio srpske koncentracione logore i u BiH i u Srbiji. Nedavno je izbio skandal kada su mediji otkrili da je beogradski ambasador u Sarajevu, Stanimir Vukičević, zatražio od Tihića u novembru 2002 da iz biografije, koja je postavljena na službenom web siteu Predsjedništva BiH, ukloni podatke o svom zatočenju u Srbiji. Tihić je odbio da to uradi. Vidjeti "Zatraženo da Tihić demantira logoraški staž", *Oslobođenje*, 19 mart 2003. Još jedna vijest, koja će vjerovatno dodatno uvećati Tihićevu popularnost među Bošnjacima, pojavila se nakon atentata na Zorana Đindića. Tihić se povjerio novinarima da je osoba za koju se vjeruje da je Đinđićev ubojica, Zvezdan Jovanović, tokom rata bio zatvorski čuvar u koncentracionom logoru u kojem je Tihić bio zatvoren. Jovanović je Tihića nekoliko puta žestoko tukao a jednom prilikom ga je usred noći čak izvodio na strijeljanje, od čega se odustalo u posljednjem času. Vidjeti "Đinđićev ubica me 1992 izvodio na strijeljanje", *Dnevni Avaz*, 16 april 2003.

međunarodnoj zajednici. To, naravno, otežava život drugom čovjeku SDA, predsjedatelju Vijeća ministara, Adnanu Terziću, koji bi bio sretniji kada bi njegov partijski šef manje kritizirao strance i dopustio razvoj iskrenog partnerstva s OHR-om. Ukoliko bi, međutim, došlo do sukoba između dvojice čelnika SDA, nema sumnje da bi pobjedu odnio Sulejman Tihić.

B. HDZ: GDJE SU DJELA?

Lideri HDZ-a ovih dana propovjedaju nevjerojatno progresivne – upravo revolucionarne – ideje o njihovoj posvećenosti zajedničkoj državi. Oni govore o potrebi jačanja državnih institucija, o stvaranju jedne armije, ministarstva unutrašnjih poslova i obavještajne agencije, kao i o ustavnim promjenama kojima bi se eliminirali entiteti i kantoni i, tako, BiH organizirala kroz samo dva nivoa – na jednoj strani jake općine a na drugoj država s potrebnim ovlastima. Dramatični preobražaj partije koja je do jučer pozivala na hrvatsku “samoupravu” i uspostavljanje trećeg entiteta, kod većine promatrača je izazvao ili zbunjenost ili sumnjičavost, budući da je i u prošlosti bilo sličnih, ali – kasnije bi se potvrdilo – samo verbalnih zaokreta unutar HDZ-a. HDZ je često pričao priču, no ona nikad nije bila praćena korespondentnim djelima.

Vodeći lideri HDZ-a kazali su ICG-u da je ova partija uistinu posvećena jačanju državnih institucija i normaliziranju države kroz povećanje nadležnosti općinskih organa.⁷² Oni tvrde da HDZ ne samo da je napustio ideju o trećem entitetu, već je, također, spreman da se odrekne kantonalnog uređenja Federacije ukoliko se u cijeloj državi provede reforma kojom bi se osnažile općinske vlasti. Predsjednik Federacije, Niko Lozančić, kazao je da se nada da će biti posljednji predsjednik FBiH, te da bi oba entiteta trebala nestati do narednih izbora 2006. Predsjednik stranke, Bariša Čolak, kazao je ICG-u da HDZ želi uređenje zemlje koje bi bilo model za sve multinacionalne države. Ono što ova stranka ne želi je *status quo*, jer je sadašnja organizacija i nefunkcionalna i preskupa.

Iako postoje nijanse u nivou njihova radikalizma, čelnici HDZ-a pričaju istu priču i javno i tajno, na isti način i u Sarajevu i Mostaru. Ušutkuju se elementi HDZ-a u provincijama koji se nisu promijenili. Najzačudnije od svega, lideri HDZ-a BiH čak su se usudili da prigovore nametljivcima iz Hrvatske zbog njihovih neprimjerenih komentara i neželjenog miješanja u unutrašnje stvari BiH.⁷³

Viši zvaničnici SDA iskazali su uvjerenje da je vođstvo HDZ-a zaista okrenulo novi list, ali su izrazili sumnjičavost o tome koliko su novu politiku prihvatili niže-rangirani zvaničnici HDZ-a, naročito oni u Hercegovini.⁷⁴ Osnivač SBiH, Haris Silajdžić, manje je impresioniran “novim” HDZ-om, primjećujući da je uvijek bilo pitanje vremena kada će ta partija shvatiti da je u njenom interesu da izgrađuje državu u kojoj Hrvati uživaju jednu trećinu vlasti iako predstavljaju tek desetinu stanovništva.⁷⁵ Vođstvo SDP-a je, međutim, više skeptično smatrajući da je HDZ-ov entuzijazam za državu samo taktička varka, dizajnirana kako bi opravdala povratak njihovom istinskom cilju – ekskluzivno hrvatskom, trećem entitetu – u trenutku kada RS odbaci sve ideje o jačanju države

⁷² ICG interviui sa Draganom Čovićem (30. januar 2003.), Nikom Lozančićem (18. februar 2003.) i Barišom Čolakom (19. februar 2003.).

⁷³ Na primjer, član Predsjedništva BiH Dragan Čović zaprijetio je u interviuu da, ukoliko Hrvatska konačno ne ratificira sporazum kojim bi se BiH omogućilo pravo slobodnog korištenja luke Ploče, BiH će prestati da provodi drugi dio tog sporazuma kojim se predviđa nesmetani prolazak kroz uzanu oblast jadranske obale kod Neuma, koja pripada BiH, čime bi se bitno usporio promet između srednje i južne Dalmacije i što bi jako pogodilo hrvatsku turističku industriju. (Ipak, na sastanku sa hrvatskim vlastima u vezi s ovom temom, koji je uslijedio nedugo nakon ovog interviua, Čović je bio upadljivo šutljiv). Čović je, također, tokom ovog interviua kazao kako je briga koju su uživali iz Hrvatske, Hrvatima u BiH prouzročila više glavobolje nego što im je pomogla, slično slučaju srbijanskih intervencija u ime Srba iz BiH. “Slažem se sa Silajdžićem da zakoni o privatizaciji nisu pravljani za potrebe BiH”, *Dnevni Avaz*, 2. februar 2003. Čović je oštro napadnut u hrvatskim medijima zbog ove svoje drskosti i navodne neupućenosti u pitanja o kojima je govorio. Vidjeti OHR-ov Pregled pisanja medija, 7. februar 2003.

⁷⁴ Zvaničnici SDA nisu bili sugurni da li će Čović, Čolak i Lozančić dobiti podršku partijskih aktivista na kongresu ove stranke, održanom 26. aprila. No, iako su se čuli i oprečni glasovi, oni su tu podršku zadobili. Vidjeti nastavak teksta. ICG interviui sa zvaničnicima SDA, 28. januar i 5. mart 2003.

⁷⁵ ICG interview sa Harisom Silajdžićem, 11. mart 2003.

BiH.⁷⁶ Međunarodni zvaničnici su oprezni. Ukoliko je HDZ ozbiljan, napravljena je prekretnica. No, oni nisu spremni da pozdrave navodnu transformaciju HDZ-a, sve dok njegova retorika ne bude praćena odgovarajućim djelima.⁷⁷

Najveći problem sa “novim” HDZ-om jeste da njegovi čelnici negiraju da je on uopće nov. Oni, naime, tvrde da se politika ove stranke nije značajnije promjenila u posljednje tri godine. No, ne treba ići dalje od izbornog programa ove stranke da bi se vidjelo da ovo nije istina. Program s kojim je HDZ nastupio na izborima – i koji vjerovatno obavezuje liderstvo ove stranke – ne samo da ne sadrži ni riječi o idejama jačanja općina i ukidanja entiteta i kantona, već eksplicitno govori o trećem entitetu kao jednom od modela realizacije pune jednakosti Hrvata u BiH. Taj program čak odbacuje bilo kakve pokušaje smanjenja ovlasti kantona, naročito u oblasti unutrašnjih poslova.⁷⁸ Program navodi da je ionako nezadovoljavajući položaj Hrvata u BiH dodatno pogoršan usvajanjem Ustavnih amandmana u aprilu 2002, čime su Hrvati dovedeni u položaj manjine u oba entiteta.⁷⁹

Program HDZ-a nudi dva izlaza: ili potpuna kantonizacija BiH, ili uspostava trećeg entiteta sa hrvatskom većinom. Stranka obećava da će insistirati na ovim idejama kod međunarodne zajednice, te da će zagovarati održavanje međunarodne konferencije o novom državnom uređenju BiH. Ukoliko ne dobije satisfakciju, HDZ

predlaže jednostrane akcije kako bi osigurao hrvatsku nacionalnu jednakopravnost.⁸⁰

Kada je riječ o saradnji s međunarodnom zajednicom, aktuelno vođstvo HDZ-a djeluje više u skladu sa partijskim programom. Oni smatraju da Visoki predstavnik ne bi trebao često nametati zakone, te da bi sve njegove odluke trebale imati privremeni karakter. On bi trebao davati više vremena domaćim vlastima da one same pokušaju postići dogovore. Ukoliko one to same ne mogu, tada bi Visoki predstavnik trebao nametati rješenja, koja bi odražavala stajalište većine domaćih učesnika u pregovorima. Zvaničnici HDZ-a ističu da je takav nivo podudarnosti u stanovištima većine postojao tokom pregovora o novom Zakonu o Vijeću ministara, te da su oni ostali razočarani činjenicom da Ashdown nije iskoristio ovu priliku da ustanovi državno ministarstvo odbrane.

Iako je HDZ do sada zauzeo prilično konstruktivan pristup u formiranju i obavljanju vlasti, odnedavno se uočavaju znaci povratka nekadašnjim navikama brbljanja o egzistencijalnoj ugroženosti kojoj su BiH Hrvati navodno izloženi.⁸¹ No, pakt o vladama, napravljen sa SDA u novembru 2002, svjedoči o posvećenosti izgradnji državnih organa i ova ga se stranka do sada pridržavala. Jedan od prvih poteza novog HDZ-ovog ministra odbrane Federacije BiH, Miroslava Nikolića, bio je poziv da se neke ovlasti njegovog ministarstva prenesu na državni nivo. I on i Čović su pozivali na uspostavljanje državnog ministarstva odbrane i zajedničke vojske (premda s tri nacionalne komponente) do početka 2004.

Dileme o tome za šta se uistinu zalaže HDZ nisu razriješene ni tokom Osmog kongresa ove stranke 26. aprila 2003. Partijsko članstvo je prihvatilo novo umjereno vođstvo – sa Čolakom kao

⁷⁶ ICG interview sa zvaničnikom SDP-a, 7. februar 2003.

⁷⁷ Međunarodni zvaničnici preobražaj HDZ-a objašnjavaju prekidom subvencioniranja paralelnih institucija “Herceg Bosne” koje je dolazilo iz Hrvatske, i odlučnošću međunarodne zajednice prilikom pregleda i kasnijeg zatvaranja Hercegovačke banke. Kasnije revizije elektrodistribucija, iako manje dramatične, poslužile su u istu svrhu: kako bi se presjele pupčane vrpce financiranja nacionalnih partija. ICG interview sa zapadnim zvaničnikom, 27. februar 2003.

⁷⁸ Vidjeti “Programska deklaracija HDZ-a”, *Programi političkih partija i koalicija zastupljenih u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine BiH*, Sarajevo, 2002.

⁷⁹ HDZ je, jednako kao i SDA, nezadovoljan obimom promjena u RS, no njihov primarni bijes izbija iz uvjerenja da je amandmanima Federacija pretvorena u dominantno bošnjački entitet. Hrvati su ovdje imali polovicu vlasti, no sada se moraju zadovoljiti tek jednom trećinom.

⁸⁰ “Programska deklaracija HDZ-a”, op. cit.

⁸¹ Ovo je bilo evidentno u HDZ-ovom protivljenju Okvirnom državnom zakonu o osnovnom i srednjem obrazovanju, kojeg je ova stranka vidjela kao prijetnju čistoći hrvatskog jezika, te u reakcijama na uključivanje nekada prominentnih lidera HDZ-a na američku listu balkanskih nitkova, objavljenu 29. Maja 2003. S druge strane, predstavnici HDZ-a u Predstavničkom domu su odbacili srpski prijedlog da Parlament BiH osudi božićna ubojstva troje članova porodice Anđelić, insistirajući da se, umjesto osude pojedinačnog incidenta, zakaže posebna sjednica na kojoj bi se povela ozbiljna rasprava o svim napadima na povratnike širom BiH.

predsjednikom, Čovićem kao potpredsjednikom, te Lozančićem i Antom Spajićem kao zamjenicima predsjednika – ali je njihovu politiku podvrglo, na momente, žestokoj kritici. Osim toga, i lista gostiju koji su predstavljali majčinsku stranku iz Zagreba i reakcije delegata na ono što su oni govorili prizvali su u sjećanje stare, loše dane. Andrija Hebrang je prekorio “neo-komunističku” vladu u Hrvatskoj što saradnjom s Haškim tribunalom ocrnjuje “slavna” ratna postignuća. Ivić Pašalić je branio Tuđmanovu politiku podjele BiH tokom rata. Sin pokojnog hrvatskog predsjednika, Miroslav Tuđman, objavio je da “Hrvati imaju jednu domovinu, ali žive u dvije države”, što je sličilo Koštunićinoj tvrdnji izrečenoj tokom izborne kampanje 2002, da je RS samo privremeno odvojena od svoje domovine. Uz sve to, Ljubo Česić Rojs je, tvrdeći da govori u ime haških osumnjičenika Janka Bobetka, Ante Gotovine i Mirka Norca, pozvao na povratak vrijednostima režima Franje Tuđmana i Gojka Šuška – vrijednostima koje su ga, neka uzgred bude rečeno, za kratko vrijeme učinile i generalom i materijalno vrlo bogatom osobom.⁸²

Nijedan od HDZ-ovih novopotvrđenih i umjerenih graditelja države BiH nije osjetio potrebu da odgovori ili odbaci ovakve teze tokom druženja u Mostaru. Lideri HDZ-a BiH smatraju, čini se, da mogu voditi dvostruku igru: domaćim partnerima i inozemnim posrednicima u BiH predstavljati se kao novorođeni reformisti, a kod kuće, sa svojim prekograničnim partijskim istomišljenicima, raskalašno uživati u svojoj staroj političkoj filozofiji. Licemjerstvo, međutim, nije barijera političkom uspjehu, barem ne u kratkom roku.

C. SDS: BOSANSKA VERZIJA BA'ATH PARTIJE?

Od tri velike nacionalne stranke, SDS se do sada najmanje promjenila. Ova partija nastavlja da se protivi svemu što bi moglo ugroziti njeno najveće dostignuće – Republiku Srpsku. SDS je sada zaljubljen u Dayton: i kao međunarodni akt kojim je priznata granica ovog genocidom stvorenog entiteta, i kao ustavni bedem kojim se zaklanja.

Zaštita državnih prerogativa entiteta i opstrukcija reformi koje bi mogle normalizirati politiku ili dekriminalizirati ekonomiju entiteta, ostaju suštinski elementi politike SDS-a.⁸³

Ipak, ni SDS nije više ono što je bio. Predsjednik RS, Čavić, i predsjednik Narodne skupštine RS, Kalinić, izazvali su popriličnu uzrujanost kada su u novembru 2002 prihvatili poziv i prisustvovali svečanom iftaru, što ga je tokom mjeseca Ramazana, organizirao Sulejman Tihić u Banja Luci.⁸⁴ SDS sada više nastoji sačuvati BiH u njenom postojećem izdanju, nego što je želi uništiti; ova stranka ističe da želi Euro-Atlanske integracije; i ona pokazuje da je spremna da raspravlja o pitanjima i temama koje su ranije smatrani tabuima. Kao što je to pokazala historijska posjeta Pape Ivana Pavla Drugog Banjoj Luci, 22 juna 2003, SDS-u je stalo da pokaže svijetu svoje civilizirano lice i ta je partija sasvim sposobna da se takvom pokaže.

No, koliko god sadašnji lideri SDS-a pokušavali da ovu stranku predstave kao klasičnu nacionalnu partiju, oni ostaju zatočnici svoje prošlosti. Oni ne mogu negirati da je idejni tvorac ove partije Radovan Karadžić, a da time ne razljute veliki dio svog članstva, te da ne žrtvuju svoju tezu po kojoj su oni nasljednici i čuvari njegove “države”. Oni čak ne mogu vjerodostojno odbaciti tvrdnje da pojedini elementi unutar ove stranke nastavljaju da financiraju i na druge načine osiguravaju logističku podršku za osnivača ove stranke, koji je u bjegstvu.⁸⁵ Zvaničnici SDA i HDZ-a vjeruju da SDS želi da se riješi ovog bremena, te kažu kako čelnici SDS-a privatno govore da bi bili sretni da Karadžić bude uhapšen – ili možda još bolje –

⁸² Vidjeti “Lijepa naša BiH, ali bez tutora”, *Oslobođenje*, 27. april 2003; “Uzaludan trud Bože Ljubića”, *Oslobođenje*, 28. april 2003; “Bez Tuđmana na čelu, sa Šuškom u srcu”, *Dani*, 2. maj 2003. Česić Rojs je jedna od osoba sa crne američke liste objavljene u maju ove godine.

⁸³ Kao što je Šarović kazao ICG-u dva mjeseca pred svoju iznuđenu ostavku: “Nemojte da jedni druge zavaravamo. Mi smo ovdje vodili rat. Mi smo željeli da se otcijepimo i pripojimo Srbiji, dok su ljudi u Federaciji željeli nezavisnu Bosnu. U Daytonu smo dobili mir koji smo svi prihvatili. Mi se, međutim, nemamo namjeru odricati nijednog dijela svog suvereniteta kojeg smo dobili u Daytonu.” ICG interview sa Mirkom Šarovićem, 31. januar 2003.

⁸⁴ “Čavić i Kalinić na iftaru kod Tihića”, *Dnevni Avaz*, 28. novembar 2002.

⁸⁵ Bilo je dosta glasina da bi se Dragan Kalinić mogao naći na spisku osoba kojima će, zbog podrške ratnim zločincima, biti zabranjen ulazak u zemlje Europske unije, te da će on zbog toga podnijeti ostavku barem na svoju funkciju u SDS-u na kongresu ove stranke u julu. No, on je pošteđen. Vidjeti “Dragan Kalinić pred zabranom ulaska u EU”, *Nezavisne Novine*, 28. maj 2003.

umre prirodnom smrću.⁸⁶ Sam SDS, međutim, neće napraviti ništa kako bi ubrzao takav razvoj. Uprkos čestim zahtjevima, koji su gotovo postali ritual, da se nešto uradi u vezi s tim, međunarodni zvaničnici su svjesni da birokracija RS ne može ili neće da mu se niti suprostavi, niti da isporuči Radovana Karadžića.⁸⁷

Viši zvaničnici SDS-a toliko su priznali i ICG-u. Oni kažu da se problem Karadžića sada otvoreno raspravlja unutar partijskih rasprava, te da pojedini članovi često sugeriraju da bi Karadžić bolje služio interesima Srba i RS ukoliko bi se branio pred sudom u Hagu (i pred masovnim televizijskim gledateljstvom) nego što to čini skrivajući se u planinama.⁸⁸ Jedan od lidera SDS-a kazao je ICG-u da Karadžić ponižava samog sebe – a, tako možda, i RS – skrivajući se u divljini kao “progonjena zvijer”.⁸⁹

Pod međunarodnim pritiskom, pojedini lideri RS su javno, ali istovremeno i neodlučno, pozvali na Karadžićevo hapšenje, pojašnjavajući ipak da nije na njima da to urade. Prvi koji se odvažio na ovakve poteze nakon izbora bio je PDP-ov premijer RS Dragan Mikerević.⁹⁰ Mnogo veća težina pridata je naknadnom otkriću da je predsjednik RS Dragan Čavić, 10. aprila, kazao Generalnom sekretaru NATO-a, Georgeu Robertsonu, da su vlasti RS izdale nalog za

Karadžićevo hapšenje. Čavić je dodao kako se smatra lično odgovornim da osigura da se taj nalog provede u djelo.⁹¹ Ma koliko neiskrena mogla biti ova izjava, svega nekoliko godina ranije bilo bi apsolutno nezamislivo da je izgovori SDS-ov predsjednik RS. Jednako je nezamislivo u to vrijeme bilo da će doći dan kada će predsjednik RS dočekati i poželjeti dobrodošlicu Papi u Banja Luci.

Nakon SFOR-ovog martovskog otkrića da vojna obavještajna služba RS špijunira međunarodne zvaničnike, političare u Federaciji, opozicione lidere u RS, kao i institucije u Hrvatskoj – te da svoja saznanja dijeli sa Beogradom – Čavić je 4. aprila, govoreći pred Narodnom skupštinom RS, izrekao jednako zaprepašujuće stvari.⁹² Umjesto uobičajenih žalopojki o ponižavajućim i nenajavljenim akcijama SFOR-a, uključujući i upad u samu zgradu Narodne skupštine RS, Čavić je pozvao oficire vojske RS da naprave izbor između služenja RS ili Srbiji, jer oboje više neće tolerirati.⁹³

Sve do tog momenta Čavić i SDS su, u vezi afere Orao i prislušivanje, odbacivali bilo kakvu odgovornost na višim nivoima i pokušavali odbraniti i vojsku RS i sebe nudeći smjenu nižih zvaničnika koji su trebali ponijeti grijeh za sve pogreške. U svakom slučaju, bliske veze sa Srbijom uzimane su zdravo za gotovo. No, ubojstvo Zorana Đinđića, koje su izvršili elementi beogradskog podzemlja koje je nekada režim pomagao, uznemirilo je, čini se, duhove u Banja Luci. Sada je predsjednik RS govorio svojim oficirima da moraju razumjeti da njihova komanda više nije u Beogradu. Štaviše, zbog ovih afera RS

⁸⁶ ICG interviewi sa zvaničnicima SDA i HDZ-a, 28. i 30. januar 2003.

⁸⁷ Kao što je jedan visoki zapadni zvaničnik primjetio, “bilo bi to političko samoubojstvo, a možda i fizičko (samo/ubojstvo), slično onome kakvom smo nedavno bili svjedoci u slučaju premijera Đinđića u Srbiji”. ICG interview, 24. mart 2003.

⁸⁸ “Mnogi osjećaju potrebu da se jednom već završi s ovim, i da se stranka konačno otvori za saradnju sa svijetom. No, naravno, ne postoji volja da se krene u planine, u potragu za Karadžićem. Bilo kakva snažnija kampanja u tom smjeru za svakog u RS značila bi kraj političke karijere.” ICG interview sa višim zvaničnikom SDS-a, 31. januar 2003.

⁸⁹ ICG interview sa visim zvaničnikom SDS-a, 20. februar 2003.

⁹⁰ Vidjeti “Policija treba da uhapsi Karadžića”, *Nezavisne novine*, 28. januar 2003. Mikerevića su na prepad novinari uhvatili u Beču i pitali ga zašto ne uhapsi Karadžića. Mikerević, koji se doima konstantno zbunjenim, doživio je pitanje posve bukvalno. Tako je u svom odgovoru nastojao prebaciti odgovornost na policiju, prije nego najaviti novu, čvršću politiku u ovom smjeru. Mikerević od tada ovakve pozive da neko drugi uhapsi Karadžića nije ponavljao.

⁹¹ Vidjeti “Ova vojna struktura nije prihvatljiva”, *Vecernji list*, 11. april 2003.

⁹² Analiza dokumenata i kompjutorskih arhiva zaplijenjenih tokom operacija SFOR-a u Banja Luci i Bjeljini 7. marta 2003, otkrila je da je 410 Obavještajni centar radio u interesima vrhovne komande i u Srbiji i u RS. Pojavljujući se nakon atentata na Zorana Đinđića, kao i nakon otkrića afere trgovine oružja za Irak (koja je pokazala da je Vazduhoplovni zavod Orao bio upleten u mreže bivše JNA u istoj mjeri kao i u strukture vlasti RS-a), nova afera stvorila je priliku Visokom predstavniku da pokrene procese reformi u vojnom i obavještajnom sektoru. O ovome se raspravlja u ostatku teksta.

⁹³ “Čavić najavio čistke u VRS”, *Nezavisne Novine*, 4. april 2003; “Znao sam za prislušivanje”, *Oslobođenje*, 4. april 2003; “Čavić: Špijuni su radili za Beograd”, *Slobodna Dalmacija*, 4. april 2003.

se više neće moći odupirati ustanovljenju ujedinjene vojne komande pod civilnom kontrolom na nivou države.⁹⁴

Sve ovo ukazuje na lekciju koja je morala biti naučena mnogo ranije: za račun toga da zadrži vlast, SDS će pristati na daleko radikalnije reforme nego što to priznaje, ali samo ukoliko je međunarodna zajednica dovoljno odlučna da u tom pravcu izvrši potreban pritisak. Politički establišment u RS nije ujedinjen i nepopustljiv u mjeri u kojoj se takvim pretvara. Odlučne i dobro utemeljene intervencije Visokog predstavnika podržava ne samo značajan dio javnosti u RS, već također i veliki broj političara u tom entitetu.⁹⁵ Nema sumnje da i unutar SDS-a ima ljudi koji podržavaju reforme, mada još uvijek nisu spremni da o tome javno progovore. U svakom slučaju, stranka u cjelini sada mnogo više zlovoljno gunda nego što bjesni, a daleko je od toga da prijetiti krvoprolićem po ulicama.

Ipak, niko ove naznake razboritosti SDS-a ne bi trebao pogrešno razumjeti kao fundamentalnu promjenu. Ova je stranka još uvijek najveća prepreka kreiranju stabilne države BiH. Radi se samo o tome da je SDS sada spremna na ona popuštanja koja ne može izbjeći ukoliko želi da zadrži vlast i kontrolu nad javnim bogatstvima.⁹⁶ SDS će popustiti samo onda kada je alternativa popuštanju daleko lošija. Kada pristane na popuštanje, onda će pokušati da prevvari. Ova partija ne može podržati saradnju sa Haškim

sudom jer je previše njenih vodećih zvijezda bilo duboko uključeno u “zajednički zločinacki poduhvat” (na koji se poziva veliki broj optužnica), uprkos činjenici da je ta saradnja preduvjet za Euro-Atlanske integracije, koje SDS zvanično podržava.⁹⁷

Izigravajući stranku spremnu na kompromise u vezi s prošlogodišnjim ustavnim amandmanima, SDS je uspio da osigura ne samo nesimetrična rješenja, već i priliku da “nacionalnu jednakost” implementira na vlastiti način.⁹⁸ Tako je Čavić potpuno zanemario svoje potpredsjednike iz hrvatskog i bošnjačkog naroda, na koje amandmani u RS nisu prenijeli nikakve značajnije ovlasti.⁹⁹ Zvaničnici SDS-a ne kriju da ne kane ispuniti ništa više od minimuma zahtjeva postavljenih ustavnim amandmanima, jer ukoliko i kada dekorativne promjene na koje su pristali zadobiju svoju suštinu, onda bi priroda njihove “države” mogla uistinu biti ugrožena. Oni su još odlučniji u proklamaciji da su ustavni amandmani iz 2002. najviše na šta su spremni pristati. Oni ne žele nikakve dalje pregovore o promjenama Ustava.

SDS sada prihvata povratak i zbjeglica i raseljenih osoba u RS, ali aktivno pomaže samo provedbu

⁹⁴ Još gore stvari su čekale iza ugla: sljedeća reforma koja se neće moći izbjeći je stvaranje državne obavještajne agencije. Vidjeti: Sead Numanović, “Bosnian Spooks Unite”, *IWPR Balkan Crisis Report*, No. 432, 23. maj 2003, i OHR Saopćenje za medije, “Visoki predstavnik uspostavlja Komisiju za reformu obavještajne zajednice u BiH”, 29 maj 2003.

⁹⁵ Anketa javnog mnijenja urađena navodno na zahtjev OHR-a otkrila je da 42 posto stanovništva RS podržava OHR, dok se 40 procenata protivi postojanju te institucije. U Federaciji 79 posto žitelja izražava podršku, a 16 posto se protivi OHR-u. Lord Ashdown osobno uživa višu podršku nego općenito međunarodna zajednica. Njega podržava 47.5 procenata stanovništva cijele BiH, dok njegov rad ne odobrava 34.6 posto ispitanika. Vidjeti “Građani podržavaju Ešdauna”, *Nezavisne Novine*, 24.-25. maj 2003.

⁹⁶ Kontinuirane provjere javnih poduzeća (o kojima se govori u nastavku teksta) nastavljaju otkrivati da su šefovi ove partije duboko involvirani u kriminalne aktivnosti svih vrsta.

⁹⁷ Kao ponajbolja ilustracija koliko se puno (ili malo) promijenio SDS može poslužiti jedna epizoda u vezi priznanja krivice bivše predsjednice RS, Biljane Plavšić, i njene kasnije presude na 11 godina zatvora. Lideri SDS-a su presudu osudili kao prestrogu, a Mirko Šarović je izjavio da, ukoliko haški Tribunal ovako nagrađuje saradnju, onda će je u budućnosti biti još manje. On je, također, ukazao na činjenicu da će njeno priznanje ugroziti odbranu srpskih optuženika u drugim slučajevima. Vidjeti “Previsoka kazna”, *Oslobođenje*, 1. mart 2003. Drugim riječima, njegova je poruka bila – držite jezik za zubima i nikad ne priznajte zločine koje smo počinili.

⁹⁸ Tokom pregovora koji su doveli do Sarajevskog sporazuma od 27. marta 2002, SDS je uspješno insistirao da bi bilo apsurdno očekivati simetriju u provedbi ustavnih amandmana u dva entiteta. Ovo je, u suštini, značilo da je SDS podržavao jednakopravnost naroda u Federaciji BiH, ali ne i u RS.

⁹⁹ Prema Ustavu RS, dva potpredsjednika obavljaju samo one poslove koje im predsjednik delegira. Čavić je odabrao da im ne delegira ništa. Kada su od njega zatražili instrukcije o tome šta trebaju činiti, on im je navodno kazao da, što se njega tiče, uopće ne moraju ni dolaziti na posao. Ovo je potaklo hrvatskog potpredsjednika, Ivana Tomljenovića, na novinski interview u kojem je svoju poziciju opisao kao “ukrasno cvijeće” (ikebanu) struktura vlasti u RS. Vidjeti “Čavićeva sam ikebana”, *Nezavisne Novine*, 7. Februar 2003.

imovinskih zakona, odnosno (opet) samo ono što je međunarodna zajednica, svakako, učinila neizbježnim.¹⁰⁰ Ova stranka i općinske vlade koje ona kontrolira ne pristaju na obavezu da pruže bilo kakav poticaj povratku ne-Srba u RS, mada su do sada nastojale na svaki način ohrabriti raseljene Srbe da ostanu u RS. I ovo posljednje je, međutim, kako tvrde u SDS-u, prestala biti njihova politika.¹⁰¹ No, ova stranka insistira da se novi popis stanovništva treba provesti prije sljedećih općinskih izbora, planiranih za oktobar 2004. Ovo je, naravno, očigledan pokušaj da se osigura da nacionalne proporcije u broju stanovništva prema popisu iz 1991. (na koje se pozivaju amandmani na Ustav) ne budu osnova za uspostavu općinskih vlada nakon sljedećih izbora. Novi popis stanovništva samo bi potvrdio razarajuće razmjere etničkog čišćenja, a praktičkim ukidanjem obaveze da vlasti RS osiguraju multietničke administracije u općinskim vlastima, pomogao bi da se post-ratni etnički raspored u BiH zauvijek zacementira.

Zvaničnici SDS-a tvrde da oni prihvaćaju BiH u njenoj sadašnjoj formi, te da više ne sanjaju o ujedinjenju sa Srbijom.¹⁰² Oni, međutim, priznaju da je to jednom bila i da bi opet mogla postati njihova politika, ukoliko stanovništvo RS postane uvjereno da je namjera međunarodne zajednice da centralizira BiH.¹⁰³ Ovakve neizravne prijetnje dobro su služile SDS-u od Daytona do današnjih dana. Stoga nije iznenađujuće da SDS-ov partijski program upozorava – jedini od svih stranačnih deklaracija u BiH – da bi svaki pokušaj ugrožavanja Daytonskih principa mogao rezultirati “obnavljanjem sukoba sa tragičnim posljedicama.”¹⁰⁴ Međunarodna zajednica treba biti

nepokolebljiva. Činjenica da se Karadžić još uvijek krije u šumama prviše ne uzbuđuje kumove, ugovarače poslova i “laptop četnike” koji danas predsjedavaju SDS-om.¹⁰⁵

D. SBIH I PDP: VLAST JE NAŠ PROGRAM

Od dvije umjerene stranke, koje su pomogle da SDA, HDZ i SDS uspostave parlamentarnu većinu na državnom i entitetskim nivoima, očekivalo se da će biti snage koje će uspostavljati ravnotežu i graditi kompromise koji bi osigurali da vladavina nacionalista prođe bez većih katastrofa. No, problem sa SBiH i PDP je da su to partije koje su uvijek na vlasti. Obje su, također, stranke kojim dominira jedan lider. No, to ih ne sprječava da budu kameleonske stranke koje poprimaju boje većih stranaka sa kojima u datom vremenu dijele vlast.

Kada je SBiH od 1996. bila u savezu sa SDA, u prvi plan je isturala svoje bošnjačke odrednice. Kada je pomogla da se 2001. formira Alijansa za promjene, stanka je postala više građanski orijentirana. PDP je, sa svoje strane, dva lica pokazivao istovremeno: ponašajući se kao nešto blaža varijanta SDS-a kod kuće u RS, a ističući svoje umjerene poglede na državnom nivou, tokom vladavine Alijanse za promjene. Imajući, dakle, u vidu njihovu prošlost, upitno je da li ove dvije partije imaju ikakav autonomni sadržaj, odnosno političku filozofiju – osim što služe kao sredstva za ostvarenje ambicija svojih lidera. Možda je, ipak, previše od njih očekivati da kvalitetno odigraju ulogu moderatora u koju su dospjeli ponešto svojim, a ponešto izborom stranaca koji su trebali tračak nade nakon povratka nacionalista na vlast.

Iako obje tvrde da su stranke centra, nijedna se od ovih partija takvom ne doživljava u “drugom” entitetu. Na PDP se u Federaciji gleda kao na pametniju i blažu varijantu SDS-a. U isto vrijeme u RS, SBiH se doživljava kao klon SDA, a Haris Silajdžić kao najuzasniji srpski neprijatelj i najopasniji advokat jedinstvene i dominantno bošnjačke države. U Federaciji BiH, uloga SBiH bila je da uvjeri Bošnjake da će njihovi interesi

¹⁰⁰ Za detalje pogledati ICG Izvještaj broj 137, *Trajni izazov povratka izbjeglica u Bosnu i Hercegovinu*, 13. decembar 2002.

¹⁰¹ Kalinić je kazao ICG-u da njegova stranka više ne pokušava da Srbe odvraća od povratka u Federaciju: “To je bila naša politika u prošlosti. Sada je naša politika da o tome svako treba sam slobodno da odluči. Ali, mi želimo da se konačno završi ova priča oko Aneksa Sedam. I mi želimo novi popis stanovništva.” ICG interview sa Draganom Kalinićem, 20. februar 2003.

¹⁰² Međutim, jedan visoko rangirani zapadni zvaničnik, baziran u Banja Luci, insistira da ovo nije istina: “Maštanja o ujedinjenju sa Srbijom još su više nego prisutna u RS.” ICG interview sa visokim zapadnim zvaničnikom, 7. februar 2003.

¹⁰³ ICG interview sa višim zvaničnicima SDS-a, 20. februar 2003.

¹⁰⁴ Vidjeti “Programski principi Srpske demokratske stranke”, u *Programi političkih partija i koalicija*

zastupljenih u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine BiH, Sarajevo, 2002.

¹⁰⁵ Frazu “laptop četnik” navodno je skovao Zlatko Lagumdžija opisujući jednom prilikom Dragana Čavića.

tokom vladavine Alijanse biti sačuvani. (NHI je analognu ulogu odigrao među Hrvatima, iako manje uvjerljivo). Uprkos Silajdžićevom povlačenju sa scene, SBiH je sa sobom u Alijansu donijela i značajan teret povezanosti nekadašnjeg članstva i lidera te stranke sa SDA, tokom bošnjačkih “deset najtežih godina”. Zahvaljujući kontroli Federalnog Ministarstva unutrašnjih poslova tokom vladavine Alijanse, SBiH bila je u poziciji da zaštiti reputaciju svojih (i generalno bošnjačkih) kadrova, obustavom istraga o ranijim ili kasnijim optužbama za korupciju, prodor islamskih radikala ili trgovinu oružjem.¹⁰⁶

SBiH pokušava raznim doskočicama i sofizmima objasniti odnose sa svojim novim (starim) partnerima. Tako na primjer, zato jer navodno ne može svariti SDS, ova stranka s ponosom ističe da je u opoziciji u RS, a da u Vijeću ministara izbjegava kontakte sa SDS-om i PDP-om, naglašavajući da je njeno učesće u vlasti rezultat dogovora sa SDA.¹⁰⁷ U Federaciji, međutim, ova se stranka smatra punim članom SDA-HDZ koalicije.

SBiH se zalaže za maksimalno jačanje državnih institucija. Ova stranka poziva Visokog predstavnika da nameće odluke koje jačaju državu što češće, odnosno, u svim situacijama u kojima lokalni partneri ne mogu postići dogovor.¹⁰⁸ Stranka smatra da bi Visoki predstavnik trebao koristiti Bonnske ovlasti sve dok se ne završi posao uspostave potrebne zakonske strukture za normalno funkcioniranje države BiH. U tom smislu, malo je razlika u pogledima između SBiH i SDA. S druge strane, SBiH vjeruje u viziju buduće regionalizacije BiH, kojom bi se država organizirala kroz etnički izmiješane, a ekonomski i historijski prirodne regione koji bi entitete učinili nepotrebnim i, istovremeno, podržavali funkcionalnu, decentraliziranu državu. Ovo je u neskladu sa težnjama SDA ka integralnoj državi.

¹⁰⁶ Ovo se u velikoj mjeri promijenilo nakon terorističkih napada na SAD od 11. septembra 2001. Pogledati u vezi s ovim ICG Izvještaj za Balkan Br. 132, *Bosanska alijansa za (omanje) promjene*, op. cit.

¹⁰⁷ ICG interview sa zvaničnikom SBiH, 14. april 2003.

¹⁰⁸ Silajdžić je kazao ICG-u kako smatra da je OHR previše oprezan te da previše insistira na dugoročnom procesu izgradnje povjerenja, zanemarujući ljekovite efekte jednostavnih smjena opstrukcionista: “Proces je niz događaja. Ne dolazi proces sam po sebi; morate uraditi nešto da biste imali proces.” ICG interview sa Harisom Silajdžićem, 11. Mart 2003.

Najveći problem SBiH je odlučnost njenog karizmatičnog lidera da se drži po strani. Iako je stranka relativno dobro opskrbljena talentima, nije izvjesno ni da će se veliki lider uistinu povući, ni da ima dogovora o tome ko će ga stvarno naslijediti. U međuvremenu, stranka je, čini se, u neredu. Incident prilikom izglasavanja Vijeća ministara (13. januara 2003.), unutar kojeg je i predsjednik stranke Safet Halilović, kada je troje od šest poslanika SBiH u Skupštini odlučilo da se uzdrži od pružanja podrške, govori jako puno o stanju u ovoj partiji.

PDP sebe predstavlja kao pragmatičnu partiju centra i stranku neuprljanih ruku, zahvaljujući kojoj je RS u posljednje vrijeme izbjegla značajnije krize i učvrstila fiskalnu stabilnost. PDP je zasigurno vješt u korištenju svoje reputacije kako bi osigurao više vlasti nego to opravdava broj birača ili broj poslanika ove partije u različitim parlamentima. Okoristivši se prostom činjenicom da njegova stranka nije SDS, prijatan, sposoban i u svoj engleski siguran Mladen Ivanić je naslijedio poziciju međunarodnog favorita u RS, preuzevši je od Milorada Dodika 2000. Tako je Ivanić dospio u poziciju da može osvarivati strategiju na dva paralelna plana saradnjom sa strancima gdje god to može biti korisno za Republiku Srpsku, i odbranom njenih državnih prerogativa čak efikasnije nego što bi to SDS bio u stanju da uradi. Ova je strategija uobličena u izborni slogan njegove stranke “da (RS) postane evropska, a ostane srpska”. Iako mase, izgleda, nisu prihvatile ovaj dualitet i mada je PDP na posljednjim izborima doživio pad popularnosti, ta partija ostaje ključna karika bez koje ni SDS ni SNSD ne mogu formirati vladu RS. Ivanićeva je pozicija, zapravo, toliko jaka da je on bio spokojan da ostavi Mikerevića da se brine o poslovima u Banjoj Luci, dok je on otišao na poziciju ministra vanjskih poslova BiH u Sarajevo.

Politika PDP je, dakle, srpski nacionalizam kad god je moguće, BiH integracija kad god je neizbježna, a uvijek i u svakoj prilici – vlast. Program ove stranke odražava sretnu poziciju koja PDP-u dopušta ambivalentna gledišta. Tako, PDP podržava ulazak BiH u program NATO-a Partnerstvo za mir, ali se protivi za to nužnom preduvjetu, odnosno jedinstvenoj vojnoj komandi. Ova partija pozdravlja evropski put BiH, ali se zalaže za razriješenje nekih od egzistencijalnih strahova i ključnih ustavnih dilema nakon, a ne prije prijema u Evropsku uniju. U

međuvremenu, PDP insistira na jačanju specijalnih, paralelnih odnosa između RS i Srbije.

Kada je riječ o saradnji sa međunarodnom zajednicom, PDP se zalaže za ograničenje ovlaštenja Visokog predstavnika da nameće zakone. PDP insistira da OHR treba prepustiti lokalnim snagama da raspravljaju i odlučuju o glavnim inicijativama, bez obzira koliko to bilo sporo, budući da nametnuta rješenja neće opstati niti zadobiti popularnu podršku.¹⁰⁹ Jedan od prominentnijih članova PDP-a, Petar Kunić, usprotivio se korištenju Bonnskih ovlasti Visokog predstavnika, ističući stav da se one mogu i trebaju koristiti samo onda kada lokalni partneri ne mogu postići sporazum, a i u takvim slučajevima mogu biti samo privremena rješenja.¹¹⁰ PDP se, također, odlučnije od SDS-a usprotivio uvođenju PDV-a na državnom nivou i objedinjavanju carinskog sistema, možda zbog toga što Ivanić uistinu razumije važnost reformi u ovoj oblasti. Jednako kao i SDS, međutim, i Ivanić amandmane na entitetske ustave iz 2002. smatra konačnim. On drži da su amandmani fundamentalno izmijenili dva entiteta, i ne vidi prostora za dalje diskusije o ustavnim promjenama.¹¹¹

Ivanić očekuje da će njegova stranka odigrati konstruktivnu ulogu u prevazilaženju proturječja između otvoreno nacionalističkih partnera u vladama.¹¹² To je, naravno, upravo ono u čemu je ova stranka najbolja: da simulatano putuje u dva različita smjera, te da iz udobnih ministarskih ureda pokušava prebroditi nespozume na tom putovanju.

E. SDP I SNSD: OPOZICIJA DO DNA

Oktobarski izbori u BiH ostavili su dvije jake stranke u opoziciji. Iako je SNSD uvećao broj svojih glasača za 35 posto, a SDP izgubio čak 50 procenata svojih birača, između dvije stranke na kraju je uspostavljena gruba ravnoteža. Od izbora te partije pregovaraju – zajedno sa NHI, koja je barem uspjela preživjeti svoje osamostaljenje – o

formiranju potencijalno opasnog preko-entitetskog i nenacionalnog opozicionog bloka u BiH.¹¹³

SDP i SNSD imaju puno zajedničkog, ali ima puno i onog što ih razdvaja. Osim što dijele socijal-demokratsku ideologiju, obje stranke se zalažu za jačanje državnih institucija, uključujući formiranje jedinstvene carinske administracije, borbu protiv korupcije i smanjenje birokratskog aparata. Oni (a uz njih i NHI) smatraju da Ashdown može nametati samo okvir rješenja. Stvarna provedba reformi zahtijeva partnerstvo između OHR-a i domaćih političkih snaga, odnosno upravo ovakvih stranaka kakve su SDP, SNSD i NHI. No, ono što je puno važnije od takvih programskih opredjeljenja i što značajnije povezuje ove stranke jest zajedničko uvjerenje da će nesposobnost i unutrašnji sukobi unutar vladajuće koalicije dovesti BiH u slijepu ulicu, iz koje će jedini izlaz biti prijevremeni izbori.¹¹⁴

Ipak, SNSD svoj uspjeh i nastavak političkog značaja nakon Oktobarskih izbora duguje ne samo svom zalaganju za reforme, već i žestokoj odbrani državnih prerogativa RS.¹¹⁵ Ljudi koji Dodika poznaju dobro kažu da on nije nacionalista, ali budući da se sav politički dijalog u RS vrti oko pitanja nacionalizma, on nema alternative i mora govoriti fraze koje njegovo izborno tijelo želi i očekuje od njega. U svakom slučaju, suština opozicije je da se protivi, te da koristi sva sredstva koja su joj pri ruci, pa i adute što ih pruža

¹¹³ NHI je oslabljen ne samo malom zastupljenošću u državnom i entitetskim parlamentima, već i serijom skandala u koje su bili uključeni članovi ove stranke. Za detalje o navodnim slučajevima korupcije pogledati "Anić mutio s barutom, Zubak s novom strankom?", *Slobodna Dalmacija*, 21. mart 2003. S druge strane, kao hrvatska stranka s energičnim liderom, Krešimirom Zubakom, i razboritim idejama o reorganizaciji BiH, NHI bi bi dobrodošla bilo kakvom savezu SDP-a i SNSD-a. O Zubakovim prijedlozima za promjene Ustava, vidjeti "Vrijeme je za novu BiH", *Oslobođenje*, 10. april 2003, i "Krešimir Zubak: Reforme stvaraju tek iluziju o promjenama", *Večernji List*, 13. april 2003.

¹¹⁴ Za detalje o pojavi ovog opozicionog bloka, pogledati "Ujedinjena opozicija traži vanredne izbore", *Slobodna Bosna*, 27. mart 2003.

¹¹⁵ Prema tvrdnjama viših bošnjačkih i hrvatskih zvaničnika, Milorad Dodik bio je najtvrdi pregovarač tokom međupartijskih rasprava o ustavnim amandmanima u proljeće 2002. Njegove su pozicije ponekad bile "ultranacionalističke". ICG intervjui sa bošnjačkim i hrvatskim zvaničnicima, 28. januar i 18. februar 2003.

¹⁰⁹ Vidjeti Ivanićev interview "Borit ću se za interese BiH", *Dnevni List*, 21. februar 2003.

¹¹⁰ "Zakoni mimo zakona", *Glas Srpski*, 11. mart 2003.

¹¹¹ ICG interview sa Mladenom Ivanićem, 19. februar 2003.

¹¹² Ibid.

nacionalistička demagogija. Stoga, nije uopće jasno može li i želi li Dodik riskirati istinsko udruživanje sa SDP-om i NHI.¹¹⁶

Dodik, međutim, zaslužuje pohvale za svoje hrabre i veoma značajne osude vladavine organiziranog kriminala, u danima nakon atentata na premijera Đinđića. Dodik se susreo sa Đinđićem sedmicu dana prije atentata i navodno ga upozorio da bi obavještajni krugovi unutar RS mogli biti uključeni u neku zajedničku zavjeru sa svojim kolegama iz Srbije.¹¹⁷ Nakon atentata, Dodik je vršio pritisak na vlasti RS da iskoriste priliku i slijede primjer Srbije, odnosno da i same započnu odlučan obračun s kriminalnim mrežama unutar RS.

U slučaju SDP-a, očekivano, Lagumdžija je dočekan na nož nakon poraza ove stranke na izborima. Partijski prinčevi koji su sanjali o preuzimanju prijestolja SDP-a, insistirali su da je Lagumdžija osobno odgovoran za poniženje što su ga doživjeli na izborima. No, vanredni kongres SDP-a, održan 23. novembra 2002, nije rezultirao Lagumdžijinim izvinjenjem ili ostavkom, već istupanjem iz stranke četiri glavna disidenta i finalnim opraštanjem s osnivačem partije, Nijazom Durakovićem, koji je već signalizirao svoj prebjeg nastupajući na izborima u ime SBiH.¹¹⁸ Četiri glavna prebjega – kojima se kasnije pridružilo još stotinjak političkih aktivista koji su napustili SDP – objavili su namjeru da ustanove novu stranku,

Socijal-demokratsku Uniju (SDU). Zvanično formirana 8. decembra 2002, SDU je obećala da će biti tračak nade za sve one koji su ostali potpuno beznađežni nakon ovih izbora, te da će pokušati izbaviti socijaldemokraciju od pošasti Lagumdžijine megalomanije.¹¹⁹

Uprkos prominenciji njenih osnivača i obimnoj medijskoj pažnji koja je u početku posvećena SDU, ova stranka nije uspjela da privuče nove više zvaničnike SDP-a, a pretrpjela je i prve odlaske iz svojih redova. Vršilac dužnosti predsjednika SDU i jedini parlamentarni zastupnik ove stranke, Sead Avdić, odlučio se da karijeru nastavi kao neovisni zastupnik, nakon što se posvađao s novim vođstvom SDU izabranim na prvom kongresu te stranke 15. marta 2003.¹²⁰ Iako je Dodik izrazio kompliment novoj partiji pristajući da i sa njom porazgovara o učešću u opozicionom bloku, SDU je, u svemu drugome, doživjela sudbinu većine pokreta nastalih rascjepom ranije partije i, čini se, da skreće u sferu irelevantnosti.

Preživjevši lom u svojoj stranci, preostalo vođstvo SDP-a počelo se još više razmetati svojim perspektivama u situaciji u kojoj, kako to Lagumdžija voli kazati, vladajuće stranke imaju matematiku, ali nemaju logiku. Kao Dodik od samog početka, i SDP se sada zalaže za prijevremene izbore koji bi se, najvjerovatnije, trebali održati 2004.¹²¹ Oporavak je Lagumdžiju učinio sposobnim i da po prvi put prizna da je napravio pogreške u rukovođenju bilo svojom strankom ili Vijećem ministara.¹²² Kajanje se rijetko javlja kod Lagumdžije. Imajući u vidu prepade koje on i njegova supruga nastavljaju da

¹¹⁶ Dok je stvaranje uvjerenja o postojanju opozicionog bloka korisno u njegovoj agitaciji za prijevremene izbore, osobito u RS, neizvjesno je da li bi Dodik ušao u bilo kakvu predizborno koaliciju sa SDP i NHI. Takav pakt bi mu u RS vjerovatno donio više štete nego koristi. On, također, ne izgleda previše zainteresiran za prijevremene izbore na državnom, odnosno federalnom nivou, gdje bi koristi od zajedničke kampanje bile vjerovatno daleko veće.

¹¹⁷ Ministar unutrašnjih poslova RS, Zoran Đerić, najavio je 5. marta da će Dodik biti ispitan o ovom susretu sa Đinđićem, na šta je Dodik uzvratilo da će odbiti da razgovara sa policijom RS, budući da ni ona nije izvan sfere mogućih osumnjičenih za ovaj događaj. Vidjeti "Nema potrebe da me MUP saslušava", *Oslobođenje*, 13. april 2003. Na kraju, Dodik je, ipak, otišao na razgovor u policijsku stanicu 15. aprila, izjavivši nakon toga da policiji nije kazao ništa više od onog što je već medijima stavio na uvid.

¹¹⁸ "Četvoročlanu bandu" činila su dva bivša potpredsjednika SDP-a, Sead Avdić i Ivo Komšić, bivši predsjednik glavnog odbora Sejfidin Tokić, te dotadašnji generalni sekretar Miro Lazović. Vidjeti "Završena transformacija SDP-a BiH", *Dani*, 29. novembar 2002.

¹¹⁹ Vidjeti "Ovo nikada neće biti stranka jednog lica", *Dnevni Avaz*, 28. novembar 2002; "Mi se ne stidimo svog radničko-seljačkog porijekla", *Dnevni Avaz*, 30. novembar 2002; te "108 Disidenata", *Dani*, 13. decembar 2002.

¹²⁰ Vidjeti "Tokić je glavni krivac za rascjep u SDP-u BiH", *Oslobođenje*, 8. april 2003.

¹²¹ Vidjeti "Ashdown ima dva časna izlaza", *Dani*, 4. april 2003.

¹²² Na primjer, Lagumdžija je kazao kako je bio neoprezan i dopustio da njegove primjedbe upućene grupi ratnih invalida koji su protestirali u martu 2002. pred zgradom Skupštine, budu izmanipulirane i da se prezentiraju kao generalne primjedbe kojim se vrijeđaju svi ratni veterani generalno. Objasnio je, također, da je Sarajevski sporazum potpisao samo zato jer je bio uvjeren da je taj dokument predstavljao početak procesa koji će se nastaviti. Vidjeti "Radončić je mali, primitivni provincijalac", *Dani*, 11. april 2003.

trpe od *Dnevnog Avaza*, vjerovatno je prirodno očekivati da će on još neko vrijeme biti u defanzivi. No, sigurno je da on živi za novi, veliki okršaj.

VII. PRVA KRV: SUKOB IZMEĐU NACIONALISTA

Iako je opozicija uvjerena da vladajuće koalicije neće izdržati cijeli mandat, one su do sada izbjegavale sukobe koji bi mogli osokoliti njihove političke protivnike. Nacionalisti su se generalno klonuli kritika koje bi javno jedni drugima upućivali.¹²³ Oni su na početku mandata ostvarili nekoliko simboličkih manifestacija zajedničkog cilja. Predsjedništvo je, na primjer, 16. januara 2003. smoglo snage da jedinstveno osudi izjave Zdravka Tomca iz Hrvatske i Vojislava Koštunice iz Srbije koje su dovodile u pitanje teritorijalni integritet BiH.¹²⁴ Istoga dana, Predsjedništvo je zatražilo da SFOR domaćim vlastima preda na dalje procesuiranje osumnjičenog islamskog teroristu kojeg su Amerikanci još od oktobra držali u pritvoru u vojnoj bazi Orao u blizini Tuzle. Začuđujuće, Amerikanci su pristali na ovaj zahtjev Predsjedništva.

Vijeće ministara je u međuvremenu uspjelo da tokom maratonske sjednice 30. januara usvoji novi Zakon o državnim ministarstvima. Ovo je omogućilo djelovanje proširenog Vijeća ministara (što ga je, nakon iscrpnih razgovora s predstavnicima političkih partija, nametnuo Visoki predstavnik 3. decembra 2002.), kojeg sačinjava osam ministara i nerotirajući predsjedatelj ili premijer.¹²⁵

¹²³ Tihć je nakon preuzimanja ureda u Predsjedništvu tvrdio da BiH ovisi o saradnji partija koje uživaju nadmoćnu podršku konstitutivnih naroda. Ova je primjedba - koju su mediji odmah naglasili - prizvala u sjećanje slične izjave o demokratskom skladu što su ih predstavnici nacionalnih stranaka davali nakon izbora 1990. Tihć je nedavno izmijenio oštre riječi sa Paravcem u vezi njegovog zalaganja za Ustavne promjene.

¹²⁴ Tomac je potpredsjednik SDP-a Hrvatske i predsjednik parlamentarnog odbora za vanjske poslove. On je na jednom kolokviju kazao da se Tuđmanova ratna politika prema BiH pokazala ispravnom, te da bi Hrvati u BiH mogli samo prosperirati sa vlastitim entitetom. Vidjeti "Historijske podvale Zdravka Tomca", *Oslobođenje*, 9. decembar 2002. Koštunica će ostati zapamćen po svojoj primjedbi tokom izborne kampanje da su Srbi u BiH samo privremeno odvojeni od njihove otadžbine.

¹²⁵ S druge strane, prvi pokušaj novoustanovljenog Ministarstva za sigurnost da ostvari komandu nad odgovarajućim entitetskim tijelima završio je neuspjehom. U želji da raspravlja o sigurnosnoj situaciji u zemlji tokom protekle godine, Vijeće ministara je instruiralo ministra

Na sličan način su kasnije formirane i entitetske vlade sa potrebnim brojem bošnjačkih, hrvatskih i srpskih ministara. Sve je, uistinu, izgledalo kao početak jednog divnog prijateljstva – ali, naravno, ne zadugo.

Predvidivo, prvi znaci razdora pojavili su se u vezi funcioniranja onih ureda koji su trebali biti pioniri nacionalne integracije entitetskih izvršnih i zakonodavnih tijela. Ubrzo nakon preuzimanja ureda hrvatskog potpredsjednika RS-a, Ivan Tomljenović je shvatio da predsjednik Čavić ne namjerava da mu povjeri bilo kakve ovlasti. Kada njegov "ikebana" interview u februaru nije proizveo nikakve promjene, Tomljenović je šire obrazložio svoju kritiku, predloživši amandmane na ustave RS i Federacije kojima bi se uvela rotacija između tri nacionalna "predsjednika" u svakom entitetu.¹²⁶ U međuvremenu, on i njegov bošnjački kolega, Adil Osmanović (također potpredsjednik RS) nastoje da sebi pronađu korisne poslove unutar ograničenja koje je uspostavio entitetski Ustav. Oni su odlučili da primaju predstavnike raznih organizacija - uglavnom povratničkih - za koje Čavić nema vremena. Njih dvojica, također, obilaze manja mjesta kako bi promovirali punu implementaciju ustavnih amandmana na općinskom nivou.¹²⁷

Problemi su, također, nastali i u Federaciji prilikom ustanovljenja srpskog odbora u Domu naroda. Premalo Srba (svega devet) je izabrano u kantonalne skupštine iz kojih se onda biraju delegati za 17 mjesta u Domu naroda namijenjenih Srbima. Iako je Dom ipak formiran, nikakav alternativni aranžman o izboru predstavnika "deficitarnih" naroda još nije dogovoren. Jednako tako, nije rješeno ni pitanje viška Bošnjaka unutar

sigurnosti Barišu Čolaka da pribavi detaljne analize od entitetskim ministarstava unutrašnjih poslova i policijskih snaga distrikta Brčko. Umjesto takve analize, ministarstvo iz RS je tek prosljedilo određene podatke o kretanju stranaca i trgovini ljudima u RS.

¹²⁶ Vidjeti "Zalažem se za tročlano Predsjedništvo u RS i FBiH", *Nezavisne Novine*, 31. mart 2003.

¹²⁷ Nijedan gradonačelnik vjerovatno neće odbiti da primi potpredsjednika, iako je malo vjerovatno da će prihvatiti savjete ili prijedore koje potpredsjednik bude izricao. Jedan zapadni zvaničnik sa sjedištem u Banja Luci kazao je ICG-u da funkcija potpredsjednika ovoj dvojici zvaničnika pruža priliku da, ukoliko budu dovoljno uporni, proizvedu značajne promjene u RS. ICG interview sa zapadnim zvaničnikom, 7. februara 2003.

šest ključnih pozicija u Federaciji. U RS-u, u međuvremenu, formiranje (nesimetričnog) Vijeća naroda bilo je mjesecima nakon izbora namjerno odgađano.¹²⁸

Od početka se činilo izvjesnim da će biti problema u provedbi odredbi ustavnih amandmana koje se odnose na proporcionalnu i jednaku zastupljenost konstitutivnih naroda u entitetskim tijelima vlasti. Manje očekivane su, međutim, bile prepirke koje su izbile između koalicionih partnera koji su se smatrali prirodnim ili nužnim saveznicima: odnosno, između SDS-a i PDP-a u RS-a, te između HDZ-a i SDA u Federaciji. Na državnom nivou do sada nije bilo ozbiljnijih nesporazuma, dijelom i zato što sporna pitanja tek treba da se pojave na dnevnom redu Vijeća ministara. Kao što će u nastavku teksta biti pokazano, ovo odsustvo rasprave ukazuje i na odsustvo aktivnosti, osim one koja se odnosi na usvajanje mjera koje je proglasio Visoki predstavnik.

Svađa između SDS-a i PDP-a započela je objavljivanjem prvog specijalnog revizorskog izvještaja međunarodne zajednice o prvoj od tri (nacionalne) elektroprivrede - Elektroprivredi RS, krajem februara 2003.¹²⁹ Otkriće pronevjera, zanemarivanja obaveza, konflikta interesa, i godišnjih gubitaka od 166 miliona KM što ih je činio dugogodišnji SDS-ov menadžment, navelo je Visokog predstavnika da odmah smijeni generalnog direktora i jednog člana Upravnog odbora, te da naredi vladi RS da završi posao oko uvođenja reda u ovoj kompaniji. Kada je Mikerević pokušao da instalira privremenog direktora, SDS se odmah usprotivio mogućnosti da izgubi kontrolu nad ovim glavnim generatorom radnih mjesta za svoje ljude i sredstava za financiranje partije. Bio je ovo klasičan primjer borbe između nosilaca formalne i neformalne vlasti na Balkanu, sa jednako klasičnim rezultatom: službenik kojeg je imenovao Mikerević se povukao pred povikom koja je pokrenuta u Skupštini RS i pred pobunom radnika Elektroprivrede. Mjesto je dobio kadar SDS-a.

¹²⁸ Vijeće naroda u Skupštini RS formirano je tek 20. marta 2003. Slijedili su problemi s izborom bošnjačkog doma. Vidjeti "Potvrđen izbor delegata u Vijeće naroda RS", *Nezavisne Novine*, 21. mart 2003, i "Za predsjednika izabran Ramiz Salkić", *Dnevni Avaz*, 28. maj 2003.

¹²⁹ Revizorski izvještaji su dostupni na www.ohr.int

Uprkos dobivenoj bitki, čelnici SDS-a postali su vidljivo nervozni u pogledu ishoda rata sa PDP-om, i ogorčeni što se Mikerević odvažio da naruši njihov posjed i posegne za finansijskim izvorima koji pripadaju njima. Glasnogovornici partije obznanili su da bi SDS mogao razmotriti svoje partnerstvo sa PDP-om i potražiti novog saveznika.¹³⁰

Novi udarac za SDS-PDP koaliciju nastao je kada se dvije stranke - sve do posljednjeg momenta - nisu mogle dogovoriti o tome čiji će kandidat naslijediti Mirka Šarovića na mjestu srpskog (i u to vrijeme predsjedavajućeg) člana Predsjedništva BiH. Šarović je 2. aprila izabrao ostavku radije nego da bude smijenjen, budući da je Ashdown bio odlučan da on, kao bivši predsjednik RS, treba preuzeti komandnu odgovornost za afere prisluškivanja i isporuka oružja Iraku. PDP je čekao do zadnjeg momenta prije nego što je povukao svog kandidata, Petra Kunića, u korist Borislava Paravca kojeg je nominirao SDS, u glasanju pred srpskim članovima Predstavničkog doma Parlamenta BiH. Paravac je tako valjano izabran 10. aprila 2003. Ostale stranke iz RS su predosjetile da nešto nije u redu, a izjave zvaničnika PDP-a su potvrdile da uistinu postoji duboko nezadovoljstvo unutar te partije stanjem njenih odnosa sa SDS-om.¹³¹

Ove su prepirke postale još vjerodostojnije kada je 22. aprila došlo vrijeme da se popuni mjesto potpredsjednika Predstavničkog doma Parlamenta BiH, koje je odlaskom u Predsjedništvo oslobodio Paravac. SDS se nije uspio izboriti za svog kandidata jer je, gore pomenuti, Kunić odlučio da ne glasa kao ostatak njegove partije, i tako osigurao izbor kandidata SNSD-a, Nikole Špirića. Predsjednik SDS-a Kalinić bio je užasnut i upozorio da bi ova "katastrofa" mogla označiti početak kraja vladajuće koalicije na nivou RS i države BiH.¹³²

Čarke oko ključnih imenovanja otpočele su i između SDA i HDZ-a u Federaciji BiH. Oni su, međutim, spriječili izbijanje verbalnog rata ranijim obećanjem datim OHR-u da će sačekati usvajanje Zakona o državnoj službi i ustanovljenje agencije za imenovanja, te da neće popunjavati upražnjena i nova mjesta osim devet pozicija "stalnih sekretara" u Vijeću ministara, što je odobrio Visoki predstavnik. No, to nije spriječilo HDZ od pokušaja da isposluje dopune nacrtu zakona kako bi osigurao postojanje agencija za državnu službu u svakom od kantona. Kada je OHR odbio da odstupi od svog izvornog prijedloga, HDZ je potražio novu podjelu ostatka izbornog plijena sa SDA.¹³³ Ovo prenemaganje oko važnih pozicija koje bi im osigurale zaštitu uglavnom je, međutim, izgubilo smisao kada je Lord Ashdown ustanovio komisiju za ujedinjenje obavještajnih agencija (29. maja), kada je Federalni parlament konačno usvojio Zakon o državnoj službi (3. juna), te kada je BiH Parlament usvojio privremeni zakon kojim se uspostavlja jedinstvena carinska administracija i uprava za indirektno oporezivanje (30. juna).

U oba entiteta, dakle, prepirke oko ovlasti imenovanja su bile ozbiljne; ipak, one su do sada držane pod kontrolom kako ne bi ugrozile samu suštinu političke igre.

¹³⁰ Vidjeti "Vrh SDS-a za raskid koalicije sa PDP-om", *Nezavisne Novine*, 10. mart 2003. Prijetnje SDS-a raskidom koalicije nastavljene su tokom proljeća, ali su se smanjivale kako se približavao julski kongres ove partije.

¹³¹ Mikerević je kazao medijima da postoje ozbiljni problemi između dvije partije, te da takva pitanja "sve više postaju prave more za PDP". Vidjeti "Ima problema sa SDS-om, ali su rješivi", *Nezavisne Novine*, 9. april 2003.

¹³² RTRS TV, "Dnevnik", 22. april 2003.

¹³³ Na primjer, HDZ je zatražio pravo da popuni poziciju zamjenika direktora Federalne uprave carina, te da zamijeni trenutnog direktora, Želimira Rebca, kojeg je na tu poziciju imenovala vlada Alijanse za promjene. Rebac je kazao medijima da nacionalne stranke nastoje ostvariti kontrolu nad Carinskom upravom kako bi spriječile istrage o široko rasprostranjenim prevarama u koje su u prošlosti bili uključeni njihovi visokopozicionirani zvaničnici. Nedugo nakon ove izjave, zaista su podnijete krivične prijave protiv prominentnih lidera HDZ-a, uključujući i člana Predsjedništva Čovića, koji je navodno, u vrijeme dok je bio ministar financija Federacije BiH, bio umješšan u prevare kojima je izbjegnuto plaćanje carinskih obaveza, te je tako federalni budžet oštećen za desetine miliona KM. Vidjeti "HDZ i SDA nastoje kontrolisati carine", *Oslobođenje*, 10. april 2003. HDZ je također nastojala instalirati svoje ljude na čelne pozicije u finansijskoj policiji i poreskoj upravi, te napraviti paket aranžman sa SDA po kojem bi ta stranka imenovala direktora FOSS-a, dok bi njegovog zamjenika nominirala HDZ.

VIII. PADDY UPRAVLJA, JEL' JASNO?

Kada je bivši lider Liberalno demokratske stranke Velike Britanije, Paddy Ashdown, krajem maja 2002. preuzeo ulogu (od potpisivanja Daytonskog ugovora) četvrtog po redu "koordinatora" aktivnosti međunarodne zajednice na provedbi mira u BiH, kazao je u svom govoru pred Parlamentarnom Skupštinom BiH da je njegov cilj da "zajedno sa ljudima u Bosni i Hercegovini radi na tome da ovu zemlju nepovratno stavi na put državnosti i članstva u Europskoj Uniji." Ovo namjerava uraditi uspostavljanjem jasnih prioriteta i određivanjem načina na koji se oni mogu postići: "Prvo pravda. Onda posao. Kroz reforme."¹³⁴ Uslijedila je potom politička kampanja koja je brzo zasjenila kampanje posvađanih članica Alijanse ili njihovih oponenta koje su se zahuktavale pred Oktobarske izbore. Ashdown je bio sveprisutan: na televiziji, u novinama, u tramvajima, na pijacama, u prodavnicama, domovima povratnika, ili na druženjima sa planinarima. Nijedan raniji Visoki predstavnik nije bio tako vidljivo prisutan niti je bio u takvoj žurbi da radi na velikim stvarima. Nijedan ranije nije toliko nastojao da uspostavi vezu sa masama ili da pokaže jasno ko je uistinu glavni u ovoj zemlji.¹³⁵

Ashdown je koristio i svoju propovjedaonicu i svoje ovlasti postizujući značajne, ali ne i odlučujuće rezultate. On je uspostavio prioritete – vladavinu zakona, ekonomske reforme, odgovornost javnih službenika, racionalizaciju administracije – kojih se drži; uz to je iskoristio neočekivane prilike koje su se otvorile otkrivanjem afera Orao i prisluškivanja u RS, kako bi proširio svoj program rada. Smjenjivao je, nametao i donosio odluke bez oklijevanja. Doprinio je da se stvori i okoristio se do sada neviđenim nivoom suglasnosti koji postoji među ranije suprotstavljenim baronima na čelu

drugih međunarodnih organizacija i nekada zavađenim ambasadorima ključnih sila u BiH.

On je spretno naveo glavne političke partije da potpišu njegov program reformi nazvan "Posao i pravda".¹³⁶ On je to zapravo uradio dva puta: jednom prije izbora, i nedavno, u aprilu ove godine, kada je sazvaio nove vlade na "izlet" na planinu Bjelašnica, kako bi dogovorio novi set obaveza nazvan "Prioritet običnim građanima".¹³⁷ Ashdown je organizirao poslovnu zajednicu BiH u tzv. Buldožer komisiju, koja je identificirala i zatražila uklanjanje 50 zakonskih zapreka i birokratskih blokada za pošteno poslovanje u BiH. Do sredine maja, 49 od ovih 50 prepreka je uklonjeno iz tekstova zakona ili drugih propisa.¹³⁸ No, najvažnije, on je pripremio teren za fundamentalne promjene u balansu ovlaštenja između države i entiteta, ustanovljenjem radnih grupa pod predsjedanjem stranih eksperata koje bi trebale pripremiti planove i zakonsku regulativu za objedinjavanje carinskih administracija, uvođenje poreza na dodanu vrijednost na državnom nivou, subordiniranje entitetskih vojski državnom civilnom zapovjedništvu i zajedničkom generalštabu, te utemeljenje jedinstvene državne obavještajne službe.

Sve ovo može na kraju dovesti do uvećanja ovlasti i djelokruga rada državnih organa. No, neposrednih i opipljivih rezultata je do sada bilo malo. "Posao i pravda" može biti dobra strategija, no za ostvarenje obećanja o više posla i više pravde u ovoj zemlji trebat će vremena. Povrh toga, kao što je Lord Ashdown priznao tokom televizijskog intervjua na godišnjicu svog rada u BiH, on se suočava sa dva opasna neprijatelja: nestrpljenjem međunarodne zajednice da se jednom već završi sa BiH, te nesklonosti građana ove zemlje da povjeruju da se stvari mogu promijeniti na bolje.¹³⁹ On zapravo ima još jednog važnog neprijatelja. On može smjenjivati, nametati i savjetovati koliko

¹³⁴ OHR, Inauguralni govor Paddyja Ashdowna, novog Visokog predstavnika za Bosnu i Hercegovinu, 27. maj 2002.

¹³⁵ Visoki zvaničnik Ministarstva vanjskih poslova kazao je ICG-u da je bio primoran da protestira kod OHR-a kako bi osigurao da se inozemni zvaničnici, kada dolaze u posjetu BiH, sastaju najprije sa državicima BiH, a ne sa Lordom Ashdownom, kako je to bila postala praksa. Čini se da je u tom smislu postignut određeni napredak. ICG interview sa zvaničnikom Ministarstva vanjskih poslova BiH, 19. februar 2003.

¹³⁶ Dokumentat "Posao i pravda" štampan je kao dodatak dnevnim novinama a dostupan je i na web stranici OHR-a: www.ohr.int

¹³⁷ OHR, Deklaracija sa Bjelašnice: Prioritet običnim ljudima, 30. april 2003.

¹³⁸ OHR Saopćenje za medije, "Svaka četiri dana jedna ekonomska reforma", 17. maja 2003. Pedeseta prepreka je otklonjena do kraja maja, a odmah je otpočela nova kampanja za uklanjanje dodatnih 50 prepreka izvozu što bi trebalo biti završeno do 31. decembra.

¹³⁹ OBN TV, "Telering", 29. maj 2003.

želi, no on ne može vladati ovom zemljom. On je sebe učinio glavnim reformatorom, no te reforme moraju biti prihvaćene od domaćih političara, koji su često za njih nezainteresirani ili su im direktno suprotstavljeni. Povrh toga, te reforme trebaju provesti administracije koje su često ravnodušne ili nesposobne.

U svom inauguralnom obraćanju Parlamentu BiH, u maju 2002, Ashdown je priznao da je Dayton "dizajniran da zaustavi rat, a ne da izgradi državu". No, on je također javno kazao da će Dayton smatrati "temeljem, a ne plafonom", te da se "kao i svaki drugi temelj, on mora dograđivati." Državne institucije se moraju izgraditi ukoliko BiH želi da bude primljena u Europu. To može biti decentralizirana država, ali ne može biti "raspuknuta" ili "propala" država, sastavljena od dvije ili tri "propale državnice".¹⁴⁰ Čini se, međutim, da je odnedavno Lord Ashdown počeo sumnjati da Daytonski plafon može ostati na svom mjestu, ukoliko se konstrukcija na kojoj počiva želi učiniti boljom. No, prije razmatranja tog pitanja, nužno je osvrnuti se na ono što je Visoki predstavnik nastojao postići u post-izbornom periodu, te zbog čega je možda, postao, naklonjeniji promišljanju o promjeni ustavne arhitekture ove države.

Lord Ashdown je od preuzimanja OHR-a izvanredno dosljedan u ispunjenju planova i promoviranju svojih ključnih ciljeva. Ti su ciljevi kodificirani u Planu za ispunjenje misije, što ga je odobrio Upravni odbor Vijeća za provedbu mira u januaru 2003. Šest suštinskih zadataka su:

- jačanje vladavine zakona;
- osiguravanje da ekstremni nacionalisti, ratni zločinci i organizirane kriminalne mreže ne mogu promijeniti smjer provedbe mira i reformi;
- reforma ekonomskog sistema;
- jačanje kapaciteta vladinih institucija BiH, prije svih onih na državnom nivou;
- ustanovljenje državne civilne komande i kontrole nad oružanim snagama, reforma

sektora sigurnosti, te popločavanje puta za integracije u Euro-Atlanske institucije; te

- promoviranje održivog povratka izbjeglica i raseljenih osoba.

Svaki od ovih ključnih zadataka ima između dva i šest programa, te jasno precizirane željene situacije kada će OHR svoj posao smatrati završenim i kada treba nastupiti prenošenje nadležnosti na domaće vlasti.¹⁴¹

Ashdown je naporno radio kako bi zadobio podršku političkih partija za program "Posao i Pravda" i njegovu nadopunu, te da kako bi kreirao nepolitička tijela za reforme, poput Buldožer Komisije. Ovakve su aktivnosti imale za cilj da formiraju maksimalni mogući konsensus u korist praktičnih mjera kojima se partije primoravaju da prihvate principe reformi u oblasti prava i državne službe koji će, ukoliko se provedu, radikalno izmijeniti njihova tradicionalna sredstva za vršenje vlasti.

Iako lokalni komentatori to nisu primjetili niti prije niti nakon izbora, program "Posao i pravda" bio je dizajniran od OHR-a kako bi strankama Alijanse osigurao vjerodostojnu platformu, koju oni sami za sebe nisu bili u stanju napraviti. Kasniji poziv i prihvatanje nacionalista da i oni podrže ovaj program pružili su određene garancije da će "Posao i pravda" preživjeti njihov povratak na vlast. Ashdown je stoga bio u prilici da relativno mirno prihvati presudu izbornog tijela, te da odbaci američke prijedloge o zajedničkim naporima kako bi se sklevalo nešto što bi bilo nestabilna i neprirodna koalicija "umjerenih" snaga.¹⁴² Ashdown je trebao vlade sa snažnom većinom koje će zastupati program reformi koje je namjeravao da pokrene. Budući da je pridobio nacionaliste da pristanu na reforme jer će u protivnom biti odbačeni od međunarodne zajednice, on ih je kasnije mogao držati za obećanja koja su dali. Nacionalisti možda nisu baš najubjedljiviji u ulozi ponovo rođenih reformista, no to možda neće biti

¹⁴¹ Plan provedbe misije može se pogledati na web siteu: www.ohr.int.

¹⁴² Zvaničnik OHR-a kazao je ICG-u da su Amerikanci uvidali koliko su slabi bili izgledi na uspjeh takvih planova, no da su ipak zastupali stanovište da je "bolje pokušati i ne uspjati, nego uopće ne pokušati." ICG interview sa zvaničnikom OHR-a, 14. april 2003.

¹⁴⁰ OHR, Inauguralni govor Paddyja Ashdowna, op. cit.

važno ako OHR nastavlja da bude strana koja postavlja i definira program reformi.

Pozivanje na "partnerstvo", koje je karakteriziralo odnose Wolfganga Petritscha s Alijansom, zamjenjeno je, dakle, poticanjem na djelovanje, a u nekim sferama i direktno upravljanje procesom reformi kroz specijalne komisije. Među prvim post-izbornim mjerama, Ashdown je nametnuo amandmane na entitetske zakone o imunitetu, značajno smanjivši broj situacija u kojima se javni službenici mogu pozvati na imunitet od sudskog gonjenja.¹⁴³ Slijedile su potom odluke kojima su dopunjeni federalni zakoni o vladi i ministarstvima kako bi ih se uskladilo s ustavnim amandmanima iz aprila 2002, te eliminirao paralelizam ukidanjem pozicije zamjenika ministra.¹⁴⁴ Nakon što je tokom jeseni pretresao različite opcije kojima bi se unaprijedila uloga i ovlasti države, Ashdown je nastavio po svom planu i u decembru 2002 nametnuo Zakon o Vijeću ministara. Ovim je broj državnih ministarstava uvećan sa šest na osam, uspostavljen je trajni predsjedatelj (ili premijer), i odlučeno je da u svakom ministarstvu ima samo po jedan zamjenik.¹⁴⁵

Da bi se osigurao od imenovanja svakojakih varalica, nesposobnih osoba, opstrukcionista i ljudi sa dubioznom ratnom prošlošću, za kojima bi eventualno mogle posegnuti nacionalne stranke, OHR je ostvario pravo da provjerava veći broj potencijalnih ministara u državnoj, etnitskim i

kantonalnim vladama.¹⁴⁶ Prema onome što se čini prilično neformalnom procedurom, proces provjere se izvodi stavljanjem na uvid imena ministarskih kandidata važnim međunarodnim tijelima (SFOR-u, EUPM-u, ICTY-u, itd.) i ključnim ambasadama u BiH. Ako bilo koja od ovih institucija nominiranu osobu smatra neprimjerenom, takav se kandidat odbija bez ikakvog daljeg obrazloženja. Političke partije se tek obavještavaju da su dužne predložiti drugog kandidata. Ove su procedure izazvale bijes i podozrenje kod lokalnih političkih partija, koje su optužile OHR da se oslanja na politički motivirane informacije entitetskih obavještajnih službi, te da su međunarodne organizacije napustile svoju proklamiranu privrženost transparentnom postupku.¹⁴⁷

Ovo nisu bile jedine mjere koje je OHR osmislio kako bi spriječio da potencijalni opstrukcionista ili osobe kompromitirane prošlošću budu imenovane na značajne funkcije. Od ranije je na raspolaganju stajala opcija smjenjivanja dužnosnika. No, prvo posezanje Visokog predstavnika za ovom mjerom nakon izbora nije bilo usmjereno protiv nacionalista, već protiv od SDP-a imenovanog direktora Federalne obavještajno-sigurnosne službe (FOSS).

¹⁴³ Velikodušno postavljeni, zakoni o imunitetu su bili naširoko zloupotrebljavani. Vidjeti OHR Saopćenje za medije, "Visoki predstavnik djeluje kako bi očistio politiku u BiH", 6. oktobar 2002.

¹⁴⁴ OHR Saopćenje za medije, "Visoki predstavnik mijenja Zakon o ministarstvima Federacije BiH", 21. oktobar 2002.

¹⁴⁵ OHR, Odluke Visokog predstavnika, *Zakon o Vijeću ministara Bosne i Hercegovine*, 3. decembar 2002. Transformacija ranijeg Ministarstva za europske integracije u Direktoratu pri kabinetu nerotirajućeg predsjedatelja Vijeća, značila je zapravo da su kreirana tri nova ministarstva (sigurnosti, pravde, te transporta i komunikacija, koji su ranije bili združeni sa civilnim poslovima). U oktobru je Ashdown, međutim, pokrenuo i ideju o stvaranju "snažnog pokretačkog motora za efikasnu vladavinu" uspostavljanjem kabinetskog komiteta sastavljenog od predsjedatelja i ministara vanjskih poslova i trezora, koji bi dolazili iz tri konstitutivna naroda. U isto vrijeme je predložio da se ured predsjedatelja osnaži kabinetom sekretara, što je odmah prihvaćeno. Vidjeti OHR Saopćenje za medije, "Stvaranje efikasnijeg i djelotvornijeg Vijeća ministara BiH", 16. oktobar 2002.

¹⁴⁶ Provjera kandidata za ministarska imenovanja postala je obavezna za državna ministarstva ekonomskih odnosa i vanjske trgovine, financija i trezora, pravde, sigurnosti, te ljudskih prava i izbjeglica. Na entitetskom nivou provjeru prolaze osobe nominirane za ministarstva odbrane, unutrašnjih poslova, financija, pravde, obrazovanja, te za ministarstva za izbjeglice. U kantonima se provjeravaju kandidati za ministarstva unutrašnjih poslova, obrazovanja i pravde. OHR Saopćenje za medije, "Visoki predstavnik će provjeravati kandidate za nova ministarstva", 21. oktobar 2002.

¹⁴⁷ Uistinu je moguće da se OHR-ovi informanti oslanjaju na podatke koji potiču od lokalnih sigurnosnih agencija, budući da Policijska misija EU i SFOR, po prirodi svojih poslova, održavaju sa njima bliske veze. Transparentnost, međutim, nije moguća, budući da nijedna od uključenih agencija vjerovatno ne posjeduje dokaze koji bi bili dovoljni za podizanje krivičnih prijava i pokretanje sudskog postupka protiv osoba koje su takve prijave i postupke do sada uspješno izbjegavale. Stoga je morao biti prihvaćen niži standard dokaza i veća mogućnost pogreške koja ide zajedno s njim.

A. SMJENA ALIBABIĆA

Ashdown je svoju do sada najkontroverzniju odluku donio dvije sedmice nakon izbora kada je smjenio Munira Alibabića sa mjesta direktora FOSS-a. Kao razlog, navedeno je da su obavještajni dokumenti dostavljani medijima i korišteni u političke svrhe, čime je ugrožen "integritet, reputacija i profesionalizam" ove službe. Prema zvaničnom obrazloženju, ovakva praksa predstavljala je direktno kršenje članaka 6, 8 i 16 Zakona o obavještajnoj službi Federacije BiH, koji direktoru nalažu poduzimanje svih potrebnih mjera kako bi se zaštitile informacije do kojih je služba došla.¹⁴⁸

Malo ko je vjerovao da je ovim ispričana cijela priča. Liberalni komentatori obznanili su svoje zaprepaštenje Ashdownovim postupkom prema Alibabiću, slično onom koje su izrazili povodom njegovog prihvatanja pobjede nacionalista na izborima. No, OHR nije ponudio dodatna pojašnjenja. Pojedini poštovaoci Alibabićevog rada, uključujući glavnu tužiteljicu haškog Tribunala, Carlu del Ponte, izrazili su zabrinutost, naglašavajući da je on usko saradivao sa Međunarodnim sudom za ratne zločine (ICTY). Del Ponte je kazala reporteru BBC-ija Nicku Hawtonu da smjena Alibabića predstavlja veliki gubitak, te da je ona u vezi s tim protestirala kod Ashdowna. No, ni ona nije dobila uvjerljivo objašnjenje razloga za smjenu.¹⁴⁹

Alibabićevi neprijatelji, prije svih oni u SDA, bili su, naravno, oduševljeni. Nekoliko bošnjačkih političara u odvojenim susretima kazali su ICG-u da je Alibabić bio kadar privržen metodima starog komunističkog obavještajnog aparata, da je bio nesposobni UDBA-š, te da je napravio na desetine krivičnih prijava visokog profila za koje se kasnije ustanovilo da su loše pripremljene ili politički motivirane. Neki su mediji čak špekulirali da su najviši zvaničnici SDA i SBiH, pozivajući se na ratno prijateljevanje s Ashdownom, uspjeli nagovoriti Visokog predstavnika da smijeni

Alibabića.¹⁵⁰ Lideri SDA negiraju ovakvu mogućnost ukazujući, kao na moguće objašnjenje, na upadljivo odsustvo bilo kakve podrške Alibabiću od strane zvaničnika ambasade SAD-a u Sarajevu, koji su se, također, ubrajali u njegove poštovaoce.¹⁵¹ Postojale su, također, glasine o tome da se Alibabić bitno kompromitirao kod SFOR-a, dostavljajući obavještajne podatke koji su ubrzali dvije operacije koje su izazvale fiasco u odnosima s javnošću vojnog saveza.¹⁵²

Jedan dobro-informirani-diplomata kazao je ICG-u da su Amerikanci cijenili Alibabićevu saradnju u antiterorističkoj borbi, te da stoga nisu igrali značajniju ulogu u iniciranju njegovog smjenjivanja. No, oni također nisu ni doveli u pitanje Ashdownovu odluku o tome.¹⁵³ Kao što je to kasnije, u martu 2003, potvrdio skandal sa špijunažom u RS, Ashdown je bio odlučan da učini ono što može kako bi profesionalizirao, depolitizirao i konačno ujedinio opake obavještajne službe ove zemlje. Stoga se, gledano retrospektivno, Alibabićeva smjena doima više kao

¹⁵⁰ Vidjeti "Silajdžić neće u koaliciju sa SDS-om, Dokik i Ivanić ne žele sa Silajdžićem", *Slobodna Bosna*, 24. oktobar 2002.

¹⁵¹ ICG interview sa zvaničnikom SDA, 28. januar 2003.

¹⁵² U prvom slučaju, Alibabić je navodno dostavio krive informacije o kretanju Radovana Karadžića koje su rezultirale neuspješnom operacijom kraj Čelebića od 28. februara do 1. marta 2002. Alibabić je kasnije negirao da je on osigurao bilo kakve informacije u vezi s ovim operacijama. U drugoj prilici, Alibabić je, navodno, poslužio kao veza preko koje je sigurnosna služba iz Republike Hrvatske dostavila informaciju o opasnosti terorističkog napada na lidere Jugoslavije, Hrvatske i BiH, tokom njihovog summita u Sarajevu 15. jula 2002. Trupe SFOR-a pokrenule su akciju zaustavljanja i pregleda automobila koji su ulazili u Sarajevo 14. jula, uzrokujući veliki zastoj u saobraćaju, ali ništa nije pronađeno. ICG interview sa bivšim službenikom obavještajne agencije, 14. mart 2003.

¹⁵³ ICG interview sa višim zapadnim zvaničnikom, 24. mart 2003. Ashdown je navodno želio smjeniti Alibabića još tokom izborne kampanje, kada su se prvi obavještajni dokumenti počeli pojavljivati u medijima. Činjenica da je OSCE-ova Izborna Promatračka Misija također zaprimila primjedbe o uplitanju FOSS-a u izbornu kampanju, možda je potvrdila odlučnost Visokog predstavnika da reagira nakon izbora. Vidjeti Ured za Demokratske institucije i ljudska prava, "Bosnia and Herzegovina – General Elections", op. cit.

¹⁴⁸ OHR Saopćenje za medije, "Visoki predstavnik smjenio direktora Federalne obavještajne službe", 22. oktobar 2002. Puni tekst odluke dostupan je na web siteu OHR-a www.ohr.int.

¹⁴⁹ Nick Hawton, "Ashdown u medijskoj oluji", *IWPR Balkan Crisis Report*, No. 413, 11. mart 2003.

početni korak u osmišljenoj kampanji nego kao izolirani incident.¹⁵⁴

Alibabić, međutim, tvrdi da su stvarni razlozi njegove smjene bitno drugačiji od onih koji su službeno ponuđeni. On je ustvrdio kako je rad na nekoliko slučajeva, uključujući (svega nekoliko sedmica prije izbora) i pribavljanje kompromitirajućih informacija o kandidatima koji će kasnije postati pobjednici u utrci za Predsjedništvo BiH, alarmirao visoko-rangirane domaće i inozemne zvaničnike. Ove su informacije kasnije predočene u formi krivičnih prijava ili medijskih napada na novoizabrane članove Predsjedništva.¹⁵⁵

Alibabić smatra da je jedan od razloga za smjenu bila i njegova istraga o ratnim i post-ratnim odlukama o dodjeljivanju državljanstava BiH za 741 osobu Sjeverno-afričkog i Blisko-istočnog porijekla.¹⁵⁶ On je, također, tvrdio da je pribavljao sve više informacija o Karadžićevom kretanju, te da je to uznemirilo strane vlade i obavještajne agencije koje su navodno odgovorne za obećanje dato Karadžiću 1996. da neće biti uhapšen ukoliko se povuče iz javnog života. Posebno je, u tom

¹⁵⁴ Zvaničnik OHR kazao je ICG-u da se Alibabić u nekoliko važnih istraga ponašao kao nekadašnji komesari tajne policije umjesto da postupa kao profesionalni šef obavještajne agencije. ICG interview sa zvaničnikom OHR-a, 14 april 2003.

¹⁵⁵ Vidjeti "Ešdaun smjenio Munju da bi spasio Karadžića", *Oslobođenje*, 2. novembar 2002. FOSS je zaprimio informacije o Čovićevoj zloupotrebi položaja u vrijeme dok je bio predsjednik Upravnog odbora Hrvatskih pošta i telekomunikacija (HPT) u Mostaru. Čović je od tada osumnjičen da je omogućio ilegalni transfer dijela vlasništva HPT-a operateru mobilne telefonije Eronetu i drugim kompanijama bliskim HDZ-u. FOSS je, također, pribavio informacije o mogućem susretu Šarovića i Karadžića na planini Ozren u ljeto 2002. Nazjad, FOSS je došao do podataka o Tihićevom navodnom dodatnom biznisu sklapanja brakova, dok je služio kao konzul BiH u Bonnu u kasnijim fazama rata u BiH. ICG interview sa bivšim uposlenikom obavještajne službe, 14. mart 2003.

¹⁵⁶ Nekoliko članaka u *Slobodnoj Bosni*, za koju mnogi vjeruju da služi za prenošenje Alibabićevih stavova, tvrdilo je da vodstvo SDA najviše zabrinjavaju istrage FOSS-a koje povezuju predratne Mlade Muslimane (iz kojih je kasnije nastala SDA) s arapskim terorističkim mrežama. Zbog toga su bošnjački lideri navodno insistirali da Ashdown smjeni Alibabića. Vidjeti, na primjer, "Mladi Muslimani su bosanske muslimane vezali uz Hitlera, a njihovi današnji sljedbenici uz Bin Ladenu", *Slobodna Bosna*, 10. januar 2002.

smislu, apostrofirana uloga jednog britanskog diplomate, koji je svesrdno lobirao za Alibabićevu smjenu.¹⁵⁷

Koliko god neuvjerljiva bila neka ili sva ova tumačenja, činjenica je da je odsustvo autoritativnog obrazloženja za Alibabićevu smjenu od strane OHR-a otvorilo prostor za senzacionalne i spekulativne substitute. To je, također, pridonijelo pogoršanju Ashdownovih odnosa sa većinom medija u Sarajevu. Iako su već ranije negodovali zbog Ashdownove spremnosti da prihvati nacionaliste na vlasti, te bili sve više kivni zbog onog što su smatrali pristrasnošću OHR-ovih savjetnika za medije prema najtiražnijoj novini u BiH, *Dnevnom Avazu*, priča o Alibabićevoj smjeni poslužila je kao još jedan argumenat za oštre napade na Ashdowna. Nedjeljnik *Slobodna Bosna* prevazišao je čak svoju uobičajeno visoku kvotu senzacionalizma kako u detaljnom obrazlaganju svake Alibabićeve teze, tako i u žestokom kritiziranju Ashdowna za sva njegova, navodna, prošla i sadašnja nedjela. Ashdownovo navodno odbacivanje ovog magazina i njegovih čitalaca samo je pogoršalo situaciju.¹⁵⁸ Da ironija bude potpuna, kasniji kandidati koje je za poziciju direktora FOSS-a predlagala Federalna vlada od OHR-a su ocijenjeni gorim od Alibabića,¹⁵⁹ dok je (hrvatski) vršilac dužnosti direktora FOSS-a, Ivan Vukšić, osumnjičen da je sudjelovao u napadu na trupe SFOR-a tokom upada u Hercegovačku banku. Ovu akciju je, inače, organizirao OHR.

B. PROVOĐENJE REFORMI

Osim smanjenja obima dozvoljenog pozivanja na imunitet, uvećanja broja kandidata koji se podvrgavaju procedurama provjere u OHR-u prije imenovanja, i usvajanja državnog i entitetskih zakona o državnoj službi, Lord Ashdown je insistirao i na provedbi zakona o sukobu interesa, te je, također, nastojao da pokrene debatu o velikim troškovima raznih administracija u BiH. Iako su državni i entitetski premijeri obećali

¹⁵⁷ Vidjeti, na primjer, "Ešdaun pokriva Karadžića, srpske i britanske špijune", *Oslobođenje*, 3. novembar 2002, i "Šta radiš za Britance?", *Slobodna Bosna*, 1 maj 2003.

¹⁵⁸ Za detalje o kraju ove afere pogledati članke Nicka Hawthona, urednika *Dana* Senada Pećanina i direktora komunikacija OHR-a Juliana Braithwaitea u *IWPR Balkan Crisis Report*, No. 413, 11. mart 2003.

¹⁵⁹ ICG interview sa zvaničnikom OHR-a, 14 april 2003.

pokretanje temeljitih reformi javne administracije, kada su se u martu 2003. pojavili pred Upravnim odborom Vijeća za implementaciju mira, takvi eventualni naponi idu protiv preovlađujuće političke klime kao i protiv specifičnih uslova koje je kreirao međunarodni režim u BiH.

Kao što je to Ashdown potvrdio u govoru od 9. juna, "značajna međunarodna prisutnost" u BiH i sama proizvodi neodgovornost unutar domaće političke klase. Stranci su preuzeli proces dizajniranja reformi, pripremu i pisanje najvažnijih zakona i pravila, kao i promjene loših odluka.

"Ukoliko je jasno da će granice potrošnje biti pređene, ili da će stand-by aranžman propasti, naša je tendencija da u takvim situacijama interveniramo. Problem nestaje i život nastavlja svojim tokom. Tako su simptomi izliječeni, prijeteća kriza je izbjegnuta; no, prečesto takvim intervencijama hronična bolest ostaje netaknuta."¹⁶⁰

Uprkos činjenici da je tako, ipak, unaprijeđen zakonski okvir, Ashdown nastavlja: "Prestao sam brojati koliko sam puta u zadnjih šest mjeseci morao intervenirati kako bih spriječio izabrane političare i političke partije da ugroze duh Zakona o državnoj službi."¹⁶¹

BiH, insistira Ashdown, ne može nastaviti da troši "64 procenta svog GDP (sic!) na političare i birokrate", odnosno na odbranu proporcionalno dvostruko više negoli Francuska ili Britanija. Ona ne može izdržati odliv mladih ljudi i akademika od kojeg BiH pati već punu deceniju. Uprkos tome, bilo je premalo demonstracija bunta od strane "običnih građana koji plaćaju poreze, stoje u redu, plaćaju račune i poštuju zakon". Ova "tiha većina" bila je "mnogo više tiha, nego većina". Ashdown je citirao tek Buldožer Komitet - još jednu međunarodnu inicijativu - kako bi nagovjestio da se nešto ipak mijenja.¹⁶²

U ovom kontekstu on je, međutim, mogao pomenuti i povratak izbjeglica. Ne samo da je ovo postao uistinu popularan fenomen, već je to i rijetki slučaj da je međunarodna zajednica uspjela da promjeni ponašanje kao i da prenese nadležnost za tu oblast - na domaće institucije.¹⁶³ Odluka Vijeća za implementaciju mira u januaru 2003. da ne izjednačava provedbu imovinskih zakona (koja će uglavnom biti dovršena do kraja godine) s implementacijom Anexa 7 Daytonskog sporazuma, znači u osnovi da će promoviranje povratka ostati prioritet i u narednom periodu. Povrh toga, prihvaćanje od Vijeća za implementaciju mira, strategije koju je pripremlilo državno Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice bivše vlade a preuzelo i novo ministarstvo, potvrđuje da se u ovoj oblasti pojavljuje konsensus, uprkos činjenici da ovaj plan predviđa - za BiH prilike - izvanredan nivo subordinacije entitetskih i kantonalnih ministarstava za izbjeglice ministarstvu na državnom nivou.¹⁶⁴

Visoki predstavnik nametnuo je nekoliko zakona i odluka koje imaju za cilj unaprijeđenje zakonskog okvira i ustanovljenje vladavine zakona.¹⁶⁵ No, međunarodna zajednica više ne želi financirati neke od institucija za koje je ranije insistirala da ih BiH mora imati. Na primjer, ustanovljenje posebnog odjeljenja Državnog suda koje bi procesuiralo nekoliko hiljada slučajeva ratnih zločina kojima se ICTY neće moći baviti, ponovljeno se odgađa zbog nedostatka sredstava. U međuvremenu se ukida Dom za ljudska prava,

povišenja plata i izvještaji u medijima o visini primanja pojedinih imenovanih direktora državnih agencija, potvrđuju da Ashdownovi prigovori pogađaju srž problema.

¹⁶³ Za detalje, pogledati ICG Balkan Report br. 137, *Kontinuirani izazov povratka izbjeglica u Bosnu i Hercegovinu*, op. cit.

¹⁶⁴ Pogledati, "Strategija Bosne i Hercegovine za provedbu Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma", decembar 2002, i OHR, Vijeće za implementaciju mira, Deklaracija političkih direktora Upravnog odbora Vijeća, 30. januar 2003.

¹⁶⁵ Među najvažnijima su Krivični zakon i Zakon o krivičnom postupku na državnom nivou, nametnuti u januaru 2003. Po prvi put u pravnoj praksi BiH, ovi zakoni predviđaju mehanizme za oduzimanje imovine i profita stečenih kroz kriminalne aktivnosti. Federalni parlament dugo je raspravljao o amandmanima na analogni, entitetski zakon o krivičnom postupku, i konačno ga je usvojio 9. jula. Puni tekstovi zakona su dostupni na www.ohr.int

¹⁶⁰ OHR, Govor Visokog predstavnika za BiH, Paddy Ashdowna, na svečanosti povodom predstavljanja studije UNDP-a o percepciji vladinih struktura, 9. juni, 2003.

¹⁶¹ Ibid.

¹⁶² Ibid. Otvoreno je pitanje da li javni rashodi uistinu čine 64 posto GDP, no sasvim je izvjesno da su oni preveliki. Sklonost zastupnika u parlamentima da sebi izglasavaju

uspostavljen Anexom 6 Daytonskog sporazuma, a njegov mandat prenosi na Ustavni sud - uglavnom zato jer niko više ne želi da financira skupe i, navodno, neproduktivne strane sudije ovog tijela.

S druge strane, razbijanje veza između političkih struktura i organiziranog kriminala ubrzano je zauzelo sami vrh međunarodnih prioriteta u BiH. U saradnji sa drugim međunarodnim agencijama i inozemnim vladama, OHR je pokrenuo kampanju borbe protiv organiziranog kriminala, te naročito iskorjenjivanja mreža za koje se vjeruje da podržavaju bjegunce od Haškog tribunala. Na početku vješto koordinirane serije akcija 7 marta 2003, OHR je blokirao bankovne račune dvojice prominentnih članova SDS-a i njihovih firmi. Momčilo Mandić (Manco Oil) i Milovan Bjelica (Privredna Banka Srpsko Sarajevo) imaju reputaciju najvažnijih Karadžićevih financijera i logističara.¹⁶⁶ Ashdown je, također, smjenio Bjelicu sa mjesta predsjednika općinske Skupštine za grad Srpsko Sarajevo, dok su američka i vlade EU kasnije nametnule zabranu putovanja i naredile blokadu računa za ovu dvojicu, kao i za još neke navodne pomagače osumnjičenih ratnih zločinaca.¹⁶⁷

¹⁶⁶ Ove su akcije postale moguće nakon što je Visoki predstavnik nametnuo amandmane na zakone o bankama kojima se regulatornim agencijama omogućava da blokiraju imovinu i onemogućuje transakcije pojedinaca ili kompanija koje opstruiraju provedbu Daytonskog sporazuma. Ovi su amandmani nametnuti također 7. marta 2003. Prema navodima medija, međutim, kompanije na koje su se odnosile ove blokade nastavile su da normalno posluju u RS. Vidjeti, "Mandićeve pumpe i banke nesmetano posluju, Karadžićev budžet i dalje stabilan", *Slobodna Bosna*, 10. april 2003. Mandić je kasnije pritvoren u Srbiji 13. aprila, u okviru akcije koja je uslijedila nakon atentata na premijera Đinđića. BiH je izdala nalog za njegovo hapšenje za slučaj da on bude pušten iz pritvora u Srbiji.

¹⁶⁷ Vijeće EU i OHR konačno su 1. jula 2003 objavili dugo očekivanu listu osoba kojima će biti zabranjeno putovanje u zemlje EU zbog njihove pomoći osumnjičenim ratnim zločincima. Budući da sadržava svega 14 imena (uključujući Mandića i Bjelicu), umjesto između 25 i 100 koliko se očekivalo, za listu je rečeno da je privremena. Mnogi od stavljenih na ovu listu odmah su proglasili svoju nevinost i/ili zaprepaštenost. Jedna osoba sa liste, opat samostana Mileševo u Srbiji, Vasilije Veinović, kako je kasnije potvrđeno, mrtav je od 1997. Pogledati, "Na crnoj listi EU 14 osoba", *Nezavisne Novine*, 2. juli 2003. Ashdown je izdao naredbu za blokiranje računa novih navodnih pomagača ratnih zločinaca 7. jula. Ovaj popis

Kako je već rečeno, SFOR je izvršio pretres prostorija 410. Vojno-obavještajnog Centra RS 7 marta i zaplijenio kompjutore i dokumentaciju za koju se kasnije tvrdilo da dokazuje da su entitetski špijuni opservirali SFOR, međunarodne organizacije, Federalne agencije i pojedince u RS. Ovako prikupljeni podaci su navodno stavljeni na uvid ne samo vrhu hijerarhije u RS, već također i vlastima u Beogradu. Navedeno je, također, da su neki elementi ovih struktura bili uključeni u pripremu atentata na Zorana Đinđića.¹⁶⁸ Ovi su događaji došli nakon afere Orazo i predsjedatelju Predsjedništva (i bivšem predsjedniku RS) Šaroviću nisu ostavljali alternative, pa je on 2. aprila podnio ostavku kako bi izbjegao svoju smjenu od strane OHR-a. Ashdown je istog dana objavio odluku o ukidanju Vrhovnog savjeta odbrane RS i formiranje zajedničke OHR-OSCE komisije koja će pripremiti zakone kojima će se osigurati efikasna civilna kontrola na nivou države i zajednički generalštab za sve vojne formacije u zemlji do kraja 2003.¹⁶⁹

Generalni sekretar NATO-a, Robertson, koji je ranije predvodio promociju vojnih reformi u BiH, sada je posjetio Sarajevo kako bi podržao OHR-ovo preuzimanje inicijative. Robertson je ponovio kako je ustanovljenje državnog Ministarstva odbrane preduvjet kojim BiH treba pokazati svoju ozbiljnost u namjeri da se priljuči programu Partnerstvo za mir, a kasnije i članstvu NATO-a.¹⁷⁰ Nastojeći da održi momentum, Visoki predstavnik je 29. maja odlučio da ustanovi Komisiju za reformu obavještajnih agencija koja je zadužena da pripremi prijedloge mjera i skicira zakone do 1.

uključuje i četiri člana porodice Karadžić. OHR Saopćenje za medije, "Visoki predstavnik najavljuje nove mjere u borbi protiv kriminala", 7. juli 2003.

¹⁶⁸ "Obavještajci VRS učestvovali u pripremi ubistva Đinđića", *Nezavisne Novine*, 28. mart 2003.

¹⁶⁹ OHR Saopćenje za medije, "Visoki predstavnik djeluje kako bi osigurao da vojska u BiH bude pod efikasnom civilnom kontrolom", 2 april 2003. Ashdown je kasnije imenovao bivšeg pomoćnika Sekretara za odbranu SAD, Jamesa R. Lochera III, da predsjedava Komisijom za reforme sistema odbrane. OHR Saopćenje za medije, "Visoki predstavnik imenovao Komisiju za reforme u odbrani", 8 maj 2003.

¹⁷⁰ "Jedinstvena vojska do kraja godine", *Dnevni Avaz*, 11. april 2003.

augusta kako bi se formirala jedna, državna obavještajna agencija do 1. januara 2004.¹⁷¹

Komisije za reforme odbrane i obavještajnih poslova - kao i za indirektno oporezivanje koja je ustanovljena 12. februara 2003 - predstavljaju Ashdownove značajne korake u pravcu popravljivanja ravnoteže ovlasti između države i entiteta. Prve dvije komisije će morati kreativno reinterpretirati Daytonski Ustav ukoliko će prerogativi za koje se do sada smatralo da pripadaju entitetima biti ustupljeni državi bez formalnog procesa usvajanja ustavnih amandmana. Iako takva ustavna dilema ne postoji u slučaju reformi carinskog sustava, uvođenje poreza na dodanu vrijednost na državnom nivou moglo bi također značiti pomjeranje Daytonskih granica u ovlaštenjima različitih tjela vlasti.

Važan korak na pripremi nacionalnih stranaka za udare koji će slijediti desio se prije samih izbora. Kako bi ukrotili političke malverzacije u upravljanju javnim kompanijama, OHR i OSCE su angažirali specijalne revizore koji će provjeriti rad najunosnijih kompanija, prije svih elektroprivreda i telekom operatera. Oni su po tradiciji služili kao glavni izvor prihoda, moći i superiornog vladanja nacionalnih partija u njihovim područjima. Prve revizije triju elektroprivreda, objavljene u februaru 2003, otkrile su besramne pronevjere i zloupotrebe javnih fondova u Elektroprivredi RS i Elektroprivredi Herceg Bosne, te u nešto manjem obimu u slučaju Elektroprivrede BiH, koju kontroliraju Bošnjaci.¹⁷² Istraživanje javnog mnijenja koje je sponzorirala OSCE pokazalo je da su ljudi bili zaprepaseni ovim otkrićima (ili potvrđivanjem njihovih sumnji), te da su

sumnjičavi u vezi sposobnosti ili čak volje njihovih lidera da se obračunaju sa korupcijom.¹⁷³

Prema Ashdownovim riječima, "najvažnije reforme u koje sam uključen otkako sam postao Visoki predstavnik" su one koje se odnose na objedinjavanje triju carinskih službi i uvođenje poreza na dodanu vrijednost na državnom nivou.¹⁷⁴ Ovaj projekat, pokrenut uz finansijsku i tehničku podršku EU, ima za cilj ne samo da uveća prihode od indirektnih poreza i da zaustavi praksu godišnjih gubitaka od 1.4 milijarde KM (700 miliona Eura) koji nastaju raznim prevarama, već također i da osnaži državu BiH čineći je *de facto* bankarom dvaju entiteta. Komisija za indirektno oporezivanje, koju je Ashdown ustanovio u februaru pod predsjedavanjem veterana administracije EU Jolly Dixona, zadužena je da istraži modalitete i pripremi potrebnu zakonsku regulativu u ovoj oblasti.¹⁷⁵ Iako još uvijek postoji puno neizvjesnosti o tome kako će se tačno prikupljati i raspoređivati porez na dodanu vrijednost, objedinjavanje carinskih službi i formiranje administracije za indirektno oporezivanje užurbano se nastavlja. Privremeni zakon kojim se regulira objedinjavanje carinskih službi i uspostavljanje administracije za indirektno oporezivanje usvojen je po ubrzanom proceduri 30. juna i formalno stupio na snagu 1. jula.¹⁷⁶

¹⁷¹ OHR Saopćenje za medije, "Visoki predstavnik ustanovio Komisiju za obavještajne reforme u BiH", 29. maj 2003. Ashdown je imenovao Kalmana Kocsisa, bivšeg direktora mađarske post-komunističke obavještajne službe i donedavno mađarskog ambasadora u BiH, da predsjedava ovom komisijom.

¹⁷² Pogledati "Iz Elektroprivrede RS nelegalno izvlačen novac", *Nezavisne Novine*, 6. februar 2003; "Hejs: Od građana opljačkani milioni", *Nezavisne Novine*, 26. februar 2003; "Za obnovu zgrade Bičakčić platio 15 miliona maraka, a Obradović dao milion maraka FK Sarajevo", *Slobodna Bosna*, 27. februar 2003. Izvještaji revizora o poslovanju elektroprivreda dostupni su na www.ohr.int. Uskoro se očekuje objavljivanje izvještaja o poslovanju telekom operatera.

¹⁷³ OSCE Saopćenje za medije, "OSCE anketa pokazuje da javnost nema povjerenja u spremnost BiH lidera da se obračunaju sa korupcijom", 1. april 2003. Uvjerljivo demonstriranje da su političari nacionalnih stranaka zapravo punili svoje džepove u vrijeme kad su javnost zaludivali ugroženim nacionalnim interesima, dugo je smatrano najboljim pristupom za umanjene njihove popularnosti kod birača. Anketa OSCE-a - koja je pokazala da 70 posto ispitanika diljem BiH ima malo ili nimalo povjerenja u posvećenost njihovih lidera procesu reformi i borbi protiv korupcije, čini se, da pokazuje efikasnost takvog pristupa.

¹⁷⁴ OHR Saopćenje za medije, "Visoki predstavnik ustanovljuje Komisiju za indirektno oporezivanje", 12. februar 2003. Osim dviju entitetskih i Brčko distrikt ima vlastitu carinsku administraciju.

¹⁷⁵ OHR, Odluka kojom se ustanovljuje Komisija za politiku indirektnog oporezivanja", 12. februar 2003.

¹⁷⁶ "Jedinstvena carina u BiH bitna za sve građane", *Nezavisne Novine*, 2. juli 2003. U međuvremenu su, čini se, srpski članovi Komisije za politiku indirektnog oporezivanja uspješno lobirali za rješenje kojim će se očuvati sedam postojećih carinskih regiona, koji reflektiraju entitetske granice, umjesto formiranja četiri nova regiona, koji bi zanemarivali entitetske granice, što je

Što se tiče politički daleko osjetljivijeg pitanja poreza na dodanu vrijednost, za sada su poznati samo osnovni principi. Predviđa se da će poreske obaveze biti uplaćivane na jedinstveni račun, sa kojeg će isplate ići najprije državnim institucijama (stavljajući ih na taj način na vrh reda u kojem se čeka, sa začelja na kojem su do sada bili), pa tek onda entitetima i distriktu Brčko, u proporcijama odgovarajućim prikupljenim taksama na tom području. Postoje, međutim, suprotstavljene interpretacije o tome šta bi sve ovo imalo značiti. Dok neki međunarodni zvaničnici tvrde da će se na ovaj način fundamentalno popraviti balans ovlasti između države i entiteta, drugi pak kažu da, imajući ograničenja Daytonu u vidu, nije realno očekivati tako dalekosežan uticaj rješenja ove komisije.¹⁷⁷

Sve ove reforme koje inicira OHR, kao i tekuće restrukturiranje pravosuđa, tužilačkih servisa i sudova, nacionalne stranke su do sada prihvaćale ili tolerirale. One su ih prihvaćale jer su takve reforme nužne ukoliko BiH želi ući u EU ili NATO program Partnerstvo za mir, ili zato jer Visoki predstavnik nije nacionalnim strankama ostavljao alternative ukoliko su željele zadržati osvojene pozicije u vlasti. Ashdown je do sada nastojao preraditi nacionalne stranke i dati im nova obilježja. Umjesto da uzaludno traga za "umjerenjacima", on se nastojao prilagoditi i logici multinacionalne prirode BiH i početnoj pogrešci međunarodne zajednice, kada je žurbom za što ranijim poslijeratnim izborima potvrđena vlast i data demokratska legitimacija kriminaliziranim partijama koje su vodile rat.

bilo rješenje koje su predlagali hrvatski i bošnjački članovi Komisije. Sedam regiona će značiti, prema tumačenju ministra financija Federacije BiH Dragana Vrankića, da će "entiteti zadržati fiskalni suverenitet i da ćemo imati nepotpuno ujedinjenu carinu". Komisija je zadužena da pripremi konačan prijedlog zakona o carinama do kraja jula. "RS isposlovala podijeljenu carinu", *Oslobođenje*, 4. juli 2003.

¹⁷⁷ Jedan zapadni zvaničnik kazao je ICG-u da postoje ljudi u međunarodnoj zajednici koji smatraju da bi prihodi od poreza trebali tek formalno proći kroz državne kofere i završiti u entitetima, dok drugi nastoje da državu učine glavnim distributerom prihoda, odakle bi finalnim korisnicima direktno, bez posredovanja entiteta, bila upućivana odgovarajuća sredstva. Ovaj drugi model predstavljao bi napad na fiskalni suverenitet entiteta za što, čini se, nema dovoljno odlučnosti i jedinstva unutar međunarodne zajednice. Interview ICG-a sa zapadnim zvaničnikom, 27. februar 2003.

Ovo je visoko rizična strategija: ne samo zato jer ona nastoji isposlovati malo vjerovatnu transformaciju normaliziranja nacionalista, već i zato jer je motivirana u velikoj mjeri hitnom potrebom međunarodne zajednice da se proglasi pobjeda i da se povuče iz BiH. S druge strane, sada je prekasno da se zabrane ove partije ili da se izaberu novi ljudi.¹⁷⁸ Primoravanje nacionalista da preuzmu odgovornost za reforme može biti i jedina opcija i najslađa osveta. Problem je, međutim, što su nacionalisti opet u poziciji da spriječe provedbu reformi, i što bi OHR mogao doći u situaciju da im to dopusti - ne samo zato što OHR ne može voditi ovu državu, već i zbog toga što je već previše političkog kapitala investirano kako bi se nacionaliste dovelo do toga da potpišu paket reformi. Lord Ashdown, stoga, možda ima manje prostora za manevar nego što pretpostavlja. Jer, ukoliko "Posao i pravda", kao i ostali reformski programi ne daju rezultate i ostanu tek dobro dizajnirane power-point prezentacije, bit će jako teško još jednom naći nova/stara obilježja za nacionaliste i proglasiti ih beznadežnim opstrukcionistima.

Rad Vijeća ministara do sada, na primjer, ne ulijeva povjerenje. Ono je usvojilo nekoliko strateških dokumenata pripremljenih od strane međunarodne zajednice, ali nije uspjelo da te dokumente predstavi kao svoj program rada. Vijeće je uglavnom reagiralo, umjesto da samo djeluje i pokreće vlastite inicijative. Sve bitne zakone koje je do sada Vijeće predložilo pripremio je neko drugi: OHR, Buldožer Komisija, Komisija za politiku indirektnog oporezivanja i Vijeće Europe. Ono je samo poduzelo premalo koraka da bi zadovoljilo principe dobrog upravljanja koji su postavljeni od strane Europske komisije, a unutar programa Stabilizacije i pridruživanja.

Sve do 3. jula Vijeće ministara nije usvojilo Pravilnik o internoj organizaciji koji odražava njegovu novu strukturu, niti je ojačana sposobnost političkog planiranja uspostavljanjem komiteta za ekonomsku politiku (pod predsjedanjem Mladena Ivanića) ili unutrašnje poslove (pod predsjedanjem

¹⁷⁸ Arhitekta Daytonu, Richard Holbrooke, nastavlja, međutim, da zagovara zabranu izlaska na izbore za SDS. Pogledati "Nisu oni nacionalisti, to je kriminalna banda", *Dani*, 27. juni 2003.

Bariše Čolaka).¹⁷⁹ Ministarstva za Pravdu i Sigurnost i dalje su prazne institucije, bez osoblja ili vlastitog budžeta. Nacionalni paralelizmi su se počeli ponovno javljati u ostalim ministarstvima, od kojih su neka također bez kormila jer nemaju pravilnike o internoj organizaciji, planove rada ili nijedno od toga. Bez ovih dokumenata oni, kako to propisuje Zakon o državnoj službi, ne mogu započeti upošljavanje novog ili pre-raspoređivanje postojećeg osoblja. A bez uposlenika oni ne mogu nastaviti da implementiraju novu strukturu Vijeća ministara. Takozvani premijer BiH do sada nije demonstrirao potrebno liderstvo kako bi se izašlo iz ovih blokada i prešlo sa deklarativnog prihvatanja reformi na njihovu realizaciju.

Ovakva situacija je puna opasnosti. Visoki predstavnik može donositi naredbe, ali ne može i provoditi reforme. Kako stvari sada stoje, međutim, to ne može ni Vijeće ministara. Ma šta da bilo u pitanju, a moguće je da je tome razlog lijenost, nesposobnost, međustranačka neslaganja ili svjesna sabotaza, Vijeće ministara tek treba da stekne pravne i organizacijske sposobnosti kako bi bilo u stanju da ostvaruje obećanja koja daje. Nema razloga da se vjeruje da su entitetske vlade išta bolje ili sposobnije. One su u vladinim kabinetima, ali nisu na vlasti.¹⁸⁰

Ashdown i njegov tim neće biti u prilici da se beskonačno pretvaraju da je sve u redu sa vladama koje su popunili nacionalisti. Takav pristup čuvanja vlastitog obraza samo učvršćuje stajalište domaćih političara da je međunarodna zajednica u osnovi slabašna, da ne zna šta bi uradila u BiH, te da je spremna da prihvata i puka obećanja ako već ne može dobiti djela. Iako su smjenjivanja i nametanja nesavršena oružja - i potencijalno kontraproduktivna u vremenu koje je trebalo biti

finalna faza otvorenog međunarodnog skrbništva nad BiH - možda će ih trebati biti još više. U korištenju svojih Bonnskih ovlaštenja, Lord Ashdown uživa dvije velike prednosti u odnosu na svoje prethodnike. Na prvom mjestu, on je osigurao široku podršku za sebe i svoj paket reformi, što nikada ranije nije postojalo. Drugo - a uprkos slatkim riječima kojima se pokušava kreirati utisak stvarnog progressa - Ashdown je vješto izbjegao stvarnu identifikaciju sa novim vladama. I on i te vlade bi to trebale imati na umu.

Postoji, također, opcija ustavnih promjena. Malo je vjerovatno da će se u skorij budućnosti ostvariti želja Sulejmana Tihića za novom međunarodnom konferencijom (Dayton II), na kojoj bi se revidirao ili izmjenio Anex 4 - odnosno Ustav BiH. Ipak, komisije koje trenutno rade na reformama iz oblasti odbrane, obavještajnih poslova i indirektnog oporezivanja mogle bi rezultirati *de facto* amandmanima na Ustav. No, to se možda neće dogoditi. Ukoliko se jedinstvo, odlučnost i domišljatost međunarodne zajednice pokažu nedovoljnim da osiguraju stranim predsjedateljima ovih komisija da prebrode srpsko protivljenje rješenjima koja bi jačala institucije države, komisije bi mogle samo privremeno zakrpati neke od pukotina Dayton, umjesto da ukinu ograničenja koja je on uspostavio. No, ukoliko komisije uistinu iskoriste potencijal za redefiniranje Dayton, tada bi Visoki predstavnik mogao pribjeći još nekim, sličnim i specifično orijentiranim tijelima.¹⁸¹

Trenutni prijedlog da Ustavni sud preuzme mandat Doma za ljudska prava tokom 2004 pruža dobar uvid u evoluciju promišljanja o tome koliko je promjena moguće napraviti unutar ograničenja zadatih Daytonskim Ustavom. U početku je OHR vjerovao da su ovlasti Ustavnog suda, onako kako su definirane Anexom 4, dovoljno široke da dozvole preuzimanje nadležnosti Doma za ljudska prava (koje su definirane u Anexu 6). Sada je OHR promijenio svoje kolektivno promišljanje i predlaže prijelazni aranžman tokom kojega će mandat (i nešto osoblja) Doma za ljudska prava biti

¹⁷⁹ "Zamjenici neće biti na sjednicama", *Oslobođenje*, 4. juli 2003. Ovo znači da je Ashdownova preporuka iz oktobra 2002. o užitim kabinetima, koji bi imali predstavnike sva tri konstitutivna naroda, konačno djelomično realizirana.

¹⁸⁰ Potpredsjednik SDP, Nebojša Popović, kazao je za *Blic* da se "naše vlade u BiH osjećaju dobro jer njihov posao radi OHR i oni čine samo ono sto im se kaže". Izvan toga, one su neodgovorne i nesposobne. Ivanić je, međutim, okrivio novu multinacionalnu strukturu i prisustvo neiskusnih ministara za neuspjeh vlade RS u rješavanju gorućih pitanja, ali je obećao da će imati "jasnu koncepciju ključnih reformi do oktobra ili novembra"! OHR Pregled pisanja medija, 7. juli 2003.

¹⁸¹ Tihić se plaši da bi tri komisije očuvanjem entitetskih prerogativa u oblastima odbrane, obavještajnih poslova i indirektnih poreza mogle "legalizirati" najgore aspekte Dayton i zapravo napraviti korak unazad u odnosu na standarde postavljene Državnom graničnom službom i SIPA-om (nastajućom državnom sigurnosnom agencijom).

relocirani na Ustavni sud do vremena kada će se ustavnim amandmanima proširiti nadležnost Ustavnog suda. OHR je uvjeren da će potrebni ustavni amandmani biti usvojeni do sredine 2004, kada bi privremeni aranžman trebao biti završen.¹⁸²

Iako problem sudskih kompetencija može biti visoko tehničko pitanje - a perspektiva "nacionalizacije" i racionalizacije sudstva u oblasti ljudskih prava će vjerovatno izazvati simpatije pravnikar širom BiH - činjenica je da će biti uspostavljen važan presedan ukoliko OHR uspije da osigura sporazum o ustavnim amandmanima. Ovim ne samo da će centralne sudske institucije biti ojačane, već će i tabu ustavnih amandmana biti razbijen zahvaljujući međunarodnom posredništvu kako bi se riješio jedan specifičan problem. Ovo bi moglo predstavljati drugi model za tekuće, na konsensusu zasnovane promjene Daytonске ustavne strukture.

Iako visoki predstavnici ne mogu mjenjati Daytonски sporazum oni mogu - kao korisnici reinterpretacije ovog ugovora iz 1997 - proizvoditi druge promjene koje bi mogle pokrenuti proces. Entitetski ustavi im sigurno stoje na raspolaganju. Trenutno se, na primjer, vodi rasprava o mogućnosti da Ashdown možda izuzme policiju iz nadležnosti kantona u Federaciji i/ili pokrene proces ustanovljenja policije na državnom nivou i državnog Ministarstva unutarnjih poslova. On bi, naravno, morao naprosto ukinuti kantone. To, međutim, nije realna opcija, uglavnom zato jer bi je Hrvati smatrali objavom rata. HDZ bi mogao pristati na ukidanje kantona samo ukoliko bi i entiteti bili ukinuti u isto vrijeme. To se, ipak, ne čini izvodljivim u doglednoj budućnosti.

Naglašena važnost koja se pridaje administrativnim i vladinim reformama - koje nalažu i Bruxelles i finansijska nužda - mogla bi, međutim, pružiti opravdanje za značajnu redistribuciju vlasti koju zahtijeva nekoliko partija. Slično trenutnom napadu na stranačku kontrolu javnih kompanija i naporima da se uspostavi nepolitička državna služba, značajna redistribucija administrativnih i fiskalnih ovlaštenja koja bi išla kako navise prema državi, tako i naniže prema općinama, mogla bi pomoći da se razbiju ograničenja sadašnjeg Ustava. Da li će biti prostora

za reformu koja bi ojačala ovlaštenja općina ovisit će, međutim, o tome koliko će biti iskorišteni potencijali reformi u vojnom, obavještajnom i sektoru indirektnog oporezivanja. Ukoliko komisije koje na tome rade ne usvoje radikalna rješenja koja će jačati državne institucije, više se vjerovatno neće pojaviti mogućnost da se tako nešto napravi. Međunarodna zajednica će tada morati još jednom da razmotri kako da se direktno suoči s pitanjem ustavnih promjena. Srećom, primjer transformacije Doma za ljudska prava nagovještava da za to već postoje modaliteti.

¹⁸² ICG interviewi sa zvaničnicima OHR, 1 i 10. jula 2003.

IX. ZAKLJUČAK: PARADOKSI IZGRADNJE DRŽAVE

Daleko od toga da predstavlja katastrofu, povratak nacionalista na vlast je zapravo oslobodio Visokog predstavnika ograničenja "partnerstva", a građane BiH lišio zablude da stranci mogu ili trebaju blagosiljati njihove lidere. Daleko od toga da potiče na povlačenje, finalna faza međunarodnog eksperimenta u Bosni i Hercegovini zahtjeva od Lorda Ashdowna energičnu strategiju "povratka na osnovne stvari". Ovo u osnovi znači da sedam godina nakon rata treba pokušati ono za što strani i bezvoljni čuvari BiH nisu imali niti snage, niti ambicije, niti mudrosti da urade u prve dvije godine implementacije mira. Na kraju krajeva, izgradnja države nije bila suština Dayton. Taj je sporazum dizajniran da bi se zaustavilo pokolj i da bi se kolone izbjeglica iz Sarajeva i Srebrenice konačno makle sa televizijskih ekrana, te je tako pomogao oživljavanju NATO-a i ponovnom izboru američkog predsjednika.

Postepeno razumijevanje da sporazum koji je poslužio da se zaustavi rat nije dovoljan da bi bio osnova za izgradnju stabilne države ili održanja mira dovelo je do jednako postupnog razrađivanja međunarodnog protektorata koji je krajem 90-tih izgledao kao da će trajati vječno. Zbog pomanjkanja međunarodnog interesa, sve manje odgovoran bilo kome ali, istovremeno, sve više zaokupljujući one koji su u njega uključeni, relativno jeftini međunarodni režim u BiH djelovao je na principu pokušaja i pogrešaka. Karakterizirali su ga ratovi za prevlast između rivalskih organizacija i sila, kao i kontinuirano traganje za velikim idejama i "umjerenim" političkim snagama kroz koje bi te ideje mogle biti ostvarene. Veliki uspjeh tog međunarodnog režima jest činjenica da se uopće održao: nadživjevši i ratne zločince koji su Dayton prihvatili tek kao puko primirje, i realiste koji su trajanje implementacije Dayton programirali na samo godinu dana.

Kada se u odsustvu vreća s mrtvim zapadnim vojnicima pokazalo da nema urgentne potrebe za izlaznom strategijom, ali da postoji očigledna potreba da se nastavi s angažmanom - misli su usmjerene na obavljanje, umjesto na planirano dovršenje, još uvijek nedefiniranog posla. Problem je bio što je početna pozicija (podjela) bila tako bezizgledna, sredstva (Bonnske ovlasti) tako nezagapna, što su pomagači (međunarodna

zajednica) bili tako međusobno svadljivi, što su lokalne snage (tri konstitutivna naroda) bile tako podijeljene, te što je krajnji cilj bio potpuno nejasan. Tek su se za mandata Wolfganga Petritscha pojavili obrisi kraja međunarodnog angažmana. BiH će iskoračiti iz *ad hoc* aranžmana koji proističu iz Daytonu u vrijeme kada se oni ukrste sa zahtjevima što ih podrazumijeva put ka Bruxellesu. Strategija izlaza pretvorena je u strategiju ulaza. No, Petritsch je također postulirao "partnerstvo" između međunarodne zajednice i Alijanse za promjene koje je trebalo pomoći na ovom putu, a koje se pokazalo razočaravajućim za oba partnera. Nijedan nije mogao učiniti ono što je drugi tražio jer niko od njih nije imao stvarnu kontrolu u državi kojoj su još uvijek nedostajali osnovni elementi kompetentne i legitimne vladavine, zakonitost, održiva post-komunistička ekonomija, odnosno bilo kakav konsensus o budućnosti.¹⁸³

Ashdown je postavio cilj da osigura rješenja u kratkom vremenu, prije nego što države koje čine Vijeće za implementaciju mira potpuno izgube strpljenje za BiH i prije nego presahnu svi izvori kojima se OHR i BiH održavaju na površini - ali dok još uvijek postoje izrazi dobrodošlice za BiH pred vratima Europske Unije. Po prvi put je postavljen Plan za provedbu misije koji predviđa specifične ciljeve i zadatke čijim ostvarenjem će doći do prenošenja nadležnosti s međunarodnih na lokalne organe vlasti. Također po prvi put, u OHR se ozbiljno promišlja o tome kada i kako da se odustane od korištenja Bonnskih ovlasti. Ono što najviše ohrabruje su, međutim, nagovještaji da Ashdownovi naponi da izgradi popularni, politički mandat reformi konačno donose rezultate. Nema, naravno, garancija da će ovaj početni mandat rezultirati uspješnim i pravovremenim reformama. Previše je, naime, nepoznanica, a neke od prepreka na tom putu bit će vrlo tvrdokorne. Vlade popunjene nacionalistima imaju sposobnost za

¹⁸³ Pogledati u ovom kontekstu, inače varljivu i naopaku analizu Geralda Knausa i Felixa Martina, "Agonija Europske kolonijalne vladavine: Lekcije iz Bosne i Hercegovine", *Journal of Democracy* (Vol.14, No. 3, July 2003.), p. 68. Knaus i Martin prilično netačno tvrde da su ovlasti Visokog predstavnika osuđene da se "beskonačno proširuju." I dok nerado priznaju da su neke "prisilne mjere bile nužne" u ranim godinama međunarodnog angažmana, oni kao da nisu svjesni postojanja Plana za implementaciju misije OHR-a, o kojem se raspravlja ranije u ovom tekstu.

blokiranje progresa, a međunarodna zajednica ostaje sklona da popušta, zataškava i upropasti sva rješenja.

U međuvremenu, preovladavat će paradoks. Da bi se povukao iz ove zemlje, OHR će morati najprije da se u njene strukture još dublje uplete. Da bi se odrekli korištenja Bonnskih ovlasti, one se moraju koristiti još intenzivnije. Da bi se političare u BiH navikao na preuzimanje odgovornosti za njihovu zemlju, Visoki predstavnik će ih morati držati za obećanja koja je od njih uspio iscijediti. Da bi se usadila vladavina zakona, demokratska vlast i razvoj učinili mogućim a ljude u BiH oslobodilo strahova i obsesija, Visoki predstavnik će povremeno morati tiranizirati norme zakonitosti, transparentnosti i demokracije. Ovo neće uvijek izgledati lijepo. Ali lijepo nije izgledao ni rat ni pogreške međunarodne zajednice koje su ovakve mjere danas učinile nužnim.

Sarajevo/Brussels 22. juli 2003

DODATAK A

MAPA BOSNE I HERCEGOVINE

DODATAK B

LISTA SKRAĆENICA

BiH	Bosna i Hercegovina
CoM	Vijeće ministara
DNS	Demokratski narodni savez (minorna stranka iz RS-a)
DPA	Daytonski mirovni ugovor
DPS	Demokratska patriotska stranka (minorna stranka iz RS-a)
DS	Demokratska stranka (minorna stranka iz RS-a)
EU	Europska unija
EUPM	Policijska misija EU
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
FOSS	Federalna obavještajno sigurnosna služba
HDZ	Hrvatska demokratska zajednica (vodeća hrvatska nacionalna stranka, ranije ispostava istoimene stranke iz Hrvatske)
ICTY	Međunarodni Tribunal za bivšu Jugoslaviju
NATO	Sjeverno-atlanski vojni savez
NHI	Nova hrvatska inicijativa (umjerena hrvatska stranka koju predvodi bivši lider HDZ-a Krešimir Zubak)
OHR	Ured Visokog predstavnika
OSCE	Organizacija za europsku sigurnost i saradnju
PDP	Partija demokratskog progresa (politička stranka iz RS-a koju predvodi Mladen Ivanić)
PIC	Vijeće za implementaciju mira
RS	Republika Srpska
RSNA	Narodna skupština Republike Srpske
SBiH	Stranka za Bosnu i Hercegovinu (dominantno bošnjačka politička stranka čiji je lider iz sjene Haris Silajdžić)
SDA	Stranka demokratske akcije (najvažnija bošnjačka nacionalna stranka, čiji je osnivač Alija Izetbegović)
SDP	Socijal-demokratska partija (multinacionalna stranka koja potiče od bivših komunista; aktuelni lider Zlatko Lagumdžija)
SDS	Srpska demokratska stranka (najvažnija srpska nacionalna stranka, čiji je osnivač Radovan Karadžić)
SDU	Socijal-demokratska unija (stranka formirana 2002. od bivših članova SDP-a)
SFOR	Stabilizacijske snage
SNS	Srpski narodni savez (minorna stranka iz RS-a, čiji je osnivač Biljana Plavšić)
SNSD	Savez nezavisnih socijal-demokrata (najvažnija opoziciona stranka u RS, čiji je lider Milorad Dodik)

SNP	Srpski narodni preporod (minorna stranka iz RS-a, čiji je osnivač Mirko Banjac)
SPRS	Socijalistička partija RS (minorna stranka iz RS-a, nekada ogranak istoimene stranke Slobodana Miloševića iz Srbije)
SPU	Stranka penzionera/umirovljenika (minorna stranka u BiH)
SRS	Srpska radikalna stranka (partija iz RS-a usko povezana s istoimenom ekstremističkom strankom Vojislava Šešelja)

DODATAK C

O MEĐUNARODNOJ KRIZNOJ GRUPI

Međunarodna krizna grupa (*International Crisis Group* – ICG) je privatna, multinacionalna organizacija, sa preko 90 zaposlenih na pet kontinenata, koja putem direktne analize na licu mjesta i visokog nivoa zalaganja radi u cilju spriječavanja i rješavanja tragičnih sukoba.

Pristup ICG-a zasniva se na istraživanjima koje se provode na licu mjesta. Timovi političkih analitičara se nalaze u zemljama u kojima postoji opasnost od izbivanja, eskalacije ili ponovnoga raspirivanja oružanih sukoba, ili u blizini tih zemalja. Na osnovu informacija i procjena sa terena, ICG pravi redovne analitičke izvještaje koji sadrže praktične preporuke za glavne donosioce odluka na međunarodnom nivou.

Izvještaji ICG-a imaju široku distribuciju, putem e-maila ili u štampanom obliku, zvaničnicima u ministarstvima vanjskih poslova i međunarodnim organizacijama, a istovremeno su generalno dostupni na internet stranici ove organizacije, www.crisisweb.org.

ICG tijesno surađuje sa vladama i onima koji imaju uticaj na njih, uključujući i medije, kako bi skrenula pažnju na svoju analizu krize te osigurala podršku za svoje preporuke.

Upravni odbor ICG-a – u kome se nalaze istaknute ličnosti iz oblasti politike, diplomacije, poslovnog svijeta i medija – direktno pomaže da se najvišim, odlučujućim faktorima iz cijelog svijeta skrene pažnja na izvještaje i preporuke ICG-a. Međunarodnom kriznom grupom predsjedava bivši finski predsjednik Martti Ahtisaari, a od januara 2000. godine predsjednik i generalni direktor ove organizacije je bivši ministar vanjskih poslova Australije, Gareth Evans.

Međunarodna centrala ICG-a je u Briselu, s predstavništvima u Washingtonu, New Yorku i Parizu te uredom za odnose s medijima u Londonu.

Organizacija trenutno ima dvanaest regionalnih ureda (u Amanu, Beogradu, Bogoti, Islamabadu, Džakarti, Nairobiju, Ošu, Prištini, Sarajevu, Siera Leoneu, Skoplju i Tbilisiju), s analitičarima koji rade u preko 30 zemalja i regiona pogođenih krizom, na četiri kontinenta.

U *Africi*, među tim zemljama se nalaze Burundi, Ruanda, Demokratska Republika Kongo, Siera Leone-Liberija-Gvineja, Somalija, Sudan i Zimbabve; u *Aziji*, Indonezija, Mijanmar, Kirgistan, Tadžikistan, Uzbekistan, Pakistan, Afganistan i Kašmir; u *Evropi*, Albanija, Bosna i Hercegovina, Kosovo, Makedonija, Crna Gora i Srbija; na *Srednjem Istoku*, cijela regija od sjeverne Afrike do Irana; i u *Južnoj Americi*, Kolumbija.

Međunarodna krizna grupa sredstva prikuplja od vlada, dobrotvornih organizacija, kompanija i pojedinačnih donatora. Sredstva za njeno finansiranje trenutno obezbjeđuju vlade sljedećih zemalja: Australije, Austrije, Kanade, Danske, Finske, Francuske, Njemačke, Irske, Luksemburga, Holandije, Norveške, Švedske, Švicarske, Republike Kine (Tajvan), Turske, Velike Britanije i Sjedinjenih Američkih Država.

Među fondacijama i donatorima iz privatnog sektora nalaze se The Atlantic Philanthropies, Carnegie Corporation of New York, Ford Foundation, Bill & Melinda Gates Foundation, William & Flora Hewlett Foundation, The Henry Luce Foundation, Inc., John D. & Catherine T. MacArthur Foundation, The John Merck Fund, Charles Stewart Mott Foundation, Open Society Institute (Institut za otvorena društva), Ploughshares Fund, The Ruben & Elisabeth Rausing Trust, the Sasakawa Peace Foundation, Sarlo Foundation Jewish Community Endowment fonda i United States Institute of Peace (Institut za mir Sjedinjenih Američkih Država).

juli 2003

DODATAK D

IZVJEŠTAJI I BRIFINZI ICG-A*

AFRICA

ALGERIA**

The Algerian Crisis: Not Over Yet, Africa Report N°24, 20 October 2000 (also available in French)

The Civil Concord: A Peace Initiative Wasted, Africa Report N°31, 9 July 2001 (also available in French)

Algeria's Economy: A Vicious Circle of Oil and Violence, Africa Report N°36, 26 October 2001 (also available in French)

ANGOLA

Dealing with Savimbi's Ghost: The Security and Humanitarian Challenges in Angola, Africa Report N°58, 26 February 2003

Angola's Choice: Reform Or Regress, Africa Report N°61, 7 April 2003

BURUNDI

The Mandela Effect: Evaluation and Perspectives of the Peace Process in Burundi, Africa Report N°21, 18 April 2000 (also available in French)

Unblocking Burundi's Peace Process: Political Parties, Political Prisoners, and Freedom of the Press, Africa Briefing, 22 June 2000

Burundi: The Issues at Stake. Political Parties, Freedom of the Press and Political Prisoners, Africa Report N°23, 12 July 2000 (also available in French)

Burundi Peace Process: Tough Challenges Ahead, Africa Briefing, 27 August 2000

Burundi: Neither War, nor Peace, Africa Report N°25, 1 December 2000 (also available in French)

Burundi: Breaking the Deadlock, The Urgent Need for a New Negotiating Framework, Africa Report N°29, 14 May 2001 (also available in French)

Burundi: 100 Days to put the Peace Process back on Track, Africa Report N°33, 14 August 2001 (also available in French)

Burundi: After Six Months of Transition: Continuing the War or Winning the Peace, Africa Report N°46, 24 May 2002 (also available in French)

The Burundi Rebellion and the Ceasefire Negotiations, Africa Briefing, 6 August 2002

A Framework For Responsible Aid To Burundi, Africa Report N°57, 21 February 2003

* Released since January 2000.

** The Algeria project was transferred to the Middle East & North Africa Program in January 2002.

DEMOCRATIC REPUBLIC OF CONGO

Scramble for the Congo: Anatomy of an Ugly War, Africa Report N°26, 20 December 2000 (also available in French)

From Kabila to Kabila: Prospects for Peace in the Congo, Africa Report N°27, 16 March 2001

Disarmament in the Congo: Investing in Conflict Prevention, Africa Briefing, 12 June 2001

The Inter-Congolese Dialogue: Political Negotiation or Game of Bluff? Africa Report N°37, 16 November 2001 (also available in French)

Disarmament in the Congo: Jump-Starting DDRRR to Prevent Further War, Africa Report N°38, 14 December 2001

Storm Clouds Over Sun City: The Urgent Need To Recast The Congolese Peace Process, Africa Report N°38, 14 May 2002 (also available in French)

The Kivus: The Forgotten Crucible of the Congo Conflict, Africa Report N°56, 24 January 2003

Rwandan Hutu Rebels in the Congo: a New Approach to Disarmament and Reintegration. *Africa Report N°63*, 23 May 2003

Congo Crisis: Military Intervention in Ituri, *Africa Report N°64*, 13 June 2003

RWANDA

Uganda and Rwanda: Friends or Enemies? Africa Report N°15, 4 May 2000

International Criminal Tribunal for Rwanda: Justice Delayed, Africa Report N°30, 7 June 2001 (also available in French)

"Consensual Democracy" in Post Genocide Rwanda: Evaluating the March 2001 District Elections, Africa Report N°34, 9 October 2001

Rwanda/Uganda: a Dangerous War of Nerves, Africa Briefing, 21 December 2001

The International Criminal Tribunal for Rwanda: The Countdown, Africa Report N°50, 1 August 2002 (also available in French)

Rwanda At The End of the Transition: A Necessary Political Liberalisation, Africa Report N°53, 13 November 2002 (also available in French)

SOMALIA

Somalia: Countering Terrorism in a Failed State, Africa Report N°45, 23 May 2002

Salvaging Somalia's Chance For Peace, Africa Briefing, 9 December 2002

Negotiating a Blueprint for Peace in Somalia, Africa Report N°59, 6 March 2003

SUDAN

God, Oil & Country: Changing the Logic of War in Sudan, Africa Report N°39, 28 January 2002

Capturing the Moment: Sudan's Peace Process in the Balance, Africa Report N°42, 3 April 2002

Dialogue or Destruction? Organising for Peace as the War in Sudan Escalates, Africa Report N°48, 27 June 2002

Sudan's Best Chance For Peace: How Not To Lose It, Africa Report N°51, 17 September 2002

Ending Starvation as a Weapon of War in Sudan, Africa Report N°54, 14 November 2002

Power and Wealth Sharing: Make or Break Time in Sudan's Peace Process, Africa Report N°55, 18 December 2002

Sudan's Oilfields Burn Again: Brinkmanship Endangers The Peace Process, Africa Briefing, 10 February 2003

Sudan's Other Wars, Africa Briefing, 25 June 2003

Sudan Endgame Africa Report N°65, 7 July 2003

WEST AFRICA

Sierra Leone: Time for a New Military and Political Strategy, Africa Report N°28, 11 April 2001

Sierra Leone: Managing Uncertainty, Africa Report N°35, 24 October 2001

Sierra Leone: Ripe For Elections? Africa Briefing, 19 December 2001

Liberia: The Key to Ending Regional Instability, Africa Report N°43, 24 April 2002

Sierra Leone After Elections: Politics as Usual? Africa Report N°49, 12 July 2002

Liberia: Unravelling, Africa Briefing, 19 August 2002

Sierra Leone's Truth and Reconciliation Commission: A Fresh Start?, Africa Briefing, 20 December 2002

Tackling Liberia: The Eye of the Regional Storm, Africa Report, 30 April 2003

ZIMBABWE

Zimbabwe: At the Crossroads, Africa Report N°22, 10 July 2000

Zimbabwe: Three Months after the Elections, Africa Briefing, 25 September 2000

Zimbabwe in Crisis: Finding a way Forward, Africa Report N°32, 13 July 2001

Zimbabwe: Time for International Action, Africa Briefing, 12 October 2001

Zimbabwe's Election: The Stakes for Southern Africa, Africa Briefing, 11 January 2002

All Bark and No Bite: The International Response to Zimbabwe's Crisis, Africa Report N°40, 25 January 2002

Zimbabwe at the Crossroads: Transition or Conflict? Africa Report N°41, 22 March 2002

Zimbabwe: What Next? Africa Report N° 47, 14 June 2002

Zimbabwe: The Politics of National Liberation and International Division, Africa Report N°52, 17 October 2002

Zimbabwe: Danger and Opportunity, Africa Report N°60, 10 March 2003

Decision Time in Zimbabwe Africa Briefing, 8 July 2003

ASIA

AFGHANISTAN/SOUTH ASIA

Afghanistan and Central Asia: Priorities for Reconstruction and Development, Asia Report N°26, 27 November 2001

Pakistan: The Dangers of Conventional Wisdom, Pakistan Briefing, 12 March 2002

Securing Afghanistan: The Need for More International Action, Afghanistan Briefing, 15 March 2002

The Loya Jirga: One Small Step Forward? Afghanistan & Pakistan Briefing, 16 May 2002

Kashmir: Confrontation and Miscalculation, Asia Report N°35, 11 July 2002

Pakistan: Madrasas, Extremism and the Military, Asia Report N°36, 29 July 2002

The Afghan Transitional Administration: Prospects and Perils, Afghanistan Briefing, 30 July 2002

Pakistan: Transition to Democracy?, Asia Report N°40, 3 October 2002

Kashmir: The View From Srinagar, Asia Report N°41, 21 November 2002

Afghanistan: Judicial Reform and Transitional Justice, Asia Report N°45, 28 January 2003

Afghanistan: Women and Reconstruction, Asia Report N°48, 14 March 2003

Pakistan: The Mullahs and the Military, Asia Report N°49, 20 March 2003

Nepal Backgrounder: Ceasefire – Soft Landing or Strategic Pause?, Asia Report N°50, 10 April 2003

Afghanistan's Flawed Constitutional Process. Asia Report N°56, 12 June 2003

Nepal: Obstacles to Peace Asia Report N°57, 17 June 2003

CAMBODIA

Cambodia: The Elusive Peace Dividend, Asia Report N°8, 11 August 2000

CENTRAL ASIA

Central Asia: Crisis Conditions in Three States, Asia Report N°7, 7 August 2000 (also available in Russian)

Recent Violence in Central Asia: Causes and Consequences, Central Asia Briefing, 18 October 2000

Islamist Mobilisation and Regional Security, Asia Report N°14, 1 March 2001 (also available in Russian)

Incubators of Conflict: Central Asia's Localised Poverty and Social Unrest, Asia Report N°16, 8 June 2001 (also available in Russian)

Central Asia: Fault Lines in the New Security Map, Asia Report N°20, 4 July 2001 (also available in Russian)

Uzbekistan at Ten – Repression and Instability, Asia Report N°21, 21 August 2001 (also available in Russian)

Kyrgyzstan at Ten: Trouble in the "Island of Democracy", Asia Report N°22, 28 August 2001 (also available in Russian)

Central Asian Perspectives on the 11 September and the Afghan Crisis, Central Asia Briefing, 28 September 2001 (also available in French and Russian)

Central Asia: Drugs and Conflict, Asia Report N°25, 26 November 2001 (also available in Russian)

Afghanistan and Central Asia: Priorities for Reconstruction and Development, Asia Report N°26, 27 November 2001 (also available in Russian)

Tajikistan: An Uncertain Peace, Asia Report N°30, 24 December 2001 (also available in Russian)

The IMU and the Hizb-ut-Tahrir: Implications of the Afghanistan Campaign, Central Asia Briefing, 30 January 2002 (also available in Russian)

Central Asia: Border Disputes and Conflict Potential, Asia Report N°33, 4 April 2002

Central Asia: Water and Conflict, Asia Report N°34, 30 May 2002

Kyrgyzstan's Political Crisis: An Exit Strategy, Asia Report N°37, 20 August 2002

The OSCE in Central Asia: A New Strategy, Asia Report N°38, 11 September 2002

Central Asia: The Politics of Police Reform, Asia Report N°42, 10 December 2002

Cracks in the Marble: Turkmenistan's Failing Dictatorship, Asia Report N°44, 17 January 2003

Uzbekistan's Reform Program: Illusion or Reality?, Asia Report N°46, 18 February 2003 (also available in Russian)

Tajikistan: A Roadmap for Development, Asia Report N°51, 24 April 2003

Central Asia: A Last Chance for Change, Asia Briefing Paper, 29 April 2003

Radical Islam in Central Asia: Responding to Hizb ut-Tahrir Asia Report N°58, 30 June 2003

Central Asia: Islam and the State Asia Report N°59, 10 July 2003

INDONESIA

Indonesia's Crisis: Chronic but not Acute, Asia Report N°6, 31 May 2000

Indonesia's Maluku Crisis: The Issues, Indonesia Briefing, 19 July 2000

Indonesia: Keeping the Military Under Control, Asia Report N°9, 5 September 2000 (also available in Indonesian)

Aceh: Escalating Tension, Indonesia Briefing, 7 December 2000

Indonesia: Overcoming Murder and Chaos in Maluku, Asia Report N°10, 19 December 2000

Indonesia: Impunity Versus Accountability for Gross Human Rights Violations, Asia Report N°12, 2 February 2001

Indonesia: National Police Reform, Asia Report N°13, 20 February 2001 (also available in Indonesian)

Indonesia's Presidential Crisis, Indonesia Briefing, 21 February 2001

Bad Debt: The Politics of Financial Reform in Indonesia, Asia Report N°15, 13 March 2001

Indonesia's Presidential Crisis: The Second Round, Indonesia Briefing, 21 May 2001

Aceh: Why Military Force Won't Bring Lasting Peace, Asia Report N°17, 12 June 2001 (also available in Indonesian)

Aceh: Can Autonomy Stem the Conflict? Asia Report N°18, 27 June 2001

Communal Violence in Indonesia: Lessons from Kalimantan, Asia Report N°19, 27 June 2001

Indonesian-U.S. Military Ties, Indonesia Briefing, 18 July 2001

The Megawati Presidency, Indonesia Briefing, 10 September 2001

Indonesia: Ending Repression in Irian Jaya, Asia Report N°23, 20 September 2001

Indonesia: Violence and Radical Muslims, Indonesia Briefing, 10 October 2001

Indonesia: Next Steps in Military Reform, Asia Report N°24, 11 October 2001

Indonesia: Natural Resources and Law Enforcement, Asia Report N°29, 20 December 2001 (also available in Indonesian)

Indonesia: The Search for Peace in Maluku, Asia Report N°31, 8 February 2002

Aceh: Slim Chance for Peace, Indonesia Briefing, 27 March 2002

Indonesia: The Implications of the Timor Trials, Indonesia Briefing, 8 May 2002

Resuming U.S.-Indonesia Military Ties, Indonesia Briefing, 21 May 2002

Al-Qaeda in Southeast Asia: The case of the "Ngruki Network" in Indonesia, Indonesia Briefing, 8 August 2002

Indonesia: Resources And Conflict In Papua, Asia Report N°39, 13 September 2002

Tensions on Flores: Local Symptoms of National Problems, Indonesia Briefing, 10 October 2002

Impact of the Bali Bombings, Indonesia Briefing, 24 October 2002

Indonesia Backgrounder: How The Jemaah Islamiyah Terrorist Network Operates, Asia Report N°43, 11 December 2002 (also available in Indonesian)

Aceh: A Fragile Peace, Asia Report N°47, 27 February 2003 (also available in Indonesian)

Dividing Papua: How Not To Do It, Asia Briefing Paper, 9 April 2003 (also available in Indonesian)

Aceh: Why The Military Option Still Won't Work Indonesia Briefing Paper, 9 May 2003 (also available in Indonesian)

MYANMAR

Burma/Myanmar: How Strong is the Military Regime? Asia Report N°11, 21 December 2000

Myanmar: The Role of Civil Society, Asia Report N°27, 6 December 2001

Myanmar: The Military Regime's View of the World, Asia Report N°28, 7 December 2001

Myanmar: The Politics of Humanitarian Aid, Asia Report N°32, 2 April 2002

Myanmar: The HIV/AIDS Crisis, Myanmar Briefing, 2 April 2002

Myanmar: The Future of the Armed Forces, Asia Briefing, 27 September 2002

Myanmar Backgrounder: Ethnic Minority Politics, *Asia Report N°52, 7 May 2003*

TAIWAN STRAIT

Taiwan Strait I: What's Left of 'One China'? Asia Report N°53, 6 June 2003

Taiwan Strait II: The Risk of War, Asia Report N°54, 6 June 2003

Taiwan Strait III: The Chance of Peace, Asia Report N°55, 6 June 2003

EUROPE

ALBANIA

Albania: State of the Nation, Balkans Report N°87, 1 March 2000

Albania's Local Elections, A test of Stability and Democracy, Balkans Briefing, 25 August 2000

Albania: The State of the Nation 2001, Balkans Report N°111, 25 May 2001

Albania's Parliamentary Elections 2001, Balkans Briefing, 23 August 2001

Albania: State of the Nation 2003, Balkans Report N°140, 11 March 2003

BOSNIA

Denied Justice: Individuals Lost in a Legal Maze, Balkans Report N°86, 23 February 2000

European Vs. Bosnian Human Rights Standards, Handbook Overview, 14 April 2000

Reunifying Mostar: Opportunities for Progress, Balkans Report N°90, 19 April 2000

Bosnia's Municipal Elections 2000: Winners and Losers, Balkans Report N°91, 28 April 2000

Bosnia's Refugee Logjam Breaks: Is the International Community Ready? Balkans Report N°95, 31 May 2000

War Criminals in Bosnia's Republika Srpska, Balkans Report N°103, 2 November 2000

Bosnia's November Elections: Dayton Stumbles, Balkans Report N°104, 18 December 2000

Turning Strife to Advantage: A Blueprint to Integrate the Croats in Bosnia and Herzegovina, Balkans Report N°106, 15 March 2001

No Early Exit: NATO's Continuing Challenge in Bosnia, Balkans Report N°110, 22 May 2001

Bosnia's Precarious Economy: Still Not Open For Business; Balkans Report N°115, 7 August 2001 (also available in Bosnian)

The Wages of Sin: Confronting Bosnia's Republika Srpska, Balkans Report N°118, 8 October 2001 (also available in Bosnian)

Bosnia: Reshaping the International Machinery, Balkans Report N°121, 29 November 2001 (also available in Bosnian)

Courting Disaster: The Misrule of Law in Bosnia & Herzegovina, Balkans Report N°127, 26 March 2002 (also available in Bosnian)

Implementing Equality: The "Constituent Peoples" Decision in Bosnia & Herzegovina, Balkans Report N°128, 16 April 2002 (also available in Bosnian)

Policing the Police in Bosnia: A Further Reform Agenda, Balkans Report N°130, 10 May 2002 (also available in Bosnian)

Bosnia's Alliance for (Smallish) Change, Balkans Report N°132, 2 August 2002 (also available in Bosnian)

The Continuing Challenge Of Refugee Return In Bosnia & Herzegovina, Balkans Report N°137, 13 December 2002 (also available in Bosnian)

Bosnia's BRCKO: Getting In, Getting On And Getting Out, Balkans Report N°144, 2 June 2003

CROATIA

Facing Up to War Crimes, Balkans Briefing, 16 October 2001

A Half-Hearted Welcome: Refugee Return to Croatia, Balkans Report N°138, 13 December 2002 (also available in Serbo-Croat)

KOSOVO

Kosovo Albanians in Serbian Prisons: Kosovo's Unfinished Business, Balkans Report N°85, 26 January 2000

What Happened to the KLA? Balkans Report N°88, 3 March 2000

Kosovo's Linchpin: Overcoming Division in Mitrovica, Balkans Report N°96, 31 May 2000

Reality Demands: Documenting Violations of International Humanitarian Law in Kosovo 1999, Balkans Report, 27 June 2000

Elections in Kosovo: Moving Toward Democracy? Balkans Report N°97, 7 July 2000

Kosovo Report Card, Balkans Report N°100, 28 August 2000

Reaction in Kosovo to Kostunica's Victory, Balkans Briefing, 10 October 2000

Religion in Kosovo, Balkans Report N°105, 31 January 2001

Kosovo: Landmark Election, Balkans Report N°120, 21 November 2001 (also available in Albanian and Serbo-Croat)

Kosovo: A Strategy for Economic Development, Balkans Report N°123, 19 December 2001 (also available in Serbo-Croat)

A Kosovo Roadmap: I. Addressing Final Status, Balkans Report N°124, 28 February 2002 (also available in Albanian and Serbo-Croat)

A Kosovo Roadmap: II. Internal Benchmarks, Balkans Report N°125, 1 March 2002 (also available in Albanian and Serbo-Croat)

UNMIK's Kosovo Albatross: Tackling Division in Mitrovica, Balkans Report N°131, 3 June 2002 (also available in Albanian and Serbo-Croat)

Finding the Balance: The Scales of Justice in Kosovo, Balkans Report N°134, 12 September 2002

Return to Uncertainty: Kosovo's Internally Displaced and The Return Process, Balkans Report N°139, 13 December 2002 (also available in Albanian and Serbo-Croat)

Kosovo's Ethnic Dilemma: The Need for a Civic Contract ICG Balkans Report N°143, 28 May 2003 (Also available in Serbo-Croat and Albanian)

MACEDONIA

Macedonia's Ethnic Albanians: Bridging the Gulf, Balkans Report N°98, 2 August 2000

Macedonia Government Expects Setback in Local Elections, Balkans Briefing, 4 September 2000

The Macedonian Question: Reform or Rebellion, Balkans Report N°109, 5 April 2001

Macedonia: The Last Chance for Peace, Balkans Report N°113, 20 June 2001

Macedonia: Still Sliding, Balkans Briefing, 27 July 2001

Macedonia: War on Hold, Balkans Briefing, 15 August 2001

Macedonia: Filling the Security Vacuum, Balkans Briefing, 8 September 2001

Macedonia's Name: Why the Dispute Matters and How to Resolve It, Balkans Report N°122, 10 December 2001 (also available in Serbo-Croat)

Macedonia's Public Secret: How Corruption Drags The Country Down, Balkans Report N°133, 14 August 2002 (also available in Macedonian)

Moving Macedonia Toward Self-Sufficiency: A New Security Approach for NATO and the EU, Balkans Report N°135, 15 November 2002 (also available in Macedonian)

MONTENEGRO

Montenegro: In the Shadow of the Volcano, Balkans Report N°89, 21 March 2000

Montenegro's Socialist People's Party: A Loyal Opposition? Balkans Report N°92, 28 April 2000

Montenegro's Local Elections: Testing the National Temperature, Background Briefing, 26 May 2000

Montenegro: Which way Next? Balkans Briefing, 30 November 2000

Montenegro: Settling for Independence? Balkans Report N°107, 28 March 2001

Montenegro: Time to Decide, a Pre-Election Briefing, Balkans Briefing, 18 April 2001

Montenegro: Resolving the Independence Deadlock, Balkans Report N°114, 1 August 2001

Still Buying Time: Montenegro, Serbia and the European Union, Balkans Report N°129, 7 May 2002 (also available in Serbian)

A Marriage of Inconvenience: Montenegro 2003, Balkans Report N°142, 16 April 2003

SERBIA

Serbia's Embattled Opposition, Balkans Report N°94, 30 May 2000

Serbia's Grain Trade: Milosevic's Hidden Cash Crop, Balkans Report N°93, 5 June 2000

Serbia: The Milosevic Regime on the Eve of the September Elections, Balkans Report N°99, 17 August 2000

Current Legal Status of the Republic of Yugoslavia (FRY) and of Serbia and Montenegro, Balkans Report N°101, 19 September 2000

Yugoslavia's Presidential Election: The Serbian People's Moment of Truth, Balkans Report N°102, 19 September 2000

Sanctions against the Federal Republic of Yugoslavia, Balkans Briefing, 10 October 2000

Serbia on the Eve of the December Elections, Balkans Briefing, 20 December 2000

A Fair Exchange: Aid to Yugoslavia for Regional Stability, Balkans Report N°112, 15 June 2001

Peace in Presevo: Quick Fix or Long-Term Solution? Balkans Report N°116, 10 August 2001

Serbia's Transition: Reforms Under Siege, Balkans Report N°117, 21 September 2001 (also available in Serbo-Croat)

Belgrade's Lagging Reform: Cause for International Concern, Balkans Report N°126, 7 March 2002 (also available in Serbo-Croat)

Serbia: Military Intervention Threatens Democratic Reform, Balkans Briefing, 28 March 2002 (also available in Serbo-Croat)

Fighting To Control Yugoslavia's Military, Balkans Briefing, 12 July 2002

Arming Saddam: The Yugoslav Connection, Balkans Report N°136, 3 December 2002

Serbia After Djindjic, Balkans Report N°141, 18 March 2003

REGIONAL REPORTS

After Milosevic: A Practical Agenda for Lasting Balkans Peace, Balkans Report N°108, 26 April 2001

Milosevic in The Hague: What it Means for Yugoslavia and the Region, Balkans Briefing, 6 July 2001

Bin Laden and the Balkans: The Politics of Anti-Terrorism, Balkans Report N°119, 9 November 2001

Thessaloniki and After I: The EU's Balkan Agenda Europe Briefing, June 20 2003.

Thessaloniki and After II: The EU and Bosnia Europe Briefing, June 20 2003.

Thessaloniki and After III: The EU, Serbia, Montenegro and Kosovo, Europe Briefing, 20 June 2003

LATIN AMERICA

Colombia's Elusive Quest for Peace, Latin America Report N°1, 26 March 2002 (also available in Spanish)

The 10 March 2002 Parliamentary Elections in Colombia, Latin America Briefing, 17 April 2002 (also available in Spanish)

The Stakes in the Presidential Election in Colombia, Latin America Briefing, 22 May 2002 (also available in Spanish)

Colombia: The Prospects for Peace with the ELN, Latin America Report N°2, 4 October 2002 (also available in Spanish)

Colombia: Will Uribe's Honeymoon Last?, Latin America Briefing, 19 December 2002 (also available in Spanish)

Colombia and its Neighbours: The Tentacles of Instability, Latin America Report N°3, 8 April 2003 (also available in Spanish and Portuguese)

Colombia's Humanitarian Crisis Latin America Report N°4, 9 July 2003

MIDDLE EAST AND NORTH AFRICA

A Time to Lead: The International Community and the Israeli-Palestinian Conflict, Middle East Report N°1, 10 April 2002

Middle East Endgame I: Getting to a Comprehensive Arab-Israeli Peace Settlement, Middle East Report N°2, 16 July 2002

Middle East Endgame II: How a Comprehensive Israeli-Palestinian Settlement Would Look, Middle East Report N°3; 16 July 2002

Middle East Endgame III: Israel, Syria and Lebanon – How Comprehensive Peace Settlements Would Look, Middle East Report N°4, 16 July 2002

Iran: The Struggle for the Revolution's Soul, Middle East Report N°5, 5 August 2002

Yemen: Coping with Terrorism and Violence in a Fragile State, Middle East Report N°8, 8 January 2003

Yemen: Indigenous Violence and International Terror in a Fragile State, Middle East Report N°8, 8 January 2003

Radical Islam In Iraqi Kurdistan: The Mouse That Roared?, Middle East Briefing, 7 February 2003

Red Alert In Jordan: Recurrent Unrest In Maan, Middle East Briefing, 19 February 2003

Iraq Policy Briefing: Is There An Alternative To War?, Middle East Report N°9, 24 February 2003

War In Iraq: What's Next For The Kurds? Middle East Report N°10, 19 March 2003

War In Iraq: Political Challenges After The Conflict, Middle East Report N°11, 25 March 2003

War In Iraq: Managing Humanitarian Relief, Middle East Report N°12, 27 March 2003

Islamic Social Welfare Activism In The Occupied Palestinian Territories: A Legitimate Target?, Middle East Report N°13, 2 April 2003

A Middle East Roadmap To Where?, Middle East Report N°14, 2 May 2003

Baghdad: A Race Against the Clock, Middle East Briefing, 11 June 2003

ALGERIA*

Diminishing Returns: Algeria's 2002 Legislative Elections, Middle East Briefing, 24 June 2002

Algeria: Unrest and Impasse in Kabylia
ICG Middle East/North Africa Report N°15, 10 June 2003
(also available in French)

ISSUES REPORTS

HIV/AIDS

HIV/AIDS as a Security Issue, Issues Report N°1, 19 June 2001

Myanmar: The HIV/AIDS Crisis, Myanmar Briefing, 2 April 2002

EU

The European Humanitarian Aid Office (ECHO): Crisis Response in the Grey Lane, Issues Briefing, 26 June 2001

EU Crisis Response Capability: Institutions and Processes for Conflict Prevention and Management, Issues Report N°2, 26 June 2001

EU Crisis Response Capabilities: An Update, Issues Briefing, 29 April 2002

* The Algeria project was transferred from the Africa Program to

DODATAK E

ČLANOVI ODBORA ICG-A

Martti Ahtisaari, predsjedavajući

Bivši predsjednik Finske

Maria Livanos Cattau, potpredsjedavajući

Generalni sekretar, Međunarodna privredna komora

Stephen Solarz, potpredsjedavajući

Bivši kongresmen SAD

Gareth Evans, predsjednik

Bivši ministar vanjskih poslova Australije

S. Daniel Abraham

Predsjedavajući, Centar za mir i za ekonomsku suradnju na Srednjem Istoku, SAD

Morton Abramowitz

Bivši pomoćnik državnog sekretara SAD; bivši ambasador SAD u Turskoj

Kenneth Adelman

Bivši ambasador SAD i direktor Agencije za kontrolu naoružanja i razoružanje

Richard Allen

Bivši savjetnik za nacionalnu sigurnost predsjednika SAD

Saud Nasir Al-Sabah

Bivši ambasador Kuvajta u Velikoj Britaniji i SAD; bivši ministar za informiranje i naftu

Louise Arbour

Sudija vrhovnog suda, Kanada; bivša glavna tužiteljica, Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju

Oscar Arias Sanchez

Bivši predsjednik Kostarike; Nobelova nagrada za mir, 1987.

Ersin Arioglu

Predsjedavajući, Yapi Merkezi Group, Turska

Emma Bonino

Članica Evropskog parlamenta; bivši evropski komesar

Zbigniew Brzezinski

Bivši savjetnik za nacionalnu sigurnost predsjednika SAD

Cheryl Carolus

Bivši visoki komesar Južne Afrike u Velikoj Britaniji; bivši generalni sekretar, ANC

Jorge G. Castañeda

Bivši ministar vanjskih poslova Meksika

Victor Chu

Predsjedavajući, First Eastern Investment Group, Hong Kong

Wesley Clark

Bivši vrhovni komandant NATO snaga za Evropu

Uffe Ellemann-Jensen

Bivši ministar vanjskih poslova Danske

Ruth Dreifuss

Bivša predsjednica, Švicarska

Mark Eyskens

Bivši premijer Belgije

Marika Fahlen

Bivša ambasadorica Švedske za humanitarna pitanja; Direktor za socijalnu mobilizaciju i strateško informiranje, UNAIDS

Yoichi Funabashi

Glavni diplomatski dopisnik i kolumnista, The Asahi Shimbun, Japan

Bronislaw Geremek

Bivši ministar vanjskih poslova Poljske

I.K.Gujral

Bivši premijer Indije

Carla Hills

Bivši sekretar za stambena pitanja, SAD; bivša predstavica SAD za trgovinu

Asma Jahangir

Specijalni izvjestilac UN-a za vansudska, skraćena i arbitražna izvršenja; Advocate Supreme Court, bivši predsjedavajući Komisije za ljudska prava u Pakistanu

Ellen Johnson Sirleaf

Viši savjetnik, Modern Africa Fund Managers; bivši minister financija Liberije i director Regionalnog ureda UNDP-a za Afriku

Mikhail Khodorkovsky

Predsjedavajući i generalni direktor, YUKOS Oil Company, Rusija

Wim Kok

Bivši Premijer Holandije

Elliott F Kulick

Predsjedavajući, Pegasus International, SAD

Joanne Leedom-Ackerman

Književnica i novinarka, SAD

Todung Mulya Lubis

Odvjetnik za pitanja ljudskih prava i pisac, Indonezija

Barbara McDougall

Bivši državni sekretar za vanjska pitanja, Kanada

Mo Mowlam

Bivši državni sekretar Velike Britanije za Sjevernu Irsku

Ayo Obe

Predsjednik, Organizacija za građanske slobode, Nigerija

Christine Ockrent

Novinarka i književnica, Francuska

Friedbert Pflüger

Predsjedavajući Komisije za pitanja EU u okviru njemačkog Bundestaga

Surin Pitsuwan

Bivši ministar vanjskih poslova, Tajland

Itamar Rabinovich

Predsjednik Univerziteta u Tel Avivu; bivši ambasador Izraela u SAD i glavni pregovarač u razgovorima sa Sirijom

Fidel V. Ramos

Bivši predsjednik Filipina

Mohamed Sahnoun

Specijalni savjetnik generalnog sekretara Ujedinjenih nacija za pitanja Afrike

Salim A. Salim

Bivši premijer Tanzanije; bivši generalni sekretar Organizacije afričkog jedinstva

Douglas Schoen

Suosnivač Penn, Schoen & Berland Associates, SAD

William Shawcross

Novinar i književnik, Velika Britanija

George Soros

Predsjedavajući, Institut za otvorena društva

Eduardo Stein

Bivši ministar vanjskih poslova Gvatemale

Pär Stenbäck

Bivši ministar vanjskih poslova, Finska

Thorvald Stoltenberg

Bivši ministar vanjskih poslova, Norveška

William O Taylor

Počasni predsjedavajući, The Boston Globe

Ed van Thijn

Bivši ministar unutrašnjih poslova, Holandija; bivši gradonačelnik Amsterdama

Simone Veil

Bivša članica Evropskog parlamenta; bivši ministar zdravstva, Francuska

Shirley Williams

Bivši državni sekretar za obrazovanje i nauku; članica Gornjeg doma, Velika Britanija

Jaushieh Joseph Wu

Zamjenik generalnog sekretara predsjednika, Tajvan

Grigory Yavlinsky

Predsjednik Yabloko stranke i njenog kluba u Dumi, Rusija

Uta Zapf

Predsjedavajući Podkomisije njemačkog Bundestaga za razoružanje, kontrolu naoružanja i produkcije